

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKT-DR-2014-0001

TÜRKİYE'DE KÜÇÜK ESNAF VE SANATKÂRIN KREDİ KULLANIMI VE ÖDEME GÜCÜ: TESKOMB ÖRNEĞİ

HAZIRLAYAN

Ceren ÖZBİLGİLİ

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. İsmet ATEŞ

AYDIN-2014

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKT-DR-2014-0001

**TÜRKİYE'DE KÜÇÜK ESNAF VE SANATKÂRIN KREDİ
KULLANIMI VE ÖDEME GÜCÜ: TESKOMB ÖRNEĞİ**

HAZIRLAYAN

Ceren ÖZBİLGİLİ

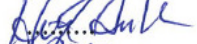

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. İsmet ATEŞ

AYDIN-2014

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

İktisat Ana Bilim Dalı Doktora Programı öğrencisi Ceren ÖZBİLGİLİ tarafından hazırlanan "Türkiye'de Küçük Esnaf ve Sanatkârların Kredi Kullanımı ve Ödeme Gücü: TESKOMB Örneği" başlıklı tez, 09/01/2014 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

<u>Unvanı, Adı ve Soyadı</u> :	<u>Kurumu</u> :	<u>İmzası:</u>
Prof. Dr. T. Hakan ONGAN (Başkan)	İstanbul Üniversitesi	
Prof. Dr. Sacit Hakan HEDER	ADU	
Doç. Dr. İsmet ATES	ADU	
Doç. Dr. Figen KARAYATA	ADU	
Yrd. Doç. Dr. Abdullah ÖZDEMİR	ADU	

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Doktora tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun .....sayılı kararıyla .....tarihinde onaylanmıştır.

Doç. Dr. Fatma Neval GENÇ
Enstitü Müdürü

Bu tezde görsel, işitsel ve yazılı biçimde sunulan tüm bilgi ve sonuçların akademik ve etik kurallara uyularak tarafımdan elde edildiğini, tez içinde yer alan ancak bu çalışmaya özgü olmayan tüm sonuç ve bilgileri tezde kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

Adı Soyadı : Ceren ÖZBİLGİLİ

İmza :

YAZAR ADI-SOYADI: Ceren ÖZBİLGİLİ

BAŞLIK: TÜRKİYE’DE KÜÇÜK ESNAF VE SANATKÂRIN KREDİ
KULLANIMI VE ÖDEME GÜCÜ: TESKOMB ÖRNEĞİ

ÖZET

Esnaflar ve sanatkarlar sınırlı finansal yapıları olan, küçük ölçekli, yerel işletmelerdir. Yetersiz sermayelerle kurulan bu işletmeler yaşadıkları finansal güçlükleri aşabilmek için kredi kullanmaktadırlar. Ancak, çoğu zaman bu kredileri yüksek maliyetler ve kısa vadelerde kullanmak zorunda kalırlar. Bu duruma bir de ödeme güçlüğü eklenince yaşadıkları finansal zorluklar aşılması güç bir hal alır. Bazen de söz konusu kredileri doğru yerlerde kullanamadıkları için ödeme güçlüğü içerisine düşerler. Günümüzde birçok ülke esnaf ve sanatkarları içinde buldukları bu durumdan çıkarabilmek için destek programları geliştirmektedir. Türkiye’de de TESKOMB aracılığı ile kullanılan Hazine destekli esnaf kredileri önemli desteklerden bir tanesidir. Düşük faiz, uzun vadelerde geri ödeme olanağı ve teminat kolaylığı sağlayan bu kredi Türkiye’de esnaf ve sanatkarlar siciline kayıtlı olan her esnafa T. Halk Bankası A.Ş. aracılığı ile kullanılmaktadır.

Bu çalışma ile Türkiye’de uzun yıllardan beri uygulanan Hazine destekli esnaf kredilerinin esnaf ve sanatkarlar tarafından ne derece etkin kullanıldığını ve esnafın bu kredileri ödeme gücünün ne durumda olduğunu analiz etmek amaçlanmıştır.

Çalışmanın teorik kısımlarının oluşturulması için, literatür tarama tekniği ile esnaf ve sanatkar kavramına ilişkin Türkçe ve İngilizce kaynaklar taranmıştır. Çalışmada tümdengelim yönteminden yararlanılmıştır. Araştırmanın uygulama bölümüne ait veriler, Hazine destekli esnaf kredisi kullanan esnaf ve sanatkarlara anket yapılması sonucu elde edilmiştir. Anket bulgularına ve ekonometrik analizlerin sonuçlarına uygulama bölümünde yer verilmiştir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER

Esnaflar ve Sanatkarlar, Küçük İşletmeler, Esnaf Kredileri, Kredi Ödeme Güçlüğü, Hazine Desteği, T. Halk Bankası A.Ş., TESKOMB, Anket, Alan Çalışması ve Lojistik Regresyon.

NAME: Ceren ÖZBİLGİLİ

TITLE: THE CREDIT USE AND CHARGES POWER TRADESMEN AND CRAFTSMEN IN TURKEY: EXAMPLE OF TESKOMB

ABSTRACT

Tradesmen and craftsmen are small scales, local enterprises having insufficient financial structures. These enterprises established with insufficient capital use credit in order to overcome their financial difficulties. But most of time they are obliged to use these credits at high cost and in short terms. When insolvency clause is added to this current state, their financial difficulties come to insurmountable condition. As they sometimes couldn't use these credits required they fall into insolvency clause. Nowadays many countries progress support programmes to save the tradesmen and craftsmen from the situation they are in. In our country, too much tradesmen credits supported by the Treasury via TESKOMB are one of the important supports. This credit providing low interest, the opportunity of payback in long terms and assurance easiness is made to use by each tradesman registered in the enrollment of the tradesmen and craftsmen via Halk bank.

In this study, it will be investigated how effectively have the tradesmen and craftsmen used Treasury-backed loans which have been used for many years in Turkey and what are their repayment capacity.

In order to form the theoretical aspects of the study, the Turkish and English sources on the concept of "tradesmen" and "craftsmen" were scanned literature. In this study, deduction method was used. The data related with the practice of the study was derivated from the questionnaire which was applied to the tradesmen and craftsmen that had used loans from the Treasury. The questionnaire findings and economical analysis were evaluated in the practice part.

KEYWORDS

Tradesmen and Craftsmen, Micro Enterprises, Trades Loans, Loan Repayment Problems, Treasury Support, Halkbank, TESKOMB, Questionnaire, Field Study and Logit Regression.

ÖNSÖZ

Bu çalışma, akademik kariyerimin dönüm noktası olarak hayatımda yer ederken, bu sürece adım attığım ilk günden bugüne beni hiç yalnız bırakmayan ve bu yolda yaşadığım her türlü zorlukta yılmadan benimle mücadele eden, benden desteklerini hiç esirgemeyen sevgili aileme sonsuz teşekkürler ederim. Bu çalışma benim için sadece akademik bir çalışma değildir. Bu çalışma son beş yıldır vermiş olduğum mücadelenin bir mükâfatı ve sabrın, azmin, özverinin, disiplinin, çok çalışmanın bir meyvesidir. Bu nedenle bu çalışmayı yapabilmış olmaktan ötürü çok onurlu ve çok mutluyum.

Bu onuru taşıırken, bana bu mücadelede yardımcı olan görüş ve önerilerini benimle paylaşarak yol gösteren sevgili danışmanım Sayın Doç. Dr. İsmet ATEŞ başta olmak üzere çok değerli hocalarım Sayın Prof. Dr. Halil ÇİVİ, Sayın Prof. Dr. Sacit Hadi AKDEDE, Sayın Yrd. Doç. Dr. Abdullah ÖZDEMİR, Sayın Yrd. Doç. Dr. Funda ÇONDUR ve bölümde yer alan diğer hocalarıma bilgi paylaşımları ve desteklerinden ötürü teşekkürlerimi sunarım.

Yine, bu mücadelede benden desteğini esirgemeyen çok değerli Üstadım, Genel Müdür Yardımcım Sayın Atalay TARDUŞ'a, değerli Daire Başkanım Sayın Ahmet ERDOĞAN'a ve çalışma verilerinin derlenmesi hususunda bana destek veren çalışma arkadaşım Sayın Okan BAYRAM'a katkılarından dolayı çok teşekkür ederim.

Bu çalışmanın asıl mimarları küçük sermayelerle büyük işler yapabilmek için mücadele eden esnaflarımızdır. Onların verdiği bu mücadeleyi, içinde buldukları finansal sıkıntıları ve kredi borç yükünü görmezden gelemedim. Sorduğum tüm sorulara sabırla ve içtenlikle cevap veren bu güzel insanlara Sultanhisar, Atça ve Salavatlı esnaflarına sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, talep etmiş olduğum verileri paylaşma hususunda bana yardımcı olan, değerli kooperatif başkanlarım Sayın İlhan KARAMAN, Sayın Ahmet UMUT ve Sayın Ahmet SANTUR'a teşekkür ederim.

Kooperatif çalışanları Sayın Ahmet TÜRK, Sayın Lütfullah ÖZBEK, Sayın Necati SANTUR ve Sayın Oktay KARINCALI'ya da anket çalışmaları esnasında göstermiş oldukları ilgiden ve desteklerinden ötürü teşekkürlerimi sunarım.

Ceren ÖZBİLGİLİ
Aydın, Kasım 2013

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
EKLER LİSTESİ	vi
ÇİZELGELER LİSTESİ	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ	x
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
KÜÇÜK ESNAF VE SANATKÂRLAR	4
1.1. KÜÇÜK ESNAF VE SANATKÂR KAVRAMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ	5
1.1.1. Dünyada ve Türkiye’de Esnaf Tanımları	5
1.1.1.1 Dünyada Esnaf ve Sanatkâr Tanımı	6
1.1.1.2 Türkiye’de Esnaf ve Sanatkâr Tanımı	11
1.1.2. Esnaf ve Sanatkârların Tarihsel Gelişimi	15
1.1.2.1. Dünyada Esnaflık ve Tarihsel Gelişimi	15
1.1.2.2. Türkiye’de Esnaflık ve Tarihsel Gelişimi	17
1.2. KÜÇÜK ESNAF VE SANATKÂRIN EKONOMİDEKİ YERİ VE ÖNEMİ	19
1.2.1. Dünya Ekonomisi’nde Küçük Esnafın Yeri ve Önemi	20
1.2.2. Türkiye Ekonomisi’nde Küçük Esnafın Yeri ve Önemi	27
1.3. KÜÇÜK ESNAF VE SANATKÂRLARIN FİNANSAL YAPILARI	33
1.3.1. Sermaye Yapıları ve Borçlanma Gereksinimleri	33
1.3.2. Finansal Sorunları ve Yaşadıkları Zorluklar	35
1.3.3. Küçük Esnaf ve Sanatkârlara Sağlanan Ekonomik Destekler	36
İKİNCİ BÖLÜM	42
TÜRKİYE ESNAF VE SANATKÂRLAR KREDİ KEFALET	
KOOPERATİFLERİ MERKEZ BİRLİĞİ (TESKOMB)	42
2.1. TESKOMB’UN KURULUŞ SÜRECİ VE MEVZUATI	43
2.1.1. TESKOMB’un Kuruluşu ve Faaliyete Geçiş Süreci	43
2.1.2. TESKOMB’un Mevzuatı	44
2.2. TESKOMB’UN YAPISI VE İŞLEYİŞİ	45
2.2.1. Merkez Birliği’ nin Yapısı ve İşleyişi	46
2.2.2. Bölge Birlikleri’ nin Yapısı ve İşleyişi	47
2.2.3. Bölge Birlikleri’ ne Bağlı Kooperatiflerin Yapısı ve İşleyişi	48

2.3. TESKOMB'UN ESNAF VE SANATKÂRLARI KREDİLENDİRME SÜREÇLERİ	51
2.3.1. Kredi Başvurusu ve İşleyiş	52
2.3.2. ESKKK Kefaleti ile Kullanılan Kredi Çeşitleri ve Kullanım Koşulları ..	56
2.3.2.1. Hazine Destekli İşletme Kredileri	56
2.3.2.2. Hazine Destekli Yatırım Kredileri.....	57
2.3.2.3. Teminat Mektubu Kredileri.....	58
2.3.3. Faiz Desteği Uygulaması	58
2.3.4. Plasman Uygulaması	60
2.3.5. Kredilerin Geri Ödenmesi ve Takip İşlemleri.....	60
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	62
KÜÇÜK ESNAF VE SANATKÂRLARIN TESKOMB ARACILIĞI İLE KREDİ KULLANIMI VE ÖDEME GÜCÜ ÜZERİNE BİR ANKET ÇALIŞMASI VE EKONOMETRİK ANALİZ	62
3.1. SEÇİLMİŞ LİTERATÜR.....	63
3.2. ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ VE UYGULAMALAR	70
3.2.1. Araştırmanın Amacı	70
3.2.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklem Seçimi.....	71
3.2.3. Verilerin Toplanması ve Analizinde Uygulanan Yöntemler	72
3.2.3.1. Anket Çalışması ve Kapsamı	72
3.2.3.2. Model ve Ekonometrik Analiz	73
3.3. ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	74
3.3.1. Anket Çalışmasından Elde Edilen Bulgular	74
3.3.1.1. Demografik Bulgular	75
3.3.1.2. Hane Geliri ve Mal Varlığına İlişkin Bulgular.....	78
3.3.1.3. İşkoluna İlişkin Bulgular.....	86
3.3.1.4. Kredi Kullanımına İlişkin Bulgular	89
3.3.1.4.1. ESKKK Dışı Kredi Kullanımına İlişkin Bulgular	90
3.3.1.4.2. ESKKK Kredisi Kullanımına İlişkin Bulgular	92
3.3.2. Ekonometrik Analizlerden Elde Edilen Bulgular	101
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	108
KAYNAKÇA.....	112
EKLER.....	120
ÖZGEÇMİŞ.....	123

EKLER LİSTESİ

EK 1: Anket Formu

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 1.1: AB'de İşletme Ölçekleri (1996 yılı)	7
Çizelge 1.2: AB'de İşletme Ölçekleri (2005 yılı)	8
Çizelge 1.3: Japonya'da İşletme Ölçekleri	8
Çizelge 1.4: İngiltere'de Sektörler İtibariyle KOBİ Tanımları.....	9
Çizelge 1.5: OECD'nin KOBİ Tanımları	10
Çizelge 1.6: AB' de KOBİ Yapısı.....	22
Çizelge 1.7: AB'de KOBİ'lerin Sayısal Dağılımı	23
Çizelge 1.8: Seçilmiş AB Ülkelerinde İmalat Sanayi İşletmelerinin Dağılımı (2010 yılı, % olarak)	23
Çizelge 1.9: AB Ülkelerinde İstihdamın İşletme Ölçekleri İtibarıyla Dağılımı	24
Çizelge 1.10: Kanada, Danimarka, Finlandiya ve Fransa'da KOBİ Sayıları	25
Çizelge 1.11: İtalya, Kore, Holanda ve İsveç'de KOBİ Sayıları	26
Çizelge 1.12: Slovenya, Tayland, İngiltere ve ABD'de KOBİ Sayıları.....	26
Çizelge 1.13: Türkiye'de 2008-2012 Yıllarına Ait Temel Ekonomik Göstergeler	28
Çizelge 1.14: 1921 Yılında Anadolu'da Sektörlere Göre İşletme ve İşçi Sayıları	29
Çizelge 1.15: Çeşitli Meslek Kollarına Göre Esnaf Sayıları.....	30
Çizelge 1.16: 2012 Yılında Uygulanan Kredi Faiz Desteği Programları Uygulama Sonuçları	38
Çizelge 2.1: ESKKK Kredileri Faiz Oranları.....	59
Çizelge 3.1: Model 1'e İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları	102
Çizelge 3.2: Model 2'ye İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları	104
Çizelge 3.3: Model 3'e İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları	106

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1: KOBİ'lerde Girişim Sayısı, İstihdam ve FMKD İstatistikleri	31
Şekil 1.2: KOBİ'lere İlişkin Dış Ticaret İstatistikleri	32
Şekil 1.3: KOSGEB Kredi Faiz Desteği Yönetmeliği Kapsamında Verilen Kredi Faiz Desteklerinin Ölçeklere Göre Dağılımı	37
Şekil 1.4: Kredi Garanti Fonu'nun 2012 Yılı Kefalet Tutarlarının İşletme Ölçeklerine Göre Dağılımı.....	39
Şekil 1.5: Hazine Destekli İşletme Kredilerinin 2012 Yılı Bölgelere Göre Dağılımı	40
Şekil 2.1: TESKOMB'un Örgüt Şeması.....	45
Şekil 2.2: Kredi İşleyiş Şeması.....	55
Şekil 3.1: Esnaf ve Sanatkârların Cinsiyete Göre Dağılımı	75
Şekil 3.2: Esnaf ve Sanatkârların Yaş Aralığına Göre Dağılımı	76
Şekil 3.3: Esnaf ve Sanatkârların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	77
Şekil 3.4: Esnaf ve Sanatkârların Medeni Durumuna Göre Dağılımı	77
Şekil 3.5: Esnaf ve Sanatkârların Çocuk Sahipliği Durumuna Göre Dağılımı	78
Şekil 3.6: Esnaf ve Sanatkârların Hane Gelirine Göre Dağılımları.....	79
Şekil 3.7: Esnaf ve Sanatkârların Eşlerin Çalışma Durumuna Göre Dağılımları	80
Şekil 3.8: Esnaf ve Sanatkârların Emeklilik Durumuna Göre Dağılımları.....	81
Şekil 3.9: Esnaf ve Sanatkârların Çiftçilik Yapma Durumuna Göre Dağılımları	82
Şekil 3.10: Esnaf ve Sanatkârların Arazi Büyüklüğü Durumuna Göre Dağılımları	82
Şekil 3.11: Esnaf ve Sanatkârların Konut Sahipliğine Göre Dağılımları	83
Şekil 3.12: Esnaf ve Sanatkârların İşyeri Sahipliğine Göre Dağılımları	84
Şekil 3.13: Esnaf ve Sanatkârların Taşıt Sahipliği Durumuna Göre Dağılımı.....	85
Şekil 3.14: Esnaf ve Sanatkârların Taşıt Yaşı Durumuna Göre Dağılımı	85
Şekil 3.15: Esnaf ve Sanatkârların Sektörlerine Göre Dağılımı.....	86
Şekil 3.16: Esnaf ve Sanatkârların Faaliyet Sürelerine Göre Dağılımları	87
Şekil 3.17: Esnaf ve Sanatkârların İş Değişikliği Yapma Durumuna Göre Dağılımları	88
Şekil 3.18: Esnaf ve Sanatkârların Sigortalı İşçi Çalıştırma Durumuna Göre Dağılımları	89
Şekil 3.19: Esnaf ve Sanatkârların ESKKK Dışı Kredi Kullanımlarına Göre Dağılımı	90

Şekil 3.20: Esnaf ve Sanatkârların Tarafından Kullanılan Diğer Kredi Türlerinin Dağılımı	91
Şekil 3.21: Esnaf ve Sanatkârların Kredi Kartı Kullanımı Durumuna Göre Dağılımı ...	92
Şekil 3.22: Esnaf ve Sanatkârların ESKKK Kredilerini Tercih Etme Durumuna Göre Dağılımları	93
Şekil 3.23: Esnaf ve Sanatkârların ESKKK Kredisi Kullanım Amaçlarına Göre Dağılımları	94
Şekil 3.24: Esnaf ve Sanatkârların ESKKK Kredilerini Farklı Amaçla Kullanılması Durumuna Göre Dağılımları	95
Şekil 3.25: Esnaf ve Sanatkârların ESKKK Kredileri İle Mevcut Yatırımlarını Artırma Durumuna Göre Dağılımları	96
Şekil 3.26: Esnaf ve Sanatkârların ESKKK Kredileri İle Mevcut Makine ve Teçhizat Donanımlarını Artırma Durumuna Göre Dağılımları	97
Şekil 3.27: Esnaf ve Sanatkârların ESKKK Kredileri İle Mevcut Gayrimenkul Varlığını Artırma Durumuna Göre Dağılımları	97
Şekil 3.28: Esnaf ve Sanatkârların ESKKK Kredisi Uygulamasını Yararlı Bulma Durumuna Göre Dağılımları	98
Şekil 3.29: Esnaf ve Sanatkârların Kullanılan ESKKK Kredisi Sayısına Göre Dağılımları	99
Şekil 3.30: Esnaf ve Sanatkârların Kullanılan ESKKK Kredisi Ödeme Periyoduna Göre Dağılımları	100
Şekil 3.31: Esnaf ve Sanatkârların Kullanılan ESKKK Kredilerini Takipten Ödeme Durumlarına Göre Dağılımları	101

KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AR-GE	: Araştırma Geliştirme
A.Ş.	: Anonim Şirket
BM	: Birleşmiş Milletler
BSMV	: Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi
C.O.I.O.S.F.	: Committee of Inquiry on Small Firms (Küçük Sanayi İşletmeleri Araştırma Komitesi)
ESKKK	: Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifi
FMKD	: Faktör Maliyetiyle Katma Değer
GSMH	: Gayri Safi Milli Hâsıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
KGF	: Kredi Garanti Fonu
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
SBA	: Small Business Administration (Küçük İşletmeler Yönetimi)
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SMEs	: Small and Medium Sized Enterprises (Küçük ve Orta Ölçekli Girişimler)
TESKOMB	: Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Merkez Birliği
TESK	: Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonu
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TTGV	: Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TUBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TUIK	: Türkiye İstatistik Kurumu

VUK	: Vergi Usul Kanunu
\$	: Amerikan Doları
s	: Sayı
ss	: Sayfa Sayısı
c	: Cilt

GİRİŞ

Bir ülke ekonomisinin gelişme ve kalkınma sürecinde küçük esnaf ve sanatkârların önemi yadsınamayacak derecede fazladır. Esnaf ve sanatkârların güçlü finansal yapılara sahip olması, ülke ekonomisini de güçlü bir finansal yapı içerisine taşıyacaktır. Küçük esnaf ve sanatkâr geliştikçe ülke sanayisi gelişecek ve ekonomisi de kalkınacaktır. Ancak, Türkiye’de küçük esnaf ve sanatkârların önemi tam olarak kavranamamıştır. Küçük olmalarından kaynaklanan ve üstesinden gelemedikleri birçok sorunları vardır. Yönetimsel ve finansal sorunlar bunların en başında gelmektedir. Faaliyetlerini sürdürebilmek için sürekli krediye ihtiyaç duymaktadırlar. Sermaye yapılarının zayıflığı nedeniyle kredi ihtiyacı duyarlarken aynı nedenden dolayı da finansal piyasalardan kredi bulmakta zorlanmaktadırlar.

Türkiye’de küçük esnaf ve sanatkârları canlı tutabilmek için birçok finansal destek sağlanmaktadır. Bunlardan en önemlisi Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Merkez Birliği (TESKOMB)’nin kefaleti karşılığında T. Halk Bankası A.Ş. aracılığı ile verilen Hazine destekli esnaf kredileridir. Bu krediler ile devlet esnafa düşük faizle kredi alabilme olanağı sağlarken, söz konusu kredileri uzun vadelerde ödeme kolaylığı sağlamaktadır. Bu sayede küçük esnaf ve sanatkârın işini geliştirmesi, yeni yatırımlar yapması ve zaten zayıf olan sermaye yapılarını güçlendirmesi amaçlanmaktadır. Bu yönüyle söz konusu kredilerin küçük esnaf ve sanatkâr için bir can suyu olduğunu söylemek mümkündür. Ancak, düşündürücü olan bu kredilerin ne kadar etkin kullanıldığı ve Küçük Esnaf ve Sanatkârın kalkınmasında ne derece etkili olduğudur.

Öyle ki, söz konusu destek çok uzun yıllardan beri süregelmekte, her yıl milyarlarca liralık kredi kullandırılmakta ve her geçen yıl bu miktar daha da artmaktadır. Bununla beraber bu kredileri kullanan esnaf sayısında yıllar itibariyle çok yüksek seviyelerde değişme görülmemektedir. Kredi miktarı yüksek oranlarda artarken, bu kredileri kullanan esnaf sayısı daha az oranlarda artış göstermektedir. Buradan hareketle, her geçen yıl küçük esnafın krediye olan bağımlılığı bir önceki yıla göre artış göstermekte olduğu söylenebilir. Bu durum küçük esnafın her geçen yıl daha çok yatırım yapmaya başlamış olacağı gibi olumlu bir sonuç doğurabileceği gibi, küçük

esnafın her geçen yıl ödenmesi daha da zor hale gelen büyük bir borç yükü altına girdiği anlamını da doğurabilir.

İşte bu çalışmanın önemi de tam olarak bu noktada ortaya çıkmaktadır. Küçük esnaf ve sanatkârlar söz konusu faiz desteği ile almış olduğu kredileri ekonomiye katkı yaratacak şekilde kullanabiliyor mu? Ya da tam tersi bu kredileri ödeme güçlüğü içerisinde girerek işini kaybetme noktasına mı geliyor?

Bu çalışma ile amaçlanan da bu durumun ne yönde olduğunu analiz etmek ve küçük esnaf ve sanatkârların kullanmış olduğu Hazine destekli kredilerin ne derece etkin kullanıldığını araştırmaktır. Hazine destekli bu krediler bir kamu sübvansiyonudur. Bu yönüyle de, esnaflık faaliyetlerinin sürdürülebilirliğini sağlayan sosyal bir politika aracıdır. Dolayısıyla, bu çalışma ile aynı zamanda Hazine'nin esnaf ve sanatkârlara sağlamış olduğu sübvansiyonların kaynak aktarım mekanizmalarının işlerliği ve ekonomiye sağladığı katma değerler açısından ne denli etkin ve verimli kullanıldığını araştırmak amaçlanmıştır.

Ekonomik yapı içerisinde sosyal refahın tabana yayılması, bölgesel gelişmişliğin sağlanması, istihdam yaratılması ve gelir dağılımı çarpıklığının giderilmesi gibi önemli iktisadi olgular açısından bu küçük işletmelerin katkısı oldukça fazladır. Bu nedenle, Hazine destekli krediler ile bu kesimin sübvansiyon edilmesi ekonomik kalkınma ve sosyal refah açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda, söz konusu sübvansiyonların etkinliğinin araştırılması ve mevcut durumun irdelenmesi Hazine destekli kredilerin ekonomiye katkılarının ölçülmesi bakımından iktisadi literatüre önemli katkılar sağlayacaktır.

Belirlenen bu amaçlar doğrultusunda, çalışmada öncelikle dünyada ve Türkiye'de esnaf kavramı irdelenecektir. Bu husus esnaf ve sanatkârı tanımak, işlerliğini ve özelliklerini kavramak açısından önem arz etmektedir. Ardından ülke ekonomileri açısından küçük esnaf ve sanatkârların taşıdığı önem değerlendirilecektir. Burada özellikle Türkiye ekonomisi için bu küçük işletmelerin ne denli önemli olduğu açıklanmaya çalışılacaktır. Devamında ise, küçük esnaf ve sanatkârların finansal yapısı irdelenecek, bu yapı dolayısıyla yaşadıkları zorluklar tartışılacaktır. Buldukları yapı içerisinde neden krediye gereksinim duydukları ve bu kredileri nasıl ve hangi kurumlardan elde edebilecekleri açıklanacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, küçük esnaf ve sanatkârların Türkiye’de en uygun şartlarda kullanmakta olduğu Hazine destekli esnaf kredileri anlatılacaktır. Bu kredi TESKOMB’a üye esnaflara TESKOMB’un kefaleti ile kullandırılmakta olup, faiz desteğinin yanı sıra ödeme ve teminat bulma kolaylığı sağlamaktadır. Bu bölümde T. Halk Bankası A.Ş. aracılığı ile kullandırılan Hazine destekli kredilerin işleyiş süreci, türleri, vadeleri, ne gibi ödeme kolaylığı sağladığı hususları üzerinde durulacaktır. Ancak, öncesinde TESKOMB’un nasıl bir kurum olduğu, ne amaçla kurulduğu, nasıl bir mevzuat içerdiği, işlerliği ve örgüt yapısı açıklanmaya çalışılacaktır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, örneklem olarak almış olduğumuz Aydın İli Sultanhisar İlçesi’nde faaliyet gösteren Aydın- Muğla Merkez Birliği’ne bağlı üç ayrı Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatif’ine üye olan ve aktif olarak kredi kullanan küçük esnaf ve sanatkârlarla anket yapılacaktır. Ayrıca, anket çalışmasından elde edilen veriler ile model kurularak çoklu regresyon analizleri yapılacaktır.

Çalışmanın sonuç bölümünde ise, üçüncü bölümde yapılan regresyon analizlerinin sonuçları değerlendirilecek ve çalışma bir sonuca ulaştırılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜÇÜK ESNAF VE SANATKÂRLAR

Dünyamız her geçen gün hızla değişim gösterirken, bilim ve teknolojideki ilerlemeler, insan emeğine dayalı üretimlerden giderek uzaklaşılmasına neden olmuştur. Bir marangozun el emeği ile iki günde tamamlayacağı bir kütüphane çağımızda teknoloji yardımı ile iki saatte üretilebilmektedir. Bu durum, küçük atölyelerde el emeği ile üretim yapan ve ürünlerini kendi geleneksel yöntemleriyle pazarlara sunan küçük esnafın ekonomik yapı içerisinde yok olmasına neden olmaktadır.

Sermaye yapıları oldukça zayıf olan esnaf kesimi, çoğu kez babadan dededen kalan derme çatma dükkânlarda faaliyetlerini devam ettirmeye çalışmaktadırlar. Yeterli derecede kazançları olmadığından, ancak; kendilerine sağlanan finansal desteklerden yararlanmak suretiyle işyerlerini yenileyebilmekte, ya da uzun yıllar sonra kendilerine ait bir işyeri edinebilmektedirler. Yine, yeterli derecede kazanç elde edemedikleri için işyerlerinde çok fazla sayıda kişi istihdam edemezler. Genellikle faaliyetlerini tek başlarına sürdürmekle beraber, yanlarında sanatlarını öğretebilecekleri bir ya da iki kişi çalıştırmırlar.

Zaman içerisinde işlerini büyüten, küçük bir esnaf olmaktan çıkıp KOBİ olma yolunda ilerleyenler olsa bile bu örneklerin sayısı oldukça azdır. Özellikle küçük yerleşim yerlerinde bulunan esnafın büyüme potansiyeli çok daha düşük olmaktadır. Yine de ülke ekonomilerine katkıları yadsınamayacak ölçüde fazladır. Her şeyden önce kendilerini istihdam ederek işsizliğin azalmasına katkı sağlarlar. Ayrıca, meslek öğreticisi olarak, nitelikli iş gücünün yetişmesini sağlarlar. Diğer yandan yerel ekonomiler içerisinde çok sayıda esnafın olması o ekonomi içerisinde ticaretin gelişmesine neden olmaktadır. Böylelikle, küçük esnaf ve sanatkarlar, yerel ekonomilerdeki gelişmişlik ve refah düzeyinin artmasına ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının azalmasına yardımcı olmaktadır.

Öyleyse, ekonominin bu küçük yapı taşlarının tüm dünyaca nasıl algılandığını, ne gibi özelliklere sahip olduğunu, tarihsel süreç içerisinde nasıl bir gelişim gösterdiklerini irdelemek, finansal ve mali sistem içerisinde yaşadıkları zorlukları tespit ederek onlara çözüm önerileri sunmak anlamlı ve yararlı olacaktır.

1.1. KÜÇÜK ESNAF VE SANATKÂR KAVRAMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

Küçük esnaf genellikle, yerel olarak faaliyet gösteren, bir sanatın icra edildiği, yoğun olarak insan emeğine dayalı, tek bir kişinin çalışmasıyla yürütülen işletmelerdir. Bu işletmeler dünyanın her yerinde zayıf finansal yapıları ve düşük büyüme potansiyellerine sahip işletmeler olarak bilinmektedirler. Onları önemli kılan ise, öncelikle bir sanatı icra ediyor olmalarıdır. Bu sayede her biri ayrı bir sektörün gelişimine katkı sağlamaktadır. Örneğin, kırmızı topraktan çanak ve çömlek üreten bir sanatkâr olmasaydı bu gün sofralarımızı o şık ve rengârenk porselen tabaklarla renklendiremezdik. Yine zamanın usta terzileri olmasaydı bu gün o şaşalı moda defilelerini izleyemez, hazır giyim sektörünün gelişimini göremezdik. Bu örneklerin binlercesini bulabilir, küçük esnaf ve sanatkârların günümüz dev sektörlerinin yaratılmasında sağladıkları katkıyı ortaya koyabiliriz. Bugünün modern imalat endüstrisinin köklerinin küçük sanatkârlara dayandığını söyleyebiliriz.

1.1.1.Dünyada ve Türkiye’de Esnaf Tanımları

Literatürde ortak bir esnaf ve sanatkâr tanımına rastlamak oldukça güç olmakla birlikte, benzer özellikler sergileyen bu işletmelerin tüm dünyada “küçük ölçekli işletmeler” olarak sınıflandırıldığı bilinmektedir.

Küçük ölçekli işletme kavramı ise, temelde az sayıda işçinin çalıştığı, küçük sermayelerle kurulmuş, çok küçük ölçeklerde üretim yapan ve düşük cirolara sahip işletmeler için kullanılan bir kavramdır. Bu kavramı tanımlarken belirtilen kıstaslar ülkeye, sektöre ve iş koluna göre farklılıklar gösterebilmektedir. Öyle ki, kimi ülkeler küçük ölçekli işletme tanımını yaparken yüksek sayıda istihdam ve yüksek tutarlarda ciro ölçütü belirlerken, kimi ülkeler de bu ölçütleri daha düşük seviyelerde tutmaktadır. Bunun nedeni ise, her ülkenin farklı ekonomik ve sosyolojik yapılarıdır.

Bunlara paralel olarak, dünyada ve Türkiye’de küçük ölçekli işletmelere yönelik çalışan kurum ve kuruluşların yapmış olduğu tanımlardaki sınırlamalar da ülke ekonomilerinin büyüklüğüne bağlı olarak değişim göstermektedir. Bu nedenle, küçük ölçekli işletme tanımı hukukî olmaktan çok ekonomik anlam taşımaktadır (Akgeçici, 2001:4).

1.1.1.1 Dünyada Esnaf ve Sanatkâr Tanımı

Küçük esnaf ve sanatkâr tanımının dünyanın her yerinde farklı ölçütlere göre sınıflandırıldığını belirtmiştik. Ancak, yinede bu küçük ekonomik örgütlerin benzer özellikler taşıdığı görülmektedir. Öyle ki, bu birbirinden farklı tanımlamaların çoğunda istihdam sayılarının 1-9 kişi arasında sınırlandırıldığı, düşük kazançta sahip işletmeler olduğu, resmi olmayan bir yapı içerisinde faaliyet gösterdikleri, işletme sahibinin aynı zamanda yönetici olduğu ve yerel piyasaya hitap etmeleri gibi ortak özelliklere yer verilmektedir.

Amerikan Birleşik Devletleri (ABD), Avrupa Birliği (AB), İngiltere, İtalya, Japonya ve dünya ekonomisi üzerinde büyük etkisi olan diğer birçok ülkenin tanımlamalarına bakıldığında temel olarak çalışan sayısı ve ciro ölçütü baz alınarak bir sınıflandırmaya gidildiği görülmektedir. Bununla birlikte, bazı ülkeler bu iki temel ölçütün yanı sıra sektör farklılıkları, sahiplik durumları ve yönetim tarzlarına göre de sınıflandırma yapmayı tercih etmektedirler.

Örneğin; ABD’de devlet tarafından yapılmış resmi bir tanımlama olmamakla birlikte; küçük işletmelere bilgi ve finansman desteği veren SBA (Small Business Administration - Amerikan Küçük İşletmeler Yönetimi) kurumu tarafından yapılan tanımlama şöyledir (Kurt; 2000:1) :

“Bağımsız sahip olunan ve çalıştırılan, sahasında egemen olmayan gelir ve çalıştırdığı personel sayısı bakımından belirli standartları aşmayan işletmeler küçük işletmelerdir.”

Ayrıca SBA, bu genel tanımlamanın yanı sıra sektörler bazında firmaların yıllık satış hâsılatı ve çalışan sayılarına göre de bir belirleme yapmaktadır. Bu bağlamda SBA, imalat sanayi sektöründe en fazla 500 çalışanı bulunan işletmeler ile hizmet sektöründe en fazla 7 milyon USD ciro yapan işletmeleri küçük ve orta ölçekli olarak belirlemiştir. Ayrıca, belirlenen ölçütler faaliyet gösterilen sektör bazında farklılaştırılmaktadır ve her yıl 1 Ocak itibarıyla mevcut ekonomik koşullar doğrultusunda revize edilmektedir (Kalkan, 2010:3).

SBA tarafından yapılan küçük işletme tanımlarından da anlaşıldığı gibi; ABD’de işletme ölçekleri belirlenirken çalıştırılan işçi sayısı ve ciro büyüklüğü gibi nicel ölçütlerin yanı sıra işletme yönetiminin ve sahipliğinin bağımsızlığı gibi nitel ölçütlerde dikkate alınmaktadır.

Avrupa Birliği'ne üye ÷lkelerde ise, her ÷lkenin kendi ekonomik büyüklüğüne göre farklı bir tanım yaptığı ve birbirinden farklı nitel- nicel özelliklerin kabul edildiği gör÷lmektedir (Günay, 1996:19).

Avrupa Birliği Komisyonu oluşan farklılıkların birlik içerisinde herhangi bir karışıklığa neden olmaması için ilk defa 1996 yılında küçük ve orta ölçekli İşletme tanımını geliştirmiştir. Daha sonra Komisyon 1996 yılından beri yaşanan ekonomik gelişmeleri de dikkate alarak 06.05.2003 tarihinde aldığı bir kararla yeni bir tanım geliştirmiştir (ec.europa.eu, 2013).

Karluk'a göre, "Komisyon, yapılan değişiklikler ile girişimcilik ve yenilikçiliğe verilen desteği güçlendirmeyi, risk sermayesine erişimi kolaylaştırmayı, yasal belirsizlikleri ve bürokratik engelleri azaltmayı hedeflemiştir. Enflasyon ve verimlilik artışlarını dikkate alarak işletme kategorilerini belirleyen ciro ve bilanço toplamı ölçütlerinin üst sınırlarını yeniden belirlemiştir" (Karluk, 2005:236).

Avrupa Birliği Komisyonu'nun 1996 yılında yaptığı ilk sınıflandırma ile 01.01.2005 tarihinde yürürlüğe giren ve günümüzde halen geçerliliğini koruyan son düzenlemesine aşağıda sırasıyla Çizelge 1.1 ve Çizelge 1.2'de yer verilmiştir;

Çizelge 1.1: AB'de İşletme Ölçekleri (1996 yılı)

İşletme Kategorisi	İşçi Sayısı	Yıllık Ciro veya Bilanço Toplamı	
Orta Ölçekli	< 250 kişi	≤ 40 milyon Euro	≤ 27 milyon Euro
Küçük Ölçekli	< 50 kişi	≤ 7 milyon Euro	≤ 5 milyon Euro
Mikro Ölçekli	< 10 kişi	≤ 2 milyon Euro	≤ 2 milyon Euro

Kaynak: Özalp, 2006:9

Çizelge 1.2: AB'de İşletme Ölçekleri (2005 yılı)

İşletme Kategorisi	İşçi Sayısı	Yıllık Ciro veya Bilanço Toplamı	
Orta Ölçekli	< 250 kişi	≤ 50 milyon Euro	≤ 43 milyon Euro
Küçük Ölçekli	< 50 kişi	≤ 10 milyon Euro	≤ 10 milyon Euro
Mikro Ölçekli	< 10 kişi	≤ 2milyon Euro	≤ 2 milyon Euro

Kaynak:<http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/sme-definition/> (Erişim Tarihi: 07.04.2013)

Yukarıdaki çizelgelerde de görüldüğü gibi; Avrupa Birliği'nde işletmeler işçi sayısı, yıllık ciro rakamı ve aktif büyüklüklerine göre sınıflandırılmaktadırlar.

Japonya'da Avrupa Birliği'nden biraz farklı olarak işletmeler işçi sayısı ve sermayelerine göre sınıflandırılmaktadır. Ancak, asıl farklılık bu sınıflandırmanın imalat ve hizmet sektörlerine göre de çeşitlilik göstermesidir.

Öyle ki; 1963 yılında Japonya'da çıkarılan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Kanunu'nda yer alan KOBİ tanımları imalat ve hizmet sektöründeki farklılıklar dikkate alınarak belirlenmiştir (Günay, 1996:18). Söz konusu tanıma aşağıda Çizelge 1.3'de yer verilmiştir.

Çizelge 1.3: Japonya'da İşletme Ölçekleri

İşletme Büyüklüğü	İmalat Sektörü	Hizmet Sektörü
Küçük Ölçekli İşletmeler	Çalışan Sayısı < 20	Çalışan Sayısı < 5
Orta Ölçekli İşletmeler	Çalışan Sayısı < 300 Sermaye < 100 milyon Yen	Çalışan Sayısı < 50 Sermaye < 10 milyon Yen

Kaynak: Günay, 1996:18

Yukarıda belirttiğimiz gibi, Japonya'da işletmeler sınıflandırılırken, temel olarak çalışan sayısı ve sermaye ölçütü önem arz etmekteydi. Ancak, küçük işletmeler için

yapılan tanımlamada yalnızca sermaye ölçütü değerlemeye alınmıştır. Bunun nedeni ise, küçük işletmelerin yok denecek kadar az sermayelerle faaliyet göstermeleridir.

İngiltere’de ise, ABD’de olduğu gibi yasal olarak devlet tarafından yapılmış bir tanım bulunmamaktadır. Bununla birlikte; C.O.I.O.S.F. (Committee of Inquiry on Small Firms - Küçük İşletmeler Araştırma Komitesi) tarafından yapılan tanımlama kabul görmektedir (Akgemci, 2001:10). Bu tanımlamada işletmeler sektörlerine göre sınıflandırılmıştır. İmalat, inşaat ve madencilik gibi daha çok iş gücünün istihdam edildiği sektörlerde işçi sayısı baz alınırken, toptan ve perakende ticaret gibi satışa dayalı sektörlerde yıllık satış tutarları yani ciro ölçütü baz alınmıştır. Söz konusu KOBİ tanımlarına aşağıda Çizelge 1.4’de yer verilmiştir.

Çizelge 1.4: İngiltere’de Sektörler İtibariyle KOBİ Tanımları

Sektör	Tanım
İmalat	200 işçiden az
İnşaat	25 işçiden az
Madencilik	25 işçiden az
Perakende Ticaret	Yıllık satış tutarı 50 bin Pound’dan az
Toptan Ticaret	Yıllık satış tutarı 200 bin Pound’dan az
Motorlu Araç Ticareti Bakım ve Onarımı	Yıllık satış tutarı 100 bin Pound’dan az

Kaynak: Müftüoğlu, 2002: 112

Çizelge 1.4’de yer alan sınıflandırmalar ve tanımlar incelendiğinde her ülkenin kendi ekonomik, siyasi ve sosyal yapısına göre belli ölçütler getirdiği görülmektedir. Öyle ki; Avrupa Birliği Ülkeleri’nin Avrupa Birliği Komisyonu’nca belirlenmiş ortak bir KOBİ tanımı olmasına rağmen kendi içlerinde her biri farklı bir tanım yapmıştır. Yine de tüm bu tanımların ve sınıflandırmaların belli bir temele dayandığını söyleyebiliriz. İstihdam gücü, sermayesi, bilanço büyüklüğü ve satışlar bakımında zayıf olan her zaman mikro işletme olarak tanımlanırken, bunun biraz üzerinde olan işletmeler orta ölçek olarak nitelendirilmektedir. Diğer yandan, yönetsel olarak daha bağımsız

ve geleneksel olanlar yine küçük işletme olarak tanımlanırken, profesyonel anlamda yönetilen büyük örgüt yapıları orta ölçekte sınıflandırılmaktadır.

Uluslararası arenada ise, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ve Birleşmiş Milletler (BM) gibi dünyada söz sahibi olan kuruluşların tanımlamaları önem arz etmektedir.

OECD, işletmeleri sınıflandırırken yalnızca işçi sayısı ölçütünü esas almıştır. Söz konusu sınıflandırma aşağıda Çizelge 1.5’de yer almaktadır.

Çizelge 1.5: OECD'nin KOBİ Tanımları

İşletme Büyüklüğü	Çalıştırılan İşçi Sayısı
Çok Küçük İşletme	20’den az işçi
Küçük İşletme	20-99 işçi
Orta Ölçekli İşletme	100-499 işçi
Büyük İşletme	500’den fazla işçi

Kaynak: Müftüoğlu, 2002: 119

Yukarıda yer alan çizelge de görüldüğü gibi, OECD işletmeleri çalışan sayısı ölçütüne göre, dört ayrı ölçekte sınıflandırmıştır.

BM ise, OECD gibi ölçeklendirme yapmak yerine genel bir KOBİ tanımı belirlemiştir. Yayınlamış olduğu raporlarda işletmelerin büyüklüklerinin tespitinde istihdam edilen işçi sayısı ve enerji tüketimini dikkate aldığı görülmektedir. Bu doğrultuda BM’nin KOBİ tanımı şöyledir (Çelik, 2007:14);

- 10 kişiden az işçi çalıştıran,
- Enerji kullanan ve 20’den az işçi çalıştıran,
- Enerji kullanmayan ve 50’den az işçi çalıştıran işletmeler.

Dünyada KOBİ tanımları incelendiğinde her ülkenin benzer ölçütler üzerinden farklı ölçeklendirmeler yaptığı görülmektedir. Bunun nedeni, her ülke ekonomisinin farklı ölçeklerde olmasıdır. Esas olan ise, her ülke için küçük esnaf kavramının benzer nitelikler taşıyor olmasıdır.

1.1.1.2 Türkiye’de Esnaf ve Sanatkâr Tanımı

Türkiye’de diğer ülkelerden farklı olarak yasa koyucu, toplumun bu önemli kesimini göz ardı etmemiş, esnaflık kavramı dünyada örneği görülmeyecek bir biçimde anayasada yerini almıştır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 173. Maddesi, “Devlet Esnaf ve Sanatkârı koruyucu ve destekleyici tedbirleri alır” amir hükmü ve zorunluluğu getirmiştir. Anayasada genel olarak çizilen bu çerçeve ile Türkiye’de esnaf ve sanatkârın hem ekonomik bakımdan hem de sosyal, idari, politik bakımdan korunması, kollanması ve desteklenmesi öngörülmüştür. Böylece, Türkiye’de esnaf ve sanatkâr, anayasa ile tanımlanan varlığı ve gerçekliliği kabul görmüş bir toplumsal kesim olarak benimsenmiştir (Şen, 2009:2).

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de bu işletmelere hizmet veren farklı kurum ve kuruluşlarca yapılmış çok sayıda esnaf ve sanatkâr tanımı mevcuttur. Bu tanımlar birbirinden farklılıklar göstermekle beraber, genel olarak Türkiye’de esnaf kavramı, hizmet ve ticaret sektöründe çalışan ancak gelirleri itibarıyla ‘Tacir’ sayılamayacak ölçüde küçük kazançlar elde eden, küçük sermayelerle kurulmuş işletmeleri ifade etmektedir. Sanatkâr kavramı ise, imalat sektöründe faaliyet gösteren, bir sanatı icra eden, ancak imalat kapasite oranları, sermayeleri ve elde ettikleri gelirler bakımından ‘Sanayici’ sayılamayacak ölçüde küçük olan işletmeleri ifade etmektedir.

Bununla birlikte, Türkiye’de 1964 yılında 507 sayılı “Esnaf ve Sanatkârlar Kanunu” ile yasal olarak Esnaf ve Sanatkâr’ın tanımı yapılmıştır. Yasaya göre;

“İster gezici olsun, ister bir dükkânda veya bir sokağın belli yerinde sabit bulunsunlar, ticareti sermayesi ile birlikte vücut çalışmalarına dayanan ve geliri o yer gelenek ve teamülüne nazaran tacir niteliğini kazanmasını icap ettirmeyecek miktarda sınırlı olan ve bu bakımdan ticaret sicili ve dolayısıyla ticaret ve sanayi odasına kayıtları gerekmeyen, aynı niteliğe (sermaye unsuru olsun, olmasın) sahip olmakla beraber, ayrıca çalıştığı sanat, meslek ve hizmet kolunda bilgi, görgü ve ihtisasını değerlendiren hizmet, meslek ve sanat, sahipleriyle bunların yanlarında çalışanlar ve geçimini sınırlı olarak kamyonculuk, otomobilcilik ve şoförlükle temin eden kimseler” esnaf ve sanatkâr olarak kabul edilmektedirler (www.tesk.org.tr, 2013).

Ancak, bu tanım ölçüsel olarak bir sınırlandırma getirmediğinden bazı hallerde karışıklara neden olmuştur. Bu bağlamda, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, AB uyum çerçevesini de göz önünde bulundurarak farklı tanımları da ortadan kaldırmak amacıyla,

18.11.2005 tarih ve 25997 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik” çıkarmıştır. Böylece, hem AB ile uyumlu, hem de tüm kurum ve kuruluşlar için ortak bir tanım belirlenmiştir.

Ancak, Türkiye’deki KOBİ’lerin sermaye ve ciro büyüklüklerinin AB ortalamasından küçük olması nedeniyle bu ölçütler bakımından AB tanımındaki değerlerin altında değerler belirlenmiştir (Yüksel, 2011:6).

18 Kasım 2005 tarih ve 25997 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 2005/9617 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile yürürlüğe giren, “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkındaki Yönetmelik” ve 10 Eylül 2012 tarihli 2012/3834 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı değişikliği ile birlikte ilgili yönetmelik gereği; KOBİ tanımı şöyledir (www.kosgeb.gov.tr, 2013);

Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme (KOBİ): 250 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatı ya da malî bilançosundan herhangi biri 40 milyon Türk Lirasını aşmayan ve bu Yönetmelikte mikro işletme, küçük işletme ve orta büyüklükteki işletme olarak sınıflandırılan ve kısaca “KOBİ” olarak adlandırılan ekonomik birimlerdir.

Yine, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’nın 2005/9617 sayılı kararına göre, KOBİ’ler aşağıdaki şekilde sınıflandırılmıştır (www.kosgeb.gov.tr, 2013);

a) Mikro işletme: 10 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatı ya da mali bilançosu bir milyon Yeni Türk Lirasını aşmayan çok küçük ölçekli işletmeler,

b) Küçük işletme: 50 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatı ya da mali bilançosu beş milyon Yeni Türk Lirasını aşmayan işletmeler,

c) Orta büyüklükteki işletme: 250 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatı ya da mali bilançosu 25 milyon Yeni Türk Lirasını aşmayan işletmeler.

Bu yeni tanım ile çağın gerekleri doğrultusunda esnaf ve sanatkâr kavramı yeniden tasarlanmış ve yerine “küçük ve orta ölçekli işletmeler” kavramı benimsemiştir. Böylelikle, esnaf ve sanatkâr olarak nitelendirdiğimiz kesim, yeni dünya düzeninde karşımıza “mikro ölçekli işletme” olarak çıkmıştır.

Bugün Türkiye’de esnafa yönelik faaliyet gösteren birçok kurum ve kuruluş kendi bünyelerinde esnaf tanımı yapmakla beraber söz konusu tanımlamaların dayanağını 507 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar Kanunu oluşturmaktadır. Bu kanun ile Türkiye’de esnaf ve sanatkârlara yönelik yasal zemin hazırlanmıştır.

Diğer yandan 07 Haziran 2005 tarih ve 5362 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar Meslek Kuruluşları Kanunu ile esnaf ve sanatkârların ortak bir çatı altında buluşması, birlik ve beraberlik içinde hareket edebilmesi sağlanmıştır. Bu bağlamda, esnaf ve sanatkârların ihtiyaçlarını karşılamak, faaliyetlerini kolaylaştırmak, gelişimlerini ve mesleki eğitimlerini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleriyle ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hâkim kılmak, meslek disiplini ve ahlâkını korumak amacıyla meslek kuruluşları faaliyete geçmiştir. Söz konusu meslek kuruluşlarının çalışma usul ve esasları da yine bu kanun ile düzenlenmiştir.

507 sayılı kanun ile belirlenmiş tanıma uyan her esnaf, 5362 sayılı kanun gereğince faaliyet göstermeye başladığı ilk günden itibaren otuz gün içerisinde esnaflık faaliyetini bağlı olduğu Esnaf ve Sanatkârlar Sicil Müdürlüğüne tescil ve Sicil Gazetesine ilan ettirmekle yükümlüdür. Yine tescil kaydını gerçekleştiren her esnaf, faaliyet gösterdiği iş koluna göre bağlı olduğu esnaf odasına kaydını yaptırmakla yükümlüdür. Böylece, Türkiye’de faaliyet gösteren her esnaf resmi olarak kayıt altına alınmakta ve bağlı olduğu esnaf kuruluşlarınca düzenli olarak kayıtları güncellenmektedir.

Ayrıca, söz konusu yasalara göre, Esnaf ve Sanatkâr Siciline kayıtlı iken, daha sonraki yıllarda alış veya satış tutarları ya da yıllık gayrisafi iş hâsılatları, esnaf ve sanatkâr sayılma hadlerini aşanlar kendileri istemedikçe ticaret siciline ve dolayısıyla Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği bünyesindeki odalara kayda zorlanamazlar. Ancak, yıllık alış veya satış tutarları ya da yıllık gayrisafi iş hâsılatları, esnaf ve sanatkâr sayılma hadlerinin altı katını aşanların kayıtları, sicil müdürlüğü tarafından sorulmaksızın ticaret siciline aktarılır.

Türkiye’de esnaf ve sanatkâr sayılma hadleri ise, Türk Ticaret Kanunu (TTK)’nın 11. maddesinin 2. fıkrası uyarınca Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak kararname ile belirlenmektedir. Bakanlar Kurulu ise, esnaf olma kıstasını TTK’nın 1463/2. maddesinin tanıdığı yetkiye istinaden 21.07.2007 tarihinde kabul ettiği

2007/12362 sayılı kararname ile belirlemiştir. Söz konusu kararnameye göre (www.resmigazete.gov.tr, 2013);

a) Esnaf ve Sanatkâr ile Tacir ve Sanayiciyi Belirleme Koordinasyon Kurulunun tespit edeceği ve Resmî Gazete’de yayımlanacak esnaf ve sanatkâr meslek kollarına dahil olup, ekonomik faaliyetini sermayesi ile birlikte bedeni çalışmasına dayandıran ve kazancı tacir veya sanayici niteliğini kazandırmayacak miktarda olan, basit usulde vergilendirilenler ve işletme hesabına göre deftere tabi olanlar ile vergiden muaf bulunanlardan **213 sayılı Vergi Usul Kanununun 177’nci maddesinin birinci fıkrasının (1) ve (3) numaralı bentlerinde yer alan nakdi limitlerin yarısını, (2) numaralı bendinde yazılı nakdi limitin tamamını aşmayanların** esnaf ve sanatkâr sayılmaları ile esnaf ve sanatkâr siciline ve dolayısıyla esnaf ve sanatkarlar odalarına kaydedilmeleri,

Ancak, esnaf ve sanatkâr siciline kayıtlı iken, **daha sonraki yıllarda yıllık alış veya satış tutarları ya da gayri safi iş hâsılatı, esnaf ve sanatkâr sayılma hadlerini aşanların kendileri istemedikçe ticaret siciline ve dolayısıyla Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği bünyesindeki odalara kayıt için zorlanmaması, yıllık alış veya satış tutarları ya da gayri safi iş hâsılatı esnaf ve sanatkâr sayılma hadlerinin altı katını aşanların** ise kayıtlarının, esnaf ve sanatkâr sicili marifetiyle ticaret siciline aktarılması,

b) 213 sayılı Vergi Usul Kanunu’na istinaden birinci sınıf tacir sayılan ve bilanço esasına göre defter tutanlar ile işletme hesabına göre defter tutan ve bu kararın (a) bendinde belirtilenlerin dışında kalanların tacir ve sanayici sayılmaları ile ticaret siciline ve dolayısıyla Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği’nin bünyesindeki odalara kaydedilmeleri kararlaştırılmıştır.

Vergi Usul Kanunu (VUK)’nun 422 nolu genel tebliğine göre, 2013 yılında uygulanacak bilanço hesabı esasına göre defter tutma hadleri ise, aşağıdaki gibidir (www.gib.gov.tr, 2013);

Madde 177:

1) Yıllık;

- Alış tutarı 150.000. TL

- Satış tutarı 200.000. TL

2) Yıllık gayrisafi iş hâsılatı 80.000. TL

3) İş hâsılatının beş katı ile yıllık satış tutarının toplamı 150.000. TL

Özetle, Türkiye’de esnaf ve sanatkâr kavramı iki temel ölçüte dayanmaktadır. Bunlar; ekonomik faaliyetinin sermayesinden çok bedensel çalışmasına dayanıyor olması ve gelirin tacir ya da sanayici niteliğini kazandırmayacak derecede az olmasıdır.

1.1.2.Esnaf ve Sanatkârların Tarihsel Gelişimi

Ekonominin temelinin insan ihtiyaçlarından oluştuğunu düşünecek olursak, bu ihtiyaçlara cevap verebilmek için üretimin olması gerekmektedir. Söz konusu ihtiyaçların sadece doğada kendiliğinden yetişen ya da var olan maddeler ile giderilmesi mümkün değildir. İnsan kendi ihtiyaçlarını ve diğer insanların ihtiyaçlarını karşılayabilmek için doğada var olanlardan faydalanmalı ve kendisinde üretmelidir. Bu sayede hem kendisi hem de içinde bulunduğu toplum için fayda sağlayacaktır.

İnsanın bu ihtiyaçlarını giderme ve hayatta kalma arzusu onu üretmeye ve ürettiklerini ihtiyaçları doğrultusunda diğerlerinininki ile takas etmeye itmiştir. Böylece ticaret hayatı doğmuş ve beraberinde esnaflık kavramı oluşmuştur. Bu nedenle, esnaflık, insanlık tarihi kadar eski bir tarihe sahiptir ve ilk çağlardan beri yüzyıllardır toplumsal yaşayış içerisinde var olan bir olgudur.

Esnaflık, malın mal ile değişiminin esas olduğu trampa ekonomilerinden, günümüzün karmaşık ve modern ekonomik yapılarının oluşumuna kadar geçen her evrede başrol oynamıştır. Öyle ki, tarih boyunca insanların ihtiyaçları sürekli artmış ve bu ihtiyaçlara cevap vermek her geçen gün daha karmaşık bir hal almıştır. Sürekli değişen ve gelişen dünyamızda söz konusu ihtiyaçlarında hızla gelişmesi ve değişmesi iş bölümünü ve uzmanlaşmayı gerektirmiştir. Buna bağlı olarak her toplumun kendi ihtiyaçlarına ve özelliklerine göre esnaf grupları ve esnaf teşkilatları ortaya çıkmıştır (Çağman, 2011:1).

1.1.2.1. Dünyada Esnaflık ve Tarihsel Gelişimi

Esnaflık kavramının dünyadaki tarihsel sürecini ve gelişimini incelerken, öncelikle İlkçağ ve Ortaçağ Ekonomileri’ni irdelemek faydalı olacaktır. Öyle ki, esnaflık olgusunun var oluşu, insanlık tarihinin başlangıcı olarak bilinen İlkçağa kadar dayanmaktadır.

Yaklaşık 3500 yıl süren ilkçağ dünyasında tüm ekonomilerde tarıma dayalı bir üretimin var olduğu bilinmektedir. İlkçağ’da toplumsal yaşam daha çok deniz, nehir ve

göl gibi su kaynaklarının yakın çevresinde kurulmakta ve buradaki verimli topraklarda daha etkin tarım üretimi yapılmaktadır. Böylece, ihtiyaçtan daha fazla üretim gerçekleşmiştir. Talepten fazla yiyecek üretilmesi ticaretin gelişmesine, buna paralel olarak da esnaf ve tüccar olgusunun var olmasına neden olmuştur.

Ortaçağ, esnaflık kavramının gelişimi bakımından daha zengin bir dönemdir. Tarımda teknolojik gelişmeler yaşanmış ve nüfusun artmasıyla beraber kırsal toplum yaşayışı terk edilmeye başlanmış, yerine şehirler kurulmuştur. Özellikle, 10. ve 11. yüzyıllar da şehirleşme ve nüfusun giderek daha fazla artmasının bir sonucu olarak, ihtiyaçlar artmış, bunun sonucu olarak da esnaf ve sanatkâr sınıfı toplumda etkin olarak yer almaya başlamıştır.

12. ve 13. yüzyıllarda büyüyen şehirler ve kırsal kesimin göçü esnaflık faaliyetlerinin gelişimine hız kazandırmıştır. Özellikle bu dönemde sanayi üretim tarzında görülen gelişmeler esnaflık faaliyetlerinin gelişimine büyük etki yapmıştır. Yine bu yıllarda esnaf ve sanatkârlar örgütlenerek varlıklarını güçlendirmiş, teşkilatlanma ile sosyal üstünlük ve itibarlarını koruyarak ortaçağ toplumunda önemli bir sosyal sınıf haline gelmiştir (Baykul, 2009:8).

19. yüzyıla kadar, bu küçük sanayi işletmeleri hem İslam hem de Hristiyan âleminde, Loncalar biçiminde organize edilmişlerdir. Loncalar, sadece üyelerinin çıkarlarını korumak için faaliyet gösteren bir teşkilatlanma değildir. Aynı zamanda, sosyal, dinî ve siyasî alanlarda da faaliyet gösteren ve böylece, toplumun her alanında söz sahibi olabilen bir teşkilattır (Karataş, 1991:12).

16. yüzyıldan itibaren endüstri ve ticaret alanlarında kapitalist ilişkiler yoğunlaşırken, tarımsal kesimde de değişiklikler meydana gelmiş, küçük işletmeler yerini büyük işletmelere bırakmıştır. Esnaf, sanatkâr ve küçük işletmelerin rolü kapitalizmin gelişmesi ile birlikte azalma eğilimine girmiştir. On sekizinci yüzyılın ikinci yarısında, teknik devrimin yarattığı olanaklar sonucunda sermaye, ağırlık noktasını ticaretten sanayiye kaydırmış ve böylece sanayi kapitalizmi devri başlamıştır (Baykul, 2009:10-11).

20. yüzyıl ve sonrasında ekonomilerde devlet müdahaleleri azaltılmış, serbest ekonomi anlayışı egemen olmuştur. Teknolojik gelişmeler ve büyüyen ekonomiler küçük esnaf ve sanatkârın bu büyük yapı içerisinde kaybolmasına neden olmuştur. Yoğun rekabet ortamı içerisinde kendi öz sermayeleri ile ayakta kalmaya çalışanlar ve

büyüme başarıları sistem içerisinde var olmaya devam ederken, sermayeleri yetersiz olanlar yeni dünya düzenine yenik düşerek, sistem içerisinde yok olmuşlardır.

Ancak, bu yeni düzen devasa şirketlerin oluşumuna zemin hazırlarken, beraberinde hantal yapıların da oluşumuna neden olmuştur. Hızla değişen tüketici ihtiyaçlarına hızla cevap veremeyen, esnekliğini yitirmiş bu yapılar bugün yeniden küçülmenin yollarını aramaktadır. Çünkü, küçük olmak esnek olmayı, hızla değişebilmeyi sağlamaktadır.

1.1.2.2. Türkiye’de Esnaflık ve Tarihsel Gelişimi

Türkiye’de bugün küçük işletme olarak kabul edilen esnaf ve sanatkârların tarihsel gelişimine bakıldığında, bu toplumsal sınıfın köklü bir geçmişi olduğu görülmektedir. Türk insanının tarihsel yaşamı içinde esnaf ve sanatkârlık, eski adıyla “zanaatkarlık” çok önemli yer tutmuştur. Türklerin Orta Asya’dan Anadolu’ya geçişleri, özellikle Selçuklulardan başlayan Osmanlılarda devam eden ve günümüze kadar gelen bir esnaf ve sanatkâr oluşumu bulunmaktadır.

Dünyadaki diğer toplumlarda olduğu gibi, Türk toplumunda da esnaf ve sanatkârlık dinsel, töresel ve yöresel etkilerle de birleşerek kendi içinde özerk ve ayrı bir yapıya ulaşmıştır. Özellikle, 13. yüzyılda Şeyh Mahmut Nesreddin Ahi Evran tarafından kurulan “Ahilik Sistemi”; bugün Mikro Ölçekli İşletme olarak bilinen esnaf ve sanatkârların kökenini oluşturmaktadır. Ahilik sistemi, günümüzün esnaf ve sanatkârlarına temel oluşturmuş, meslekî eğitim, sosyal güvenlik gibi birçok konuda önemli katkılar sağlamış ve onları toplumun vazgeçilmez birer parçası haline getirmiştir (www.tesk.org.tr, 2013).

Ahilik; 13. ve 19. yüzyıllar arasında Anadolu’da yaşayan halkın sanat ve meslek alanında yetişmelerini sağlayan, onları ahlaki yönden geliştiren, çalışma yaşamını iyi insan meziyetlerini esas alarak düzenleyen bir örgütlenmedir. İyi ahlakın, doğruluğun, kardeşliğin, yardımseverliğin kısacası bütün güzel meziyetlerin birleştiği bir sosyo-ekonomik düzendir (www.tesk.org.tr, 2013).

Başka bir ifadeyle ahilik; esnaf kitlesini ayakta tutma amaçlı olarak geleneksel kurallar içinde çalışan, sosyal güvenliği, askeri eğitim ve donatım hizmetlerini aksatmadan yerine getirmek üzere devrin geleneklerine göre çalışma düzeni olan bir meslek teşkilatıdır (Karayılmazlar ve diğ., 2013: 152-153). Başlangıçta birkaç esnaf

kolunu kapsayan bir teşkilatlanmaya sahipken, zamanla Anadolu'nun her şehir ve kasabasında hatta köylerinde yaygınlık kazanmış, bütün esnaf ve çalışanları bünyesinde toplayan çok yönlü sosyal bir kuruluş halini almıştır (Akça, 2013 :215).

Anadolu'da çok uzun yıllar boyunca varlığını koruyan ahi teşkilatları, Sanayi Devrimi'nin ardından ekonomik ve sosyal yapıda başlayan değişime ayak uyduramamış ve varlığı yok olmuştur (Geçgel, 2010:78). Daha sonra, ahilik sistemi, Osmanlı İmparatorluğu zamanında "Loncalık Sistemine" dönüşmüştür.

Lonca, "her iş kolunda kurulmuş birlik" anlamına gelmektedir. Günümüzdeki kooperatiflere benzer bir yapıya sahip olan Lonca'ların en önemli fonksiyonu, malın kalitesini yüksek tutmak ve standart üretimi gerçekleştirmektir (Geçgel, 2010:78-79). Loncaların faaliyetleri bunlarla da sınırlı değildir. İş ve ticaret ahlakını korumak, malın değer kazanmasını sağlamak gibi görevleri de vardır. Ayrıca, Loncalar birçok açıdan Osmanlı Devleti için önem arz etmektedir. Toplumun önemli bir kesimini oluşturmaları ve ekonomik düzenin en önemli yapı taşları olmaları nedeni ile Loncalar Osmanlı Devleti tarafından sürekli desteklenmişlerdir.

Osmanlı Devleti, Loncaları bir yandan desteklerken diğer yandan da denetlemekteydi. Bunun nedenlerini dört ana grupta toplayabiliriz. Birincisi, şehirlerde nüfusun temel ihtiyaçlarının temin edilmesi ve iktisadî hayatın canlı tutulması iktisadî nedenlerin dışında siyasi açıdan da çok önemliydi. Loncalar iktisadî hayat içinde merkezi bir rol oynamaktaydı. İkincisi, saray, ordu ve donanmanın ihtiyaçlarının düzenli ve istikrarlı bir şekilde karşılanması önem arz ediyordu. Loncalar bu işlevin yerine getirilmesinde yine önemli roller üstlenmişti. Üçüncüsü, devletin Loncalar sayesinde düzenli vergi toplamasıydı. Dördüncüsü ise, Loncaların, devletin şehirlerin nüfusunu ve ekonomisini denetleyebilmesi için çok önemli bir araç olmasıydı (Çağman, 2011:12).

Özetle, Osmanlı İmparatorluğu içerisinde loncalık sistemi ekonomik, siyasi ve sosyal yaşam açısından büyük önem taşımaktaydı. Ancak, Osmanlı İmparatorluğu'nun çökmesiyle birlikte, 1913 yılında Loncalar da kapatılmış ve bu küçük işletmelere yönelik olarak, 1924 yılında "Ticaret ve Sanayi Odaları, Esnaf Odaları ve Ticaret Borsaları Yasası" yürürlüğe girmiştir (Özgen, 1991:10).

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte Türkiye ekonomisinde birçok şey değişim göstermiş, esnaf, sanatkâr ve küçük sanayicinin ekonomik kalkınmadaki rolü

anlaşmıştır. Bu kesimin güçlenebilmesi için 1933 yılında sadece esnaf ve sanatkârlar ile küçük sanayicinin kredi ihtiyacını karşılayabilmek üzere Türkiye Halk Bankası A.Ş. kurulmuştur. Bu gün hala Türkiye’de küçük esnaf ve sanatkârın en uygun koşullarda kredi alabilmesi ve zayıf finansman yapısını güçlendirebilmesi için Türkiye Halk Bankası A.Ş. hizmet vermektedir.

1949 yılında ise, Ticaret ve Sanayi Odaları ile Esnaf Odaları birbirinden ayrılmış, Küçük Esnaf ve Sanatkârlar için 5373 sayılı “Esnaf Dernekleri ve Esnaf Birlikleri Yasası” çıkarılmıştır (Geçgel, 2010:90). Bu yasa ile birlikte Türkiye’de esnaf ve sanatkârların örgütlenmesi hızlandırılmıştır. Türkiye’de bugün hala küçük esnaf ve sanatkârlar, belli bir örgüt düzeni içerisinde bulunmakta, Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonu çatısı altında faaliyetlerini sürdürmektedir

1.2.KÜÇÜK ESNAF VE SANATKÂRIN EKONOMİDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Sanayi devrimi ile birlikte sanayileşme başlamış ve dünyada birçok ülke sermaye yoğun üretim tarzını benimsemiştir. Böylece, verimlilik artmış ve ekonomik kalkınma hızlanmıştır. Sanayi devriminden günümüze kadar yaşanan süreçte makineleşme ve sanayileşme ile birlikte teknolojideki ilerlemeler dev fabrikaların kurulmasına ve büyük şirketlerin oluşmasına neden olmuştur.

Öyle ki, sanayileşme ile birlikte esnaflık kavramı ve küçük işletmeler giderek önemini yitirmiş, büyük ve devasa şirketler ekonominin temelini oluşturmuştur. Büyük olan güzeldir anlayışı benimsenmiştir. Ancak, devam eden süreçte yaşanan ekonomik krizler büyük işletmelerin kriz sürecinde tıkanıp kaldıklarını, hantal yapıları nedeni ile esnek davranmadıklarını ve geri dönülemez bir çöküş yaşadıklarını gözler önüne sermiştir.

Büyük işletmeler, ölçek ekonomisinin maliyet avantajından yararlanmak amacı ile makine, araç, gereç ve işgücüne yaptıkları büyük yatırımlar nedeni ile aynı ürünü uzun süre üretmeye bağlı kalmaktadırlar. Bu nedenle, herhangi bir kriz döneminde esnek davranarak üretim süreçlerinde hızlı bir değişim gerçekleştiremezler. Küçük ölçekli işletmelerin ise, büyük ölçekli yatırımlara bağlı kalmak gibi sorunları bulunmamaktadır. Çünkü ölçek ekonomileri küçüktür ve büyük işletmelere göre daha esnek bir yapıya sahiptir (Efe, 1998:3). Bu özellikleri ile ekonominin lokomotifi, sürükleyicisi olan küçük ölçekli işletmeler, ekonomik kalkınma süreci içinde her geçen

gün önem kazanmışlar ve günümüzde tüm ekonomilerin en önemli aktörleri olarak sistem içerisinde yerlerini almışlardır.

Ancak, küçük işletmelerin önemini vurgulamak büyük işletmelerin göz ardı edildiği anlamına gelmemektedir. Aksine, belli iş kollarında büyük işletmelerin varlığı ve gelişmesi, küçük işletmelerin gelişimine olanak sağlamaktadır. Çağımızda artık, “Büyük işletme mi yoksa küçük işletme mi avantajlıdır?” şeklinde kategorisel bir yaklaşım yerine, nerede küçüğün nerede büyüğün daha avantajlı olduğunun bilinmesi ve işletmelerin ona göre doğru sektörlerde ve doğru bölgelerde konuşlandırılması gerekliliği benimsenmiştir (Düzce, 2007:23-24). Bazı sektörlerde büyük olmak avantaj sağlarken, bazı sektörlerde ise, küçük olmak daha fazla avantaj sağlamak ve daha fazla katma değer yaratılmasına olanak oluşturmaktadır.

Dünya tecrübeleri bize talebi gittikçe artan sektörlerde, teknoloji temeline dayalı, nitelikli işçi çalıştıran, yeniliklere açık, yeni kurulmuş küçük işletmelerin net istihdam fırsatları oluşturduğu ve toplam ihracat içinde bu işletmelerin payının yüksek olduğunu göstermektedir (Düzce, 2007:24).

1.2.1.Dünya Ekonomisi’nde Küçük Esnafın Yeri ve Önemi

Literatüre baktığımızda, eski tarihlerden beri var olan küçük esnaf ve sanatkârların, günümüz dünyasında küçük ve orta büyüklükteki işletmeler (KOBİ) tanımının mikro ölçekli işletme segmentinde yer aldığını görüyoruz. Bu nedenle, küçük esnaf ve sanatkârın dünya ekonomisindeki yeri ve önemini değerlendirirken konuya bu açıdan yaklaşmak daha doğru olacaktır.

Günümüzde küçük ve orta ölçekli işletmeler ekonomik ve toplumsal kalkınmada önemli bir yere sahiptir. Sağlam ve doğru yapılandırılmış bu işletmelerin ekonomik kalkınmanın, siyasi istikrarın ve sosyal barışın vazgeçilmez bir unsuru olduğu tüm ülkelerce kabul edilmiş bir yaklaşımdır (Müftüoğlu, 1991:35). 21. yüzyılda toplumların refah yarışında başarı sağlayabilmeleri, küçük ve orta ölçekli işletmelere verdikleri öneme bağlıdır (Karluk, 2005:235).

Küçük işletmelerin önemini artıran başlıca gelişmeleri şöyle özetlemek mümkündür (Esin, 1991:96);

- a) Özellikle dünya ekonomisinde ölçek ekonomisinin etkinliğini yitirmesi,
- b) İleri teknoloji kullanımı ve üretkenlikte düşüş eğiliminin başlaması,
- c) Hızlı değişimin bir sonucu olarak esnekliğin önem kazanması,

d) Sosyo-ekonomik yapılanmanın değişiklik göstermesi vb. gelişmelerdir.

Küçük ve orta ölçekli işletmeler, neredeyse tüm ülkelerde ekonomi içinde büyük bir paya sahiptir. Bu nedenle, ülke ekonomilerine katkıları yadsınamayacak derecede önemlidir. Hızlı ve esnek yapıları sayesinde ekonominin sürükleyicisi durumundadırlar. Büyük işletmelerin sahip olamadığı birçok avantaja sahiptirler. Ekonomik ve sosyal yapı içerisinde özellikle istihdama olan katkıları ve bölgesel kalkınmayı hızlandırmaları bakımından da önem arz etmektedirler.

Ayrıca, küçük işletmeler, büyük işletmelerin kullandıkları mamûl ve yarı mamûl girdilerini üreterek onların girişimini tamamlarlar. Çünkü büyük işletmelerin her parçayı, her ara malı kendilerinin üretmeleri ekonomik olmayabilir. Böylece, küçük ve orta boy işletmeler ekonomide bir yan sanayi oluşturarak, büyük işletmelerle iş birliği yaparak ortak bir hayat kurarlar (Kurt, 2000:5). Küçük işletmeler bu yönleriyle, büyük işletmelerin birer tamamlayıcısı durumundadırlar. Bu bağlamda, piyasa ekonomisinin dinamik yapısı ve gücü, büyük ölçüde küçük ve orta ölçekli işletmelerin sistemdeki varlıklarıyla ve güçleriyle yakından ilişkilidir (Gültekin, 1999: 7).

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin ulusal ekonomiye en önemli katkıları, düşük sabit maliyetler ve yatırım tutarlarıyla kurulmalarıyla birlikte yüksek istihdam sağlayabilmeleridir. Aynı zamanda, serbest piyasa sistemine iyi uyum sağlayabilmeleri ve büyüme eğilimleriyle rekabeti besledikleri, güçlendirdikleri için de piyasa ekonomisinin koruyucusudurlar (Koçak, 1996:20).

Küçük işletmelerin ülke ekonomisine katkılarının oldukça fazla olduğu açıkça görülmektedir. Özetlemek gerekirse, küçük ve orta ölçekli işletmelerin genel olarak istihdama, bölgesel kalkınmaya ve gelir dağılımındaki dengesizliklere olumlu katkıları olduğu söylenebilir. Ayrıca, ekonomi içerisinde büyük işletmelerin gerçekleştirmediği bazı işleri yaparak, onların bıraktığı boşlukları doldururlar.

Ekonomiye sağladıkları olumlu katkılar, esnek yapıları ve tüm ekonomilerde sayıca fazla olmaları küçük ve orta ölçekli işletmelere verilen önemi artırmıştır. Özellikle istihdam ve bölgesel kalkınmaya sağladıkları destekler onların gelişmişlik düzeyleri fark etmeksizin hemen her ülkede özel ve önemli olmalarını sağlamaktadır.

Her ne kadar gelişmekte olan ülkelerde bu işletmelerin ekonomik ve toplumsal önemi son yıllarda kavranabilmişse de gelişmiş ülkeler çok daha önceleri bu önemin

farkına varmışlar ve bugünkü kalkınmışlık düzeylerini önemli bir ölçüde bu işletmeler sayesinde gerçekleştirmişlerdir (Akmüt ve Sarıaslan, 1996: 9).

Örneğin, Avrupa Birliği'nde sosyo-ekonomik fonksiyonları ile KOBİ'ler, şüphesiz ekonominin en dinamik aktörleri olarak ekonomik gelişmenin temel taşı oluşturmaktadırlar. Avrupa Komisyonu'nun Şubat 2005'te yayınladığı KOBİ'ler ile ilgili raporda; 2002 yılında AB'deki işletmelerin %91,3'ünü çok küçük işletmelerin, %7,3'ünü küçük işletmelerin, %1,2'sini orta işletmelerin ve %0,2'sini büyük işletmelerin oluşturduğu belirtilmektedir. Diğer bir ifade ile AB işletmelerinin %99,8'i KOBİ statüsündedir. İstihdamın da 2/3'ünü yine KOBİ'lerin oluşturduğu dikkate alındığında, KOBİ'lerin rekabet üstünlüğü ve istihdam yaratmada AB geleceğinin temelini oluşturduğu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, KOBİ'lerin desteklenmesi ve kurulmalarının teşvik edilmesi, AB'nin sanayi politikaları arasında önemli bir yere sahip bulunmaktadır (Çelikkol ve diğ. 2008:258).

Çizelge 1.6: AB' de KOBİ Yapısı

Toplam İşletme Sayısı	16.350.000 (%99,78'si KOBİ)
Toplam İstihdam	101.350.000 (%71.48'si KOBİ'lerde istihdam)
Ortalama İstihdam	6 İşçi/işletme
KOBİ İşgücü Verimliliği	45.000 Euro/İşçi
Katma Değer'de İşgücü Maliyetinin Oranı	%59

Kaynak: Çolakoğlu, 2002: 5

Yukarıda Çizelge 1.6'da Avrupa Birliği'nde KOBİ yapısına yer verilmiştir. Çizelge'den de görülebileceği gibi, Avrupa Birliği'nde KOBİ'ler toplam işletmeler içinde önemli bir paya sahiptirler. Çalışmanın ana konusunu oluşturan mikro ölçekli işletmelerin ise, KOBİ'lerin çok büyük bir kısmını temsil ettiğini söylemek mümkündür. Ayrıca, mikro ölçekli işletmelerin istihdama olan katkıları da yadsınamayacak derecede önem taşımaktadır. Bu durumu daha iyi bir şekilde anlayabilmek için Çizelge 1.7'de sunulan verilerin incelenmesi yararlı olacaktır.

Çizelge 1.7: AB'de KOBİ'lerin Sayısal Dağılımı

Ölçek	İşletme Sayısı	Çalışan Sayısı	Ortalama İstihdam
Mikro 0-9	15.210.000	31.450.000	2
Küçük 10-19	605.000	8.250.000	13
20-49	370.000	12.250.000	33
Orta 50-99	70.000	4.950.000	71
100-249	60.000	10.400.000	173
250-499	15.000	5.100.000	340
Büyük 500 (+)	20.000	28.900.000	1445
TOPLAM	16.350.000	101.350.000	5

Kaynak: Çolakoğlu, 2002: 5

Seçilmiş bazı Avrupa Birliği Ülkeleri'nde KOBİ yapısı incelendiğinde de genel yapı ile benzer durumlar olduğu görülmektedir. Ülkelerin hepsinde çoğunluğu mikro ölçekli işletmeler oluşturmaktadır. Aşağıda Çizelge 1.8 ve 1.9 aracılığıyla bu durum açıklanmaktadır.

Çizelge 1.8: Seçilmiş AB Ülkelerinde İmalat Sanayi İşletmelerinin Dağılımı
(2010 yılı, % olarak)

ÜLKELER	Küçük İşletme	Orta Ölçekli İşletme	KOBİ Toplamı	Büyük İşletme	Toplam
Belçika	70,9	22,2	93,1	6,9	100
Almanya	67,8	25,3	93,1	6,9	100
Fransa	75,7	18,8	94,5	5,5	100
İtalya	82,4	13,1	95,5	4,5	100
Hollanda	77,6	17,6	95,2	4,8	100
İspanya	81,7	16,1	97,8	2,4	100

Kaynak: Kütükoğlu ve Bayülken, 2012: 11.

**Çizelge 1.9: AB Ülkelerinde İstihdamın İşletme Ölçekleri İtibarıyla Dağılımı
(2010 Yılı, % olarak)**

İşletme / Sektör	Mikro İşletme	Orta Ölçekli	Büyük İşletme
İmalat sektörü	80,56	18,57	0,87
İnşaat sektörü	90,05	9,64	0,31
Hizmet sektörü	92,88	7,05	0,07
TOPLAM	90,10	9,05	0,85
İstihdam / Sektör	Mikro İşletme	Orta Ölçekli	Büyük İşletme
İmalat sektörü	11,02	46,11	42,87
İnşaat sektörü	39,80	51,09	9,11
Hizmet sektörü	34,98	44,11	20,91
TOPLAM	26,11	45,20	28,69

Kaynak: Kütükoğlu ve Bayülken, 2012: 10.

OECD ülkelerinde de Avrupa Birliği'ne benzer bir durum söz konusudur. KOBİ'ler OECD ülkelerinde de işletmelerin büyük bir kısmını oluşturmakta ve ülke ekonomisinin sürükleyicileri olarak bilinmektedir. OECD'nin 2005 yılında yayınlamış olduğu "SMEs and Entrepreneurship Outlook" (KOBİ'lere ve Girişimciliğe Bakış) adlı raporda KOBİ'lerin dünya genelinde olduğu gibi OECD ülkelerinde de dinamizmin, yenilikçiliğin ve esnekliğin kilit noktası olduğu belirtilmiştir. Yine söz konusu raporda KOBİ'lere, istihdam yaratma, yenilikçilik, verimlilik ve ekonomik büyümede ki başrolleri nedeni ile büyük sorumluluklar yüklendiği ifade edilmiştir (OECD, 2005:16).

Rapora göre, KOBİ'lerin tüm işletmelere oranı birçok ülke için %95 ile %99 arasında değişmektedir. Raporda birçok ülkede imalat sektöründe bulunan işletmelerin %95'ini 50'den az sayıda işçi çalıştıran küçük işletmelerin oluşturduğu bilgisi de yer almaktadır. Ayrıca, küçük işletmeler, en yüksek oranlı olarak, İtalya'da imalat işletmelerinin %99'unu, en düşük olarak ise, Birleşik Devletler, İrlanda ve Slovak Cumhuriyeti'nde %80'e yakınıni teşkil etmektedir. İmalat sektöründe bulunan ve 100'den fazla işçi çalıştıran işletmelerin tüm işletmelere oranı Birleşik Devletlerde %7, İrlanda'da %9 ve Slovak Cumhuriyeti'nde %10 seviyelerindedir. Bu oran diğer OECD ülkelerinde %1 ile %4'ü arasında değişmektedir (OECD, 2005:16).

KOBİ'ler sadece imalat sektöründe etkin değillerdir. Hizmet sektörü içerisinde de önemli ölçüde rol oynamaktadırlar. Örneğin birçok OECD ülkesinde makine ve donanımların kiralanması ve bilgisayar hizmetleri ile ilgili aktiviteleri sağlayan işletmelerin %90'ından fazlası mikro ölçekli (10'dan az çalışana sahip) işletmedir. Benzer şekilde, ar-ge, otel ve restaurant faaliyetlerinde bulunan işletmelerin büyük bir kısmı yine mikro ölçeklidir (OECD, 2005:17).

Raporda, genel olarak artış gösteren küçük işletme sayısının bazı ülkelerde önemli derecelerde artış gösterdiği vurgulanmaktadır. Özellikle İsveç, Avusturya, Yeni Zelanda ve İspanya son yıllarda KOBİ sayısında büyük artış gösteren ülkeler arasında yer almaktadır (OECD, 2005: 17).

OECD, 2012 yılında yayınladığı "Financing SMEs and Entrepreneurs 2012" (KOBİ'ler ve Girişimcilerin Finansmanı 2012) adlı raporunda ise, Kanada, Şili, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Macaristan, İtalya, Kore, Hollanda, Yeni Zelanda, Portekiz, Slovakya, Slovenya, İsveç, İsviçre, Tayland, İngiltere ve Amerika olmak üzere 18 ülkenin ölçeklendirilmiş olarak işletme sayılarına ve KOBİ'lerin yüzdesel dağılımlarına yer verilmiştir. Söz konusu ülkelerin bazılarında ait bu veriler aşağıda Çizelge 1.10, 1.11 ve 1.12'de yer almaktadır.

Çizelge 1.10: Kanada, Danimarka, Finlandiya ve Fransa'da KOBİ Sayıları

	Kanada		Danimarka		Finlandiya		Fransa	
	İşletme Sayısı	%	İşletme Sayısı	%	İşletme Sayısı	%	İşletme Sayısı	%
KOBİ	1.093.837	99.8	211.406	99.7	107.934	99.4	2.561.180	99.8
Mikro	826.775	75.4	184.556	87.0	91.099	83.9	2.386.241	93.0
Küçük	248.129	22.6	22.823	10.8	14.514	13.4	151.826	5.9
Orta	18.933	1.7	4.027	1.9	2.321	2.1	23.113	0.9
Büyük	2.528	0.2	723	0.3	614	0.6	5.110	0.2
TOPLAM	1.096.365	100	212.129	100	108.548	100	2.566.290	100

Kaynak: OECD, 2012: 44-74.

Çizelge 1.11: İtalya, Kore, Hollanda ve İsveç'de KOBİ Sayıları

	İtalya		Kore		Hollanda		İsveç	
	İşletme Sayısı	%	İşletme Sayısı	%	İşletme Sayısı	%	İşletme Sayısı	%
KOBİ	4.467.058	99.9	118.518	98.9	860.735	99.6	926.973	99.9
Mikro	4.284.400	95.8	59.223	49.4	791.630	91.6	912.141	98.3
Küçük	160.993	3.6	51.674	43.1	57.340	6.6	10.232	1.1
Orta	21.665	0.5	7.621	6.4	11.765	1.4	4.600	0.5
Büyük	3.690	0.1	1.280	1.1	3.100	0.4	944	0.1
TOPLAM	4.470.748	100	119.798	100	863.835	100	927.917	100

Kaynak: OECD, 2012: 89-132.

Çizelge 1.12: Slovenya, Tayland, İngiltere ve ABD'de KOBİ Sayıları

	Slovenya		Tayland		İngiltere		ABD	
	İşletme Sayısı	%	İşletme Sayısı	%	İşletme Sayısı	%	İşletme Sayısı	%
KOBİ	160.568	99.8	2.913.167	99.6	1.664.489	99.6	5.067.879	99.6
Mikro	150.916	93.8	-	-	1.585.607	94.9	3.851.578	75.2
Küçük	7.500	4.7	2.894.780	99.0	51.449	3.1	1.130.064	22.2
Orta	2.152	1.3	18.387	0.6	27.433	1.6	86.237	1.7
Büyük	363	0.2	9.140	0.4	6.083	0.4	20.235	0.4
TOPLAM	160.931	100	2.924.912	100	1.670.572	100	5.088.114	100

Kaynak: OECD, 2012: 127-157.

Çizelgelerden de görüldüğü gibi; ülkelerin hepsinde tüm işletmelerin çok büyük bir kısmı mikro işletme niteliğindedir.

ABD, Almanya, Japonya, İngiltere, Fransa, İtalya, Hindistan, G. Kore, Tayland ve Singapur gibi gelişmiş ülkelerin 2004 yılı verilerinin ortalaması alınarak yapılan analizler sonucunda yukarıda yer alan verilere paralel sonuçlar ortaya konulmuştur. Söz konusu ülkelerde toplam işletmelerin %98'ini KOBİ'lerin oluşturduğu ve toplam istihdamın %62'sinin, toplam yatırımların %38'inin, yaratılan katma değer %45'inin, toplam ihracatın ise, %30'unun bu işletmeler tarafından gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Toplam kredilerden aldıkları pay ise, %34 dolayındadır (Çelikkol ve diğ., 2008:257). Dolayısıyla, ülke ekonomilerinin gelişimi bu mikro küçüklükteki işletmelerin gelişimine paralellik göstermektedir. Bu nedenle, tüm dünya ekonomileri için bu mikro işletmeler büyük önem arz etmektedir.

1.2.2. Türkiye Ekonomisi'nde Küçük Esnafın Yeri ve Önemi

Kurtuluş Savaşı sonrası dönemden günümüze kadar yaşanan ekonomik gelişmelere bakıldığında, Türkiye’de sanayinin ve ticaret yaşamının temellerinin üç ayrı iktisat kongresi ile atıldığı görülmektedir. Bunlar sırasıyla, 1923’de yapılan I. İktisat Kongresi, 1981 yılında düzenlenen II. İzmir İktisat Kongresi ve 1992 yılında düzenlenen III. İzmir İktisat Kongresidir. Bu kongrelerde belirlenen politikalar ekonomik hayata yön vermesi bakımında önem arz etmektedir ve Türk sanayisinin temelleri bu kongrelerle atılmıştır.

Üç iktisat kongresinin de en önemli amacı, sanayi geliştirmek ve Türk girişimcisini güçlendirmektir. Bu amaca hizmet eden birçok uygulama gerçekleştirilmiştir. Bunlardan en önemlileri; o dönemde sanayinin gelişimi için destek sağlayacak olan, Teşvik-i Sanayi Kanunu’nun çıkarılması ve “İş Bankası, Tütüncüler Bankası ve Sanayi ve Maâdin Bankası” gibi bir takım ulusal bankaların kurulması olmuştur. Bununla beraber, Türkiye’de 1923’den günümüze sürekli sanayi teşvik edilmiştir. Bazı dönemlerde devlet kontrollü politikalar bazı dönemlerde ise, liberal politikalar benimsenmiştir. Ancak, temelde sanayinin gelişmesi, ithal ikameci sanayi politikaları ile yerli üretim desteklenmiş, ithalat azaltılarak, ihracatın artırılması amaçlanmıştır. Sanayideki gelişim ve ithalatın azaltılması ile yerli girişimciye ve yerli üretime verilen destek küçük esnaf ve sanatkârın güçlenmesine yardımcı olmuştur.

Bugün ise, Türkiye ekonomisi 1994, 1998, 2000 ve 2001 yıllarında peş peşe yaşadığı krizlerin ardından yeniden yapılanma çabası içerisine girmiştir. Güçlü bir ekonomik yapı inşa edebilmek için ekonomik ve siyasi dengeleri korumaya çalışmaktadır. Özellikle, 2001 ve sonrasında Türkiye ekonomisinde köklü bir değişim yaşanmıştır. 2008 yılında yaşanan ABD merkezli global krizde Türkiye yapmış olduğu bu köklü değişimlerin faydalı sonuçlarını görmüştür. Bu bağlamda, Türkiye ekonomisinin son beş yılda nasıl bir gelişme kaydettiğini irdelemek yararlı olacaktır.

Aşağıda Çizelge 1.13’de TUİK ‘den elde edilen temel ekonomik göstergeler aracılığıyla Türkiye ekonomisinin son beş yıl içerisinde göstermiş olduğu performans sunulmaktadır.

Çizelge 1.13: Türkiye'de 2008-2012 Yıllarına Ait Temel Ekonomik Göstergeler

Ekonomik Göstergeler	YILLAR				
	2008	2009	2010	2011	2012
Büyüme Oranı (GSMH % Değişim)	0,7	-4,8	9,2	8,8	2,2
İhracat Tutarı (milyar dolar)	132,0	102,1	113,9	134,9	152,5
İthalat Tutarı (milyar dolar)	202,0	140,9	185,5	240,8	236,5
İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)	65,4	72,5	61,4	56,0	64,5
İşsizlik Oranı (%)	11	14	11,9	9,8	9,2
Kişi Başına Düşen GSYH (\$)	10.438	8.559	10.067	10.469	10.504

Kaynak: www.tuik.gov.tr/Gosterge/?locale=tr (Erişim Tarihi:01.05.2013).

Çizelge 1.13’de görüldüğü üzere, 2008 krizinin yansımaları 2009 yılında ortaya çıkmış ve Türkiye ekonomisi bu dönemde küçülme yaşamıştır. Ancak, 2010 yılına gelindiğinde kriz öncesi dönemin seviyelerine geri ulaşıldığı görülmektedir. Bu da bize, kriz sonrasında Türkiye ekonomisinin geçmişe nazaran daha hızlı toparlanabildiğini göstermektedir.

2009 sonrasında Türkiye ekonomisi genel olarak büyüme trendi içerisine girmiştir. İhracat rakamları her yıl biraz daha artış gösterirken, işsizlik oranları azalma eğilimi göstermiştir. Bu durum, özel sektördeki canlanmanın bir göstergesidir. Özellikle, küçük ve orta ölçekli işletmelere verilen önemin son yıllarda daha da artmış olması, verilen destek ve teşviklerin artırılması ekonominin daha da canlanmasına neden olmuştur. Böylece, Türkiye’de küçük ve orta ölçekli işletmelerin sayısı giderek artış göstermiştir.

Cumhuriyet öncesinde Anadolu’da ticaretin yabancıların elinde olması ve birçoğunun savaş sonrası ülkeyi terk etmesi sonucunda Anadolu’da ticaret hayatı zayıflamıştır. Sermayenin yeniden oluşumunu sağlamak ve sanayiye geliştirmek için bugün dahi bir dizi çalışma yürütülmektedir. Devlet tarafından girişimcilere destek ve teşvikler sağlanmaktadır.

1921 yılında Anadolu’da toplam 33.058 adet işyerinin var oluşu bilinmektedir (Çavdar, 2003:179). Aşağıda Çizelge 1.14’de Anadolu’da bulunan 33.058 adet işyerinin sektörlerine göre ayrımlarına ve istihdam ettikleri işçi sayılarına yer verilmiştir.

Çizelge 1.14: 1921 Yılında Anadolu'da Sektörlere Göre İşletme ve İşçi Sayıları

Sektör	İşyeri Sayısı	İşçi Sayısı	Ortalama İşçi Sayısı
Dokuma	20.057	35.316	1.76
Dericilik	5.347	17.964	3.35
Madeni Eşya	5.273	8.021	2.45
Gıda	1.273	4.493	3.52
Ağaç İşleri	704	3.612	1.93
Kimya	337	802	2.37
TOPLAM	33.058	76.058	2.31

Kaynak: Çavdar, 2003:178.

Çavdar’a göre, bu işletmelerin Batı Anadolu’daki önemli bir bölümünü Rumlar oluşturmaktadır. Lozan Antlaşması gereği yapılan mübadele ile bunların çoğu Yunanistan’a gitmiştir ve Milli Mücadele sonrası yeni Türkiye Devleti elindeki üretken işletmelerin büyük bir kısmını bu şekilde yitirmiştir (Çavdar, 2003:179).

Günümüzde ise, sadece esnaf ve sanatkârlar siciline kayıtlı küçük işletmelerin sayısı 1.997.326 adettir. Sicile kayıtlı olmayan işletmelerle birlikte bu rakamın iki milyonun üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Bu kesim, Türkiye Esnaf ve Sanatkârları Konfederasyonu bünyesinde yer alan 13 meslekî federasyon, 82 odalar birliği ve 3098 oda şeklinde örgütlenmiştir (www.tesk.org.tr, 2013)

TESK’in resmi internet sayfasında yayınlamış olduğu 31.05.2013 tarihli esnaf, işyeri, nüfus ve oda sayısı istatistiklerine göre, Türkiye’de 1.997.326 adet esnaf, 491 adet meslek kolu üzerine esnaflık faaliyetlerini sürdürmektedir. Söz konusu esnafa ait aktif işyeri sayısı ise, 2.146.831 adettir (www.tesk.org.tr, 2013).

TESK’in Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı’ndan temin ederek yayınlamış olduğu istatistiklere göre, 235.922 adet esnaf “Bakkallık, Bayilik ve Büfecilik” meslek kolunda faaliyet göstermektedir. Minibüşçülük, kahvecilik, nakliyecilik ve kuaförlük gibi meslek kolları ise, en çok tercih edilen meslek kolları arasında yer almaktadır.

Aşağıda Çizelge 1.15’de çeşitli meslek kollarına göre esnaf sayılarına yer verilmiştir.

Çizelge 1.15: Çeşitli Meslek Kollarına Göre Esnaf Sayıları

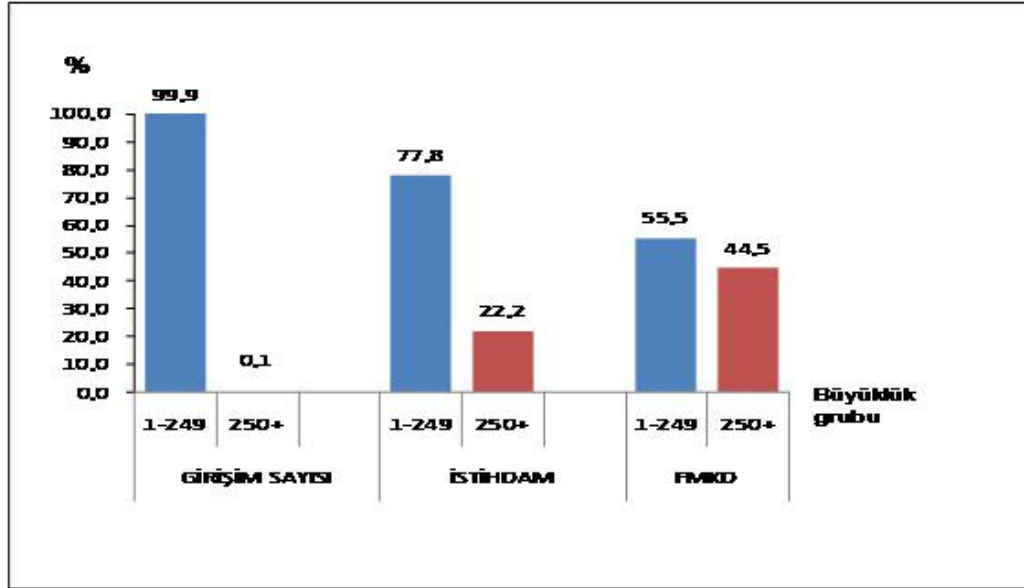
Meslek Adı	Üye Sayısı	Meslek Adı	Üye Sayısı
Bakkallık, Bayilik, Büfecilik	235.922	Oto Motor Tamirciliği	22.707
Minibüsçülük	133.597	Fırıncılık	21.716
Kahvecilik, Kırathaneçilik ve İnternet Kafe İşletmeciliği	113.371	Mobilya İmal ve Satıcılığı	21.606
Nakliyecilik ve Nakliyat Komisyonculuğu	104.818	Terzilik	21.488
Kadın ve Erkek Kuaförlüğü	92.308	Emlak Komisyonculuğu	21.096
Taksicilik	83.432	Marangozluk ve Dülgerlik	19.995
Kamyunculuk	80.083	Ayakkabı İmal ve Satıcılığı	16.783
Pazarcılık	65.232	Demircilik	16.493
Lokantacılık	56.019	Elektrik Tesisatçılığı	15.872
Servis Aracı İşletmeciliği	53.283	Pastanecilik	15.789
Otobüsçülük	36.041	Kasaplık	15.448
Tuhafiyecilik	35.002	Hırdavatçı İmal ve Satıcılığı	15.327
Konfeksiyon İmalat ve Satıcılığı	34.258	Kuyumculuk	15.180
Şoförlük	27.882	Kafe, Kafeterya, Kahvaltı Salonu İşletmeciliği	14.727
Kır Kahvesi, Çay Bahçesi, Çay Ocağı, Piknik ve Dinlenme Yeri İşletmeciliği	25.418	Telefon, Cep Tel., Faks ve Diğ. Haberleşme Cihazları ve Aksesuarları Satışı	14.238
		TOPLAM	1.445.131
		Diğer Meslekler	552.195
		GENEL TOPLAM	1.997.326

Kaynak: www.tesk.org.tr/tr/calisma/sicil/7.pdf (Erişim Tarihi:14.07.2013)

Sicile kayıtlı 1.997.326 adet esnafın yarattığı katma değer ve ülke ekonomisine olan katkılarının rakamsal olarak ölçülmesi mümkün olmakla birlikte, Türkiye’de bu yönde yapılan istatistiksel çalışmalar, Avrupa Birliği standartlarına uygun olması amacı ile daha çok KOBİ kavramı üzerinden yapılmaktadır. KOBİ kavramı içerisinde ise, sadece Esnaf ve Sanatkarlar Siciline kayıtlı olan işletmeler yer almamaktadır. Söz konusu işletmelerin bir kısmı da Ticaret Siciline kayıtlıdır. Dolayısıyla, Türkiye’de faaliyet gösteren ve KOBİ tanımı içerisinde yer alan Mikro Ölçekli İşletmelerin tamamı Esnaf ve Sanatkarlar siciline kayıtlı esnaflardan oluşmamaktadır. Aşağıda Mikro Ölçekli İşletmelere ilişkin verilen istatistikî bilgiler incelenirken bu durumun dikkate alınarak değerlendirme yapılması önem arz etmektedir.

TUİK'in yapmış olduğu 2011 yılı “Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikleri” çalışmasında yer alan verilere göre; Türkiye’de KOBİ’ler toplam girişim sayısının %99,9’unu, istihdamın %77,8’ini, maaş ve ücretlerin %51,5’ini, cironun %64,8’ini, faktör maliyetiyle katma değer (FMKD) %55,5’ini, maddi mallara ilişkin brüt yatırımın %41,1’ini oluşturmaktadır (www.tuik.gov.tr, 2012). Söz konusu verilerin grafiksel olarak gösterimine aşağıda Şekil 1.1’de yer verilmiştir.

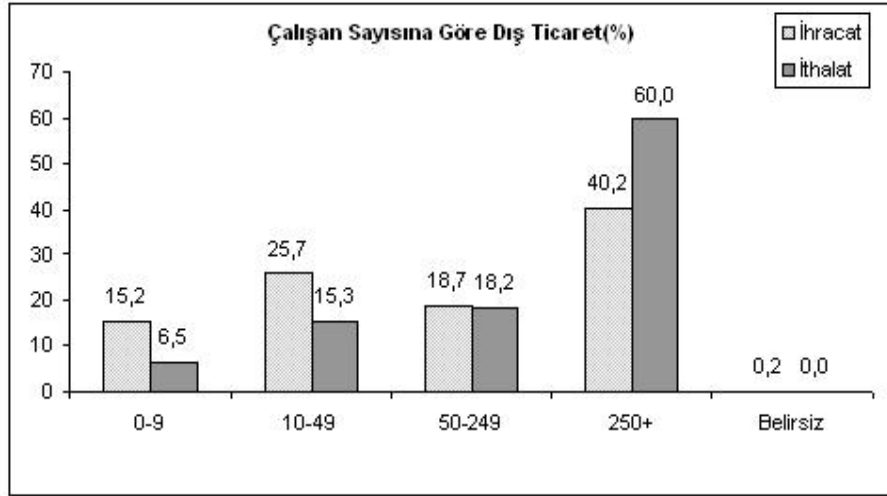
Şekil 1.1: KOBİ'lerde Girişim Sayısı, İstihdam ve FMKD İstatistikleri

Kaynak: www.tuik.gov.tr, 2012.

TUİK'in 2011 yılı “ Girişim Özelliklerine Göre Dış Ticaret İstatistikleri” adlı çalışmasında ise, KOBİ’lerin dış ticaret rakamlarındaki paylarına yer verilmiştir. Buna göre, 2011 yılında KOBİ’ler ihracatın %59,6’sını, ithalatın ise, %39,9’unu gerçekleştirmiştir. İhracatta mikro ölçekli girişimlerin payı, %15,2 olurken, ithalatta bu oran %6,5 seviyesindedir (www.tuik.gov.tr, 2012). Aşağıda Şekil 1.2 aracılığı ile söz konusu istatistiklerin grafiksel gösterimi yer almaktadır.

Şekil 1.2: KOBİ'lere İlişkin Dış Ticaret İstatistikleri

Kaynak: www.tuik.gov.tr, 2012.

TUİK'den elde edilen veriler ışığında görülmektedir ki, birçok ülkede olduğu gibi, Türkiye'de de ticaret hayatının odak noktasını küçük ölçekli işletmeler oluşturmaktadır. Sayıca fazla olmaları, farklı yerel bölgelerde faaliyet gösteriyor olmaları, küçük ve esnek yapıları sayesinde ülke ekonomisine katkı sağlamaktadırlar.

Bu nedenle, bugün birçok ülkede sadece bu küçük işletmelerin gelişimi için özel kuruluşlar oluşturularak, onlara ihtiyaç duydukları her konuda destek sağlanması için azami çaba harcanmaktadır. Bu bağlamda, her ülkenin küçük ölçekli işletmelerin gelişimi için oluşturulmuş orta ve uzun vadeli plan ve projeleri bulunmaktadır.

Türkiye'de de küçük ölçekli işletmelerin gelişimine yönelik olarak plan ve projeler geliştirilmekte olup, bu tarz çalışmalar Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) aracılığı ile yürütülmektedir. KOSGEB hali hazırda bu bağlamdaki çalışmalarını 2011-2013 KOBİ Stratejisi Eylem Planı doğrultusunda yürütmektedir.

1.3.KÜÇÜK ESNAF VE SANATKÂRLARIN FİNANSAL YAPILARI

Esnaf ve sanatkârlar, küçük sermayeler ile kurulmuş mikro ölçekli yerel aile işletmeleri niteliğindedir. Bu küçük işletmelerde sermaye sahibi aynı zamanda yöneticidir. Hatta bazı küçük ilçe ve kasabalarda esnaf ve sanatkârlar tek bir kişinin, sadece kendilerinin çalışması ile faaliyet göstermektedir. Bakkal, berber, minibüs ve taksi işletmeciliği gibi iş kolları bu durumun en iyi örneklerindedir.

Bu durumda esnaf, hem sermaye sahibi, hem yönetici hem de çalışan olarak hizmet vermektedir. İş kolu ile ilgili her türlü konuda tek başına hareket etme yetkisine sahiptir. Dolayısıyla, işletmesinin geleceği açısından oldukça önem taşıyan finansal kararlarda yeterli bilgi ve deneyime sahip olmadığı için yanlış kararlar alma riski oldukça fazladır.

Ayrıca, finansal yapılarının zayıflığı ve sermaye yetersizliği ile borçlanma gereksinimi duymaları finansal açıdan alınacak olan kararların önemini de artırmaktadır. Burada alınacak yanlış bir karar onları faaliyetlerini tamamen durdurma noktasına taşıyabilmektedir. Bu nedenle, bu küçük işletmelerin finansal yapılarının güçlenmesini sağlamak, onlara bu konuda eğitim vermek, borçlanma gereksinimlerini karşılayacak uygun finansman olanakları yaratmak son derece önemlidir.

Bu bağlamda esnaf ve sanatkârın finansal yapılarını analiz etmek, nasıl bir sermaye yapısına sahip olduklarını anlamak, borçlanma gereksinimlerinin nedenlerini araştırmak, ne gibi finansal sorunlarla karşı karşıya kaldıklarını irdelemek, uygun finansman kaynaklarının neler olabileceğini tartışmak ve sağlanan destekleri bilmek önem arz etmektedir.

1.3.1.Sermaye Yapıları ve Borçlanma Gereksinimleri

Esnaf ve sanatkârların varlıklarını sürdürebilmeleri ve büyüebilmeleri için en önemli unsurların başında, finansman konusu gelmektedir. Sermaye yapıları zayıf ve yetersiz olan bu kesimin, varlıklarını sürdürebilmeleri için kaynağa, büyüebilmeleri için de pazar paylarını artırmaya gereksinimleri vardır. Bu durumda, iki çıkış noktası söz konusudur. Birincisi iç kaynaklar diğeri ise, dış kaynaklardır (Baykul, 2009:74).

Çok küçük sermayelerle kurulan bu işletmelerin temel sorunu sermaye yetersizliği olduğundan bu gibi işletmelerde iç kaynak kullanımı oldukça güçtür. Bu durum özellikle başlangıç sermayesinin yeterli olmadığı küçük esnaf ve sanatkârlarda kendini çok daha fazla hissettirmektedir.

Kuruluşta, yatırım ve işletme sermayesi gereksiniminin özkaynaklar ile karşılanması zorunluluğu bulunmasına rağmen; başlangıç yatırımı için gerekli kaynağı büyük güçlüklerle sağlayan bu küçük işletmeler işletme sermayesi ihtiyacını genellikle göz ardı etmektedirler. Bununla birlikte alacak tahsil sürelerinin borç ödeme sürelerinden daha uzun olmasından kaynaklanan finansal kanama (financial bleeding) olgusu nedeniyle esnaf ve sanatkârların işletme sermayesi gereksinimleri daha da artmaktadır. Ayrıca konjonktürel dalgalanmalar dolayısıyla piyasada yaşanan tıkanıklık nedeniyle alacakların tahsilâtında gecikmeler olması ya da alacağın tahsil kabiliyetini yitirmesi zaten düşük özkaynak düzeyleriyle çalışmakta olan küçük esnaf ve sanatkârı büyük sıkıntı içine sokmaktadır. Bu nedenlerden dolayı, genellikle tüm kaynaklarını kullanmış halde bulunan işletme sahip/ortaklarının işletmeye sermaye ilave etmesi mümkün olamamaktadır (Ateş, 2007:25-26).

Dolayısıyla, yeni yatırım yapmak ve büyüyebilmenin ötesinde faaliyetlerini sürdürebilmek için dahi borçlanma gereksinimi duyan bu kesim için dış kaynak kullanımı bir zorunluluk haline gelmiştir. Burada dış kaynaktan kastedilen ise, satıcı kredileri ve banka kredileridir.

Günümüzde esnaf ve sanatkârlar gibi küçük ölçekli işletmelerin ülke ekonomisi içindeki ağırlığının yüksek olmasına rağmen toplam kredilerden aldığı payların düşük kalması, bu işletmelerin dış kaynak temininde de sorunlar yaşadığının önemli bir göstergesidir. Dünya Bankası 2010 Türkiye Yatırım Ortamı Değerlendirme Raporunda yer alan bilgilerin de bu durumu doğruladığı açıkça görölmektedir. Rapora göre, Türkiye’de kredi kullanan küçük işletmelerin oranı %50, orta ölçekli ve büyük işletmelerin oranı sırasıyla %68 ve %62’dir (KOSGEB, 2011: 32.)

Bununla birlikte, Türkiye’de küçük ölçekli işletmelerin banka kredilerine erişiminde, gerek ülke ekonomisindeki istikrarsızlıklar gerekse kendilerine özgü bazı koşullardan kaynaklanan bir takım problemler bulunmaktadır. Yönetim ve örgüt yapılarındaki eksiklikler, finansal yönetim zayıflıkları, muhasebe normlarına uygun mali tablo üretememe, özkaynak yetersizliği, yüksek risk taşıma ve küçük ölçekli işletmelere yönelik kredi istihbarat faaliyetlerinin görel olarak daha pahalı olması bankaları yıllar boyunca daha çok büyük işletmelere yönlendirmiş, küçük işletmelere kredi verme konusunda çekimser davranmalarına neden olmuştur. Bu nedenle, açılan kredilerde de miktar, vade, faiz oranı, teminat ve kredinin geri ödemesiz süresine ilişkin

ağır kredi koşulları ortaya çıkmakta, istenen ağır teminat ve kefalet koşulları sağlansa bile, sağlanan kaynakların finansman maliyeti yüksek olmaktadır (Çelikkol ve Diğ., 2008:260).

Bu durumda esnaf ve sanatkârların çoğu ya en başından bankaların istediği zorlu teminat şartlarını yerine getiremediklerinden kredi kullanamayacaklar, ya da yüksek maliyetlerle kullandığı bu kredileri ödemede zorluk çekecek, yüksek kredi maliyetlerini ürünün fiyatına yansıtamayacak ve daha büyük borç yükü altına girerek daha fazla finansal sorunla karşı karşıya kalacaktır.

Sonuçta, gereksinim duyulan kredinin alınmaması esnaf ve sanatkârın emek yoğun üretim yapmasına yol açmaktadır. Emek yoğun üretimin, ürün kalitesi ve maliyet açısından olumsuz etkileri olmaktadır. Böylece, esnaf ve sanatkârın rekabet gücü zayıflamaktadır (Baykul, 2009:74).

1.3.2.Finansal Sorunları ve Yaşadıkları Zorluklar

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösteren işletmelerin genel olarak finansman sıkıntıları söz konusudur. Bu ülkelerde kişilerin tasarruf eğilimlerinin düşük olması, beraberinde yatırımların finansmanı için gereken kaynakların oluşmaması sonucunu doğurmaktadır. Bu durum yeni yatırımların yapılmasını olumsuz olarak etkilerken, büyüme ve gelişen teknolojiye ayak uydurma çabası içindeki mevcut işletmelerin de finansman sorunu yaşamalarına neden olmaktadır (Ateş, 2007:25).

Büyük ölçekli işletmeler, ölçeklerinden kaynaklanan avantajları kullanarak bu sıkıntıları aşabilmektedirler. Örneğin, büyük ölçekli işletmeler kitle halinde üretim yapabilmekte ve bu sayede birim maliyetlerini düşürebilmektedirler. Standartlaştırma, uzmanlaşma ve etkin işbirliği sayesinde işgücü ve makinelerini daha verimli kullanabilmektedirler. Ayrıca, yüksek finansman gücü sayesinde, daha kolay ve düşük maliyetli fon sağlama olanağı bulabilmektedirler. Tedarik, üretim ve pazarlamadaki pazarlık gücü yüksekliği sayesinde de daha ucuza üretilip, daha kolay satış yapabilmektedirler (Ekşi, 2007:62).

Küçük işletmeler ise, bu avantajların hiç birine sahip olmadığı gibi, küçük olmalarının getirdiği diğer dezavantajlar nedeni ile büyük işletmelere göre çok daha fazla finansal sıkıntı içindedirler. Dolayısıyla, yaşanan finansal sıkıntılar küçük ölçekli işletmelerin en önemli sorunu haline gelmiştir.

Mikro ölçekli işletme niteliği taşıyan esnaf ve sanatkârların da önemli sorunlarından biri finansman sıkıntısı içinde olmalarıdır. Bu durum onlar için daha kuruluş aşamasındayken başlamaktadır. Düşük sermayeler ile kurulan bu küçük işletmelerin işin en başında yaşadıkları finansal sıkıntılar, yaşamları boyunca faaliyetlerini ve gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Sorunların büyük bir bölümü, sermaye yetersizliğinden kaynaklanmakla beraber, işletme yöneticilerinin finansal yönetim konusundaki bilgi ve deneyim eksikliğinden de ileri gelmektedir.

Karşılaştıkları en temel sorunlar; işletme sermaye ihtiyacının hızla artması, kredi maliyetlerinin yükselmesi, alacakları zamanında tahsil edememek ve kredi temininde yaşanan güçlüklerdir. Aynı zamanda teşviklerden yeterince faydalanılamaması, işletme sahiplerinin finansal yönetim açısından bilgisiz olması ve profesyonel finans yöneticisi çalıştırmaması gibi sorunlarda vardır. Yabancı kaynak sağlamadaki güçlükler, kaynak tedarikinde yüksek maliyet ve kredibilite düzeyinin düşük olması da önemli finansal sorunlar arasındadır (Kama, 2009:73).

1.3.3. Küçük Esnaf ve Sanatkârlara Sağlanan Ekonomik Destekler

Maliyetlerin yüksekliği, geri ödeme koşullarının zorluğu, yüksek faizler, istenen yüksek teminatlar gibi nedenlerle kredilerin, esnaf ve sanatkâr için cazip bir çözüm olmaktan çıktığı görülmektedir. Bu durumda esnaf ve sanatkârlar, kendi öz sermayeleri ile ayakta durabilme mücadelesi içine girmektedir. Bunu başarabilenler devamlılıklarını sağlarken, başaramayanlar faaliyetlerine son vermek zorunda kalmaktadırlar.

Daha önce de birçok kez bahsettiğimiz gibi, bu küçük işletmeler ülke ekonomisinin gelişiminde oldukça önemlidirler. Üretime, istihdama ve bölgesel kalkınmaya olan katkıları onları ekonomik ve sosyal açıdan gelişmenin ve kalkınmanın lokomotifine haline getirmiştir. Bu durumda hiçbir ülke onların kolayca yok olup gitmesine göz yumamaz. Muhakkak bu küçük işletmelerin devamlılığını sağlayabilmesi için bir takım önlemler alacak, plan ve projeler geliştirecektir. Nitekim günümüzde hemen her ülkenin bu küçük işletmelerin gelişimine ve sürdürülebilirliğine yönelik faaliyet gösteren kurumları ve bu kurumlar tarafından geliştirilmiş projeleri bulunmaktadır.

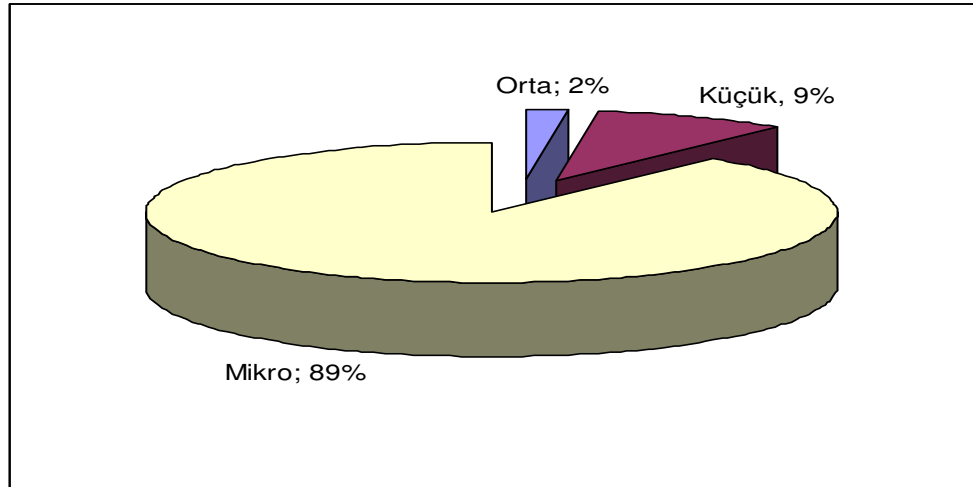
Türkiye’de de küçük ölçekli işletmelerin gelişimine destek sağlayan birçok kurum ve kuruluş bulunmaktadır. Bu kurumlar tarafından düzenlenen program ve projeler ile söz konusu işletmelerin her açıdan gelişimi desteklenmektedir. Çok çeşitli

projeler ile farklı destekler sağlanmaktadır. İş ve meslek kollarına ilişkin verilen eğitimler, Ar – Ge çalışmalarının özendirilmesi ve buna bağlı olarak verilen hibeler ve kredi faiz desteği bunların başında gelmektedir.

Bu bağlamda Türkiye’de KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı), TTGV (Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı), TUBİTAK (Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu), Sanayi ve Ticaret Odaları, KGF (Kredi Garanti Fonu) ve Halk Bankası’nın da içinde yer aldığı bir iş destek altyapısı oluşturulmuştur (Uçar, 2009:106). Bu kurum ve kuruluşlar özellikle imalat sektörü olmak üzere, Türkiye’de faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli işletmelere finansal destek sağlamaktadır.

2012 yılı içerisinde KOSGEB destek programları kapsamında toplam 34.716 işletmeye 403.880.570.-TL tutarında destek verilmiştir. Kredi faiz destekleri kapsamında ise, 467.122.038.-TL’lik kredi hacmi oluşturulmuştur (KOSGEB, 2011: 36). Aşağıda Şekil 1.3 ve Çizelge 1.16 aracılığı ile söz konusu faiz desteğinin ölçeklere göre dağılımına ve uygulama sonuçlarına ve yer verilmiştir.

Şekil 1.3: KOSGEB Kredi Faiz Desteği Yönetmeliği Kapsamında Verilen Kredi Faiz Desteklerinin Ölçeklere Göre Dağılımı

Kaynak: KOSGEB, 2012: 41

Şekil 1.3’den de görüldüğü üzere KOSGEB tarafından verilen faiz desteğinden mikro ölçekli işletmeler %89 oran ile en yüksek payı almaktadır.

Çizelge 1.16: 2012 Yılında Uygulanan Kredi Faiz Desteği Programları Uygulama Sonuçları

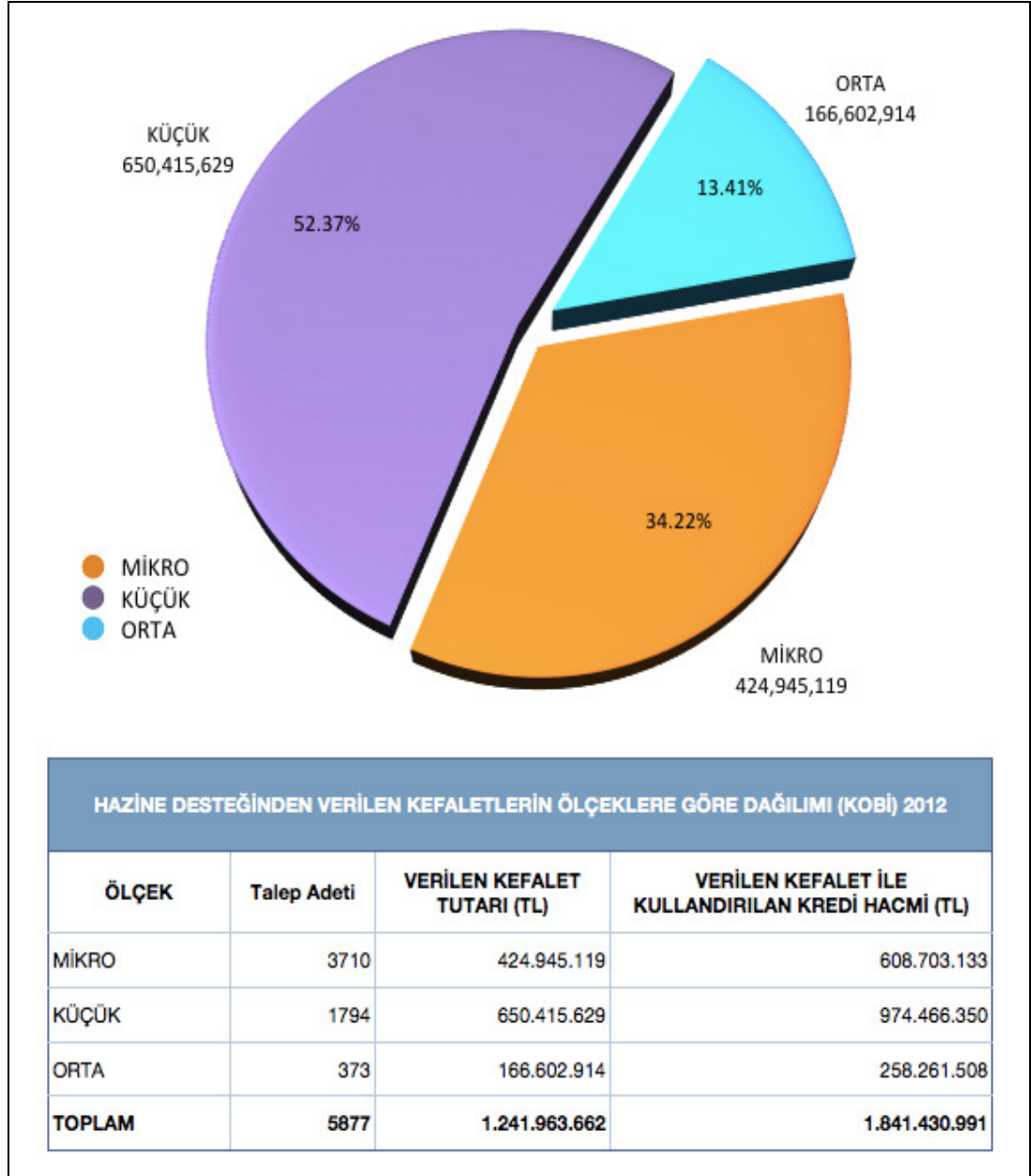
Kredi Programı	İşletme Adedi	KOSGEB Faiz Desteği (TL)	Kredi Hacmi (TL)
Acil Destek Kredisi	1.337	15.475.519	102.385.160
Van İli Acil Destek Kredisi	3.436	71.068.451	284.376.214
Van İli Sıfır Faizli İşletme Sermayesi Destek Kredisi	2.537	18.285.723	73.172.163
Erzurum İli Sıfır Faizli Turizm Sektörü İşletme Sermayesi Destek Kredisi	98	718.850	7.188.500
GENEL TOPLAM	7.408	105.548.543	467.122.038

Kaynak: KOSGEB, 2012:39

Çizelge 1.16'dan da görülebileceği gibi, KOSGEB bünyesinde 2012 yılında 7.408 işletmeye faiz desteği sağlanmıştır. Toplam faiz desteği 105.548.543.- TL'ye ulaşırken, yaratılan toplam kredi hacmi 467.122.038.- TL'dir.

Kredi Garanti Fonu ise, 2012 yılında toplam 5.877 işletmeye 1.241.963.662.- TL tutarında kefalet vermiştir. Söz konusu kefalet karşılığında toplam 1.841.430.991.- TL kredi hacmi oluşmuştur. Aşağıda Şekil 1.4'de 2012 yılında KGF tarafından verilen kefalet desteğinin ölçeklere göre dağılımına yer verilmiştir.

Şekil 1.4: Kredi Garanti Fonu'nun 2012 Yılı Kefalet Tutarlarının İşletme Ölçeklerine Göre Dağılımı

Kaynak: www.kgf.com.tr/4_15.htm (Erişim Tarihi: 04.08.2013).

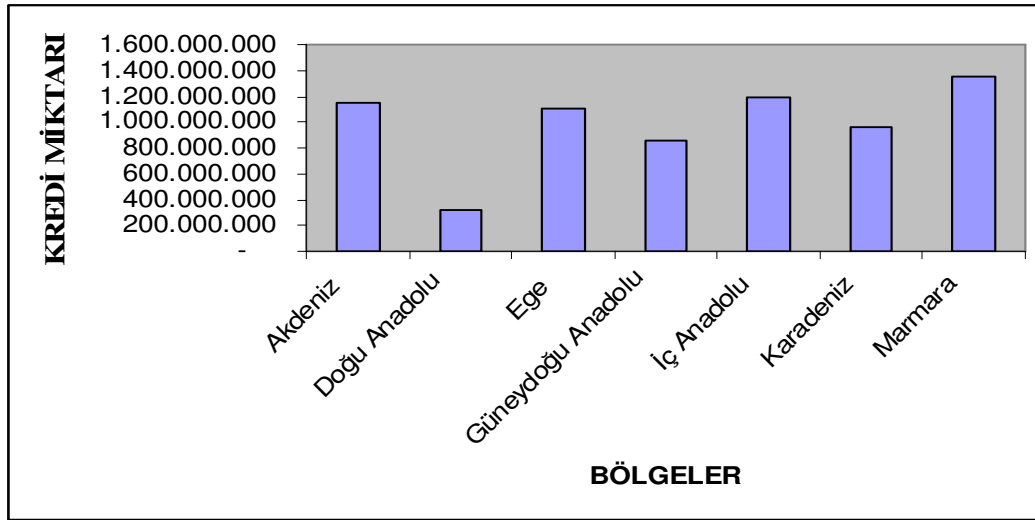
Görüldüğü üzere, KOSGEB desteklerinde olduğu gibi, KGF desteğinde de küçük ölçekli işletmeler %52,37'lik bir oranla en yüksek payı almıştır.

Küçük Ölçekli İşletmelere sağlanan faiz desteklerinden bir diğeri de, Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birlikleri Merkez Birliği

(TESKOMB) 'ne bağlı Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri'nin kefaleti ve Hazine Müsteşarlığı'nın faiz desteği ile T. Halk Bankası A.Ş. aracılığıyla kullanılan esnaf kredilerdir. Söz konusu kredi desteğinden sadece esnaf siciline kayıtlı TESK üyesi esnaf ve sanatkârlar yararlanabilmektedir.

2012 yılında T. Halk Bankası A.Ş. tarafından 258.083 adet esnafa, hazine destekli olarak toplam 6,926 milyon TL tutarında işletme kredisi kullanılmıştır (2012 Yılı Faaliyet Raporu, 2012:49). Söz konusu kredilerin bölgesel olarak dağılımına aşağıda Şekil 1.5'de yer verilmiştir.

Şekil 1.5: Hazine Destekli İşletme Kredilerinin 2012 Yılı Bölgelere Göre Dağılımı

Kaynak: T. Halk Bankası A.Ş. Esnaf Bankacılığı Daire Başkanlığı Arşivi, 2013.

Verilen desteklerin boyutları değerlendirildiğinde Türkiye'de küçük işletmelerin gelişimine son derece önem verildiği görülmektedir. Kalkınmanın ve gelişmenin sürükleyicisi olmaları onların önemini artırmıştır. Bu nedenle, mümkün olduğunca finansal destek sağlanarak onların hayatta kalmasına, faaliyetlerini sürdürmelerine olanak sağlanmaktadır.

Burada asıl önem arz eden husus ise, destek sağlanmasının yanı sıra bu desteklerin doğru bir şekilde kullanılıp kullanılmadığıdır. Öyle ki, işletme ve finans yönetimi açısından profesyonel olmayan küçük işletme sahipleri kendilerine sağlanan bu destekleri işyeri dışındaki kendi özel ve ailevi gereksinimlerinin finansmanına yönelik olarak kullanabilmektedir. Bunun önüne geçilmesi mümkün olmayabilir.

Ancak, bu konuda destek sağlayan ilgili kurum kuruluşların gereken hassasiyeti göstermesi gerekmektedir. Aksi takdirde söz konusu destekler amacından uzaklaşarak, etkinliğini yitirecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE ESNAF VE SANATKÂRLAR KREDİ KEFALET

KOOPERATİFLERİ MERKEZ BİRLİĞİ (TESKOMB)

Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Kredi Kefalet Kooperatifleri Merkez Birliği (TESKOMB); Türkiye’de esnaf ve sanatkârlar siciline kayıtlı olan esnaf ve sanatkârın uygun şartlarda kredi kullanabilmesine olanak sağlayan bir kuruluştur. Daha önce birçok kez ifade ettiğimiz gibi olanaksızlıklar içinde ve çok düşük sermayelerle kurulan bu küçük işletmelerin faaliyetlerini sürdürebilmeleri için işletme sermayesine yönelik sürekli finansman ihtiyacı doğmaktadır. Bununla birlikte, küçük olmaları ve yetersiz sermayelere sahip olmaları, finansal piyasalardan uygun koşullarda kredi bulmalarını zorlaştırmaktadır. İşte TESKOMB’da tam olarak bu noktada küçük esnaf ve sanatkâra destek sağlamaktadır.

TESKOMB’a bağlı kredi kefalet kooperatiflerine üye olan esnaf ve sanatkârlar, bu kooperatiflerin kefaleti ile T. Halk Bankası A.Ş.’den Hazine Müsteşarlığı’nın desteği ile düşük faizli işletme ve yatırım kredileri kullanabilmektedirler. Söz konusu uygulama ile küçük esnaf ve sanatkâr, hem piyasa koşullarının altında bir faiz oranı ile kredi kullanabilme olanağını elde etmekte hem de TESKOMB’un kefaleti sayesinde zorlayıcı teminat koşullarından kurtulmaktadır. Diğer bir avantaj ise, piyasa koşullarından daha uzun vadelerde ödeme olanağına sahip olmalarıdır.

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye’de küçük esnaf ve sanatkâr için can suyu niteliğinde olan, TESKOMB ve T. Halk Bankası A.Ş. aracılığı ile kullanılan faiz destekli esnaf kredilerinin işleyişi ve nitelikleri açıklanmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda, öncelikle TESKOMB’un kurulum süreci, mevzuatı, örgüt yapısı ve işleyişi anlatılacaktır. Daha sonra, esnaf ve sanatkâr’ın kredilendirilme süreçleri ve bu sürecin işleyişi açıklanacaktır. Söz konusu kredilerin limitleri, nitelikleri, ödeme şekilleri ve faiz oranları hakkında da bilgi verilecektir.

2.1. TESKOMB'UN KURULUŞ SÜRECİ VE MEVZUATI

Türkiye'de ilk Esnaf ve Sanatkâr Kredi ve Kefalet Kooperatifi Türkiye Halk Bankası'nın desteği ile 10.08.1951 tarihinde Ankara'da kurulmuştur. Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifi'nin amacı; kooperatife ortak olan esnaf ve sanatkârlara mesleki faaliyetleri için gerekli olan krediyi sağlamak üzere kefil olmaktır. Bu kooperatifler ortaklarına sadece Türkiye Halk Bankası A.Ş. tarafından açılan kredilerde kefil olmaktadır (Akçın, 1995:1).

Küçük esnafın finansman ihtiyacını karşılamak amacı ile kurulan Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri, her biri birbirinden bağımsız olarak özel hukuk tüzel kişiliğine haiz kuruluşlar olup, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun hükümlerine göre faaliyet göstermektedirler. 1969 yılına kadar faaliyetlerini Türk Ticaret Kanunu hükümlerine tabi olarak sürdüren bu kuruluşlar, 1970 yılında 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile Türk Ticaret Kanunu hükümlerinden çıkarak faaliyetlerini Kooperatifler Kanunu'nun hükümlerine göre sürdürmeye başlamıştır (www.teskomb.org.tr, 2013).

2.1.1. TESKOMB'un Kuruluşu ve Faaliyete Geçiş Süreci

1951 yılında kurulmaya başlayan Kredi ve Kefalet Kooperatifleri, 1970 yılına kadar bir merkeze bağlı olmadan birbirlerinden bağımsız olarak faaliyet göstermişlerdir. O tarihte ülke genelinde çeşitli il ve ilçelerde faaliyet gösteren toplam 450 adet Kredi ve Kefalet Kooperatifi'nin var olduğu bilinmektedir.

1970 yılında 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle ülke genelindeki 450 adet Kredi ve Kefalet Kooperatifi illerde birleşerek 14 adet Bölge Birliği'nin oluşmasını sağlamıştır. Ardından bölge birlikleri de kendi aralarında örgütlenerek Merkez Birliği'ni oluşturmuş ve TESKOMB çatısı altında örgütlenme sağlamıştır (www.teskomb.org.tr, 2013).

Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Merkez Birliği'nin kuruluş amacı, kanunun verdiği yetki çerçevesinde bölge birlikleri arasında koordinasyonu sağlamak, denetim mekanizmasını çalıştırmak, birlik ve üyeler arasındaki eğitim çalışmalarını yürütmek, finansman kullanma ve kullandırmada kamu kaynaklarının verimli ve etkili bir şekilde kullanımını sağlamaktır (Şen, 2009,13-14).

Bugün TESKOMB, 32 Bölge Birliği ve 967 Kredi ve Kefalet Kooperatifi ile 1,5 milyon esnafa finansman olanağı sağlayan Türkiye'nin en büyük sivil toplum kuruluşlarından biridir (www.teskomb.org.tr, 2013). Ayrıca, birçok uluslararası kurum ve kuruluşa üye olan TESKOMB, çağın gereklerini taşıyan ve kendini sürekli yenileyen dinamik bir yapıya sahiptir. Bu sayede küçük esnaf ve sanatkârların sorunlarına daha kalıcı çözümler üretebilmektedir.

2.1.2. TESKOMB'un Mevzuatı

Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birlikleri Merkez Birliği 1163 sayılı Kooperatifler Kanununa göre kurulmuş olup, birliğin tabi olduğu mevzuat, çalışma koşulları ve tüm kurallar "Anasözleşme" ile belirtilmiştir. Birlik faaliyetlerini Anasözleşmesi'nde yer alan hükümler doğrultusunda sürdürmekle yükümlüdür. Söz konusu Anasözleşme ile birliğin kuruluşu, unvanı, merkezi ve çalışma bölgesi açıkça belirlenmiştir. Ayrıca, Anasözleşme ile birliğin ortaklık yapısı, sermaye payları ve sorumlulukları, organların görev ve yetkileri, bilanço ve gelir - gider hesaplarının nasıl işleyeceği ve düzenleneceği, Genel Kurul hükümleri, tasfiye işlem ve süreçleri ile denetim süreçleri de belirlenmiştir. TESKOMB'un kuruluşu, unvanı, merkezi ve çalışma bölgesi Anasözleşme'nin 1. maddesinde şu şekilde belirtilmiştir (www.teskomb.org.tr, 2013);

"Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birlikleri tarafından, 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu hükümlerine göre süresiz olarak değişir ortaklı, değişir sermayeli sınırlı sorumlu bir Merkez Birliği kurulmuştur. Merkez Birliğinin adı Sınırlı Sorumlu Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birlikleri Merkez Birliği'dir. Merkez Birliğinin idare merkezi Ankara'da olup, çalışma bölgesi Türkiye sınırlarıdır. Kısa adı TESKOMB' tur."

TESKOMB T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nın denetimine tabi olup, Bakanlık istediği zaman bağımsız denetim kuruluşlarına Merkez Birliğini denetlettirebilir. Bu durum Anasözleşme'nin 36. maddesinde açıkça belirtilmiştir. Ayrıca, 36. Madde'ye göre (www.teskomb.org.tr, 2013) ;

"TESKOMB görevlileri; kuruluşa ait mal, para, ve para hükmündeki kağıtları ve gizli de olsa bunlarla ilgili defter ve belgeleri istenildiğinde müfettişlere, kooperatif kontrolörlerine ve diğer denetim görevlilerine göstermek, saymasına ve incelemesine

yardımda bulunmak, istenilen bilgileri gerçeğe uygun ve eksiksiz olarak vermek ve doğru beyanda bulunmakla yükümlüdürler.”

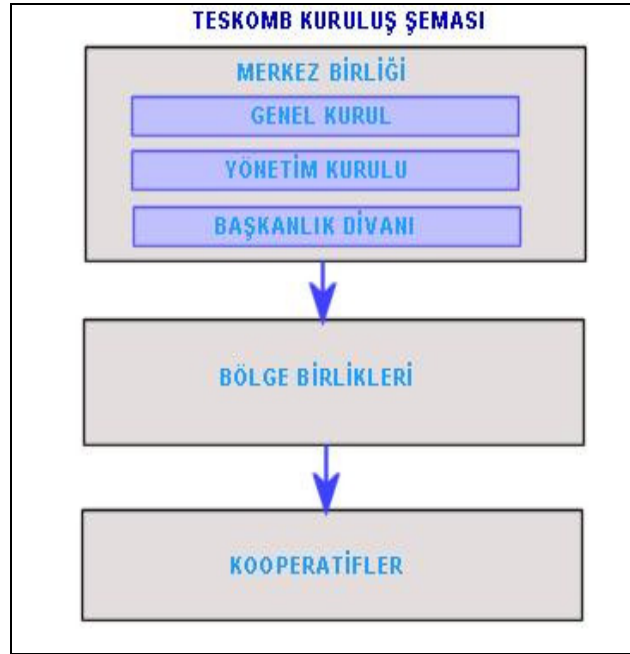
Anasözleşmede hüküm olmayan hallerde ise, 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu ile bu Kanunun 98. maddesi gereğince Türk Ticaret Kanunu'nun Anonim Şirketlere ait hükümleri geçerli olmaktadır. Bu durum Anasözleşme'nin 37. maddesinde açıkça belirtilmektedir. Madde 37; (www.teskomb.org.tr, 2013) ;

“Bu Anasözleşmede hüküm olmayan hallerde 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu ile bu Kanunun 98 inci maddesi delaletiyle Türk Ticaret Kanununun Anonim Şirketlere ait hükümleri uygulanır.” şeklindedir.

2.2. TESKOMB'UN YAPISI VE İŞLEYİŞİ

Türkiye genelinde çeşitli il, ilçe ve beldelerde faaliyet gösteren Esnaf ve Sanatkârlar Kredi Kefalet Kooperatifleri'nin her birinin bağlı olduğu bir Bölge Birliği bulunmaktadır. Bölge Birlikleri de kendilerine bağlı olan kooperatiflerle birlikte Üst Birliğe yani, Merkez Birliği'ne bağlıdırlar. Aşağıda Şekil 2.1'de TESKOMB'un örgüt şemasına yer verilmiştir.

Şekil 2.1: TESKOMB'un Örgüt Şeması

Kaynak: www.teskomb.org.tr/index.asp?p=800 (Erişim Tarihi: 13.08.2013)

Merkez Birliği, Bölge Birlikleri ve Kooperatifler bir hiyerarşik yapı içerisinde birbirlerine bağlı örgütler olmakla birlikte Anasözleşmeleri birbirlerinden farklı ve bağımsızdır. Dolayısıyla, her biri kendi Anasözleşmesinde açıkça belirtilen yönetim organlarınca yönetilirler. Bu nedenle, her birinin yönetim yapısı ve işleyişinin ayrı incelenmesi yararlı olacaktır.

2.2.1. Merkez Birliği' nin Yapısı ve İşleyişi

Merkez Birliği, Anasözleşmede görev ve sorumlulukları açıkça belirtilmiş organlar tarafından yönetilmekte olup, Anasözleşmenin 11. maddesinde Merkez Birliği'nin organları; Genel Kurul, Yönetim Kurulu ve Denetçiler Kurulu olarak belirlenmiştir.

Genel Kurul, Merkez Birliği'nin en yetkili organıdır. Bölge Birlikleri'nin kendi genel kurullarınca seçilmiş temsilcilerinden oluşmaktadır. Bu temsilciler; 1-10 kooperatifi olan birlikler için iki kişi, 11-25 kooperatifi olan birlikler için üç kişi, 26-35 kooperatifi olan birlikler için dört kişi, 36 ve daha fazla kooperatifi olan birlikler için ise, 5 kişidir. Her temsilcinin genel kurulda bir oy hakkı vardır. Genel Kurul olağan olarak yılda bir kez Haziran ayının sonuna kadar toplanır. Bunun dışında, gerekli görülen hallerde denetçiler kurulu ve bakanlık tarafından da toplantı yapılması talep edilebilir (Merkez Birliği Anasözleşmesi, 2011: Madde 12-14).

Yönetim Kurulu, Genel Kurul tarafından oluşturulur. Üyeleri Merkez Birliği temsilcileri arasından en az bir en çok dört yıl süreyle seçilir. Üye sayısı her birliği temsil edecek şekilde genel kurulca tespit edilir. Bir birlikten iki temsilci seçilemez. Yönetim kurulundan boşalan yerlere aldığı oy sırasına göre yedek üyeler çağırılır. Süresi sona eren üyeler yeniden seçilebilirler (Merkez Birliği Anasözleşmesi, 2011: Madde 19). Ayrıca bir kişinin yönetim kurulu üyesi seçilebilmesi için Anasözleşme'nin 20. Maddesinde açıkça belirtilen şartları da taşıyor olması gerekmektedir. Bu şartlar;

- 1- Türk vatandaşı olmak ve medeni hakları kullanma ehliyetine sahip bulunmak,
- 2- Ortak Birliklerden birinin temsilcisi olmak,
- 3- Aynı zamanda Merkez Birliği'nin denetim kurulu üyesi olmamak,
- 4- Merkez Birliğininin Denetim Kurulu Üyeleriyle, üçüncü derece dahil akraba olmamak veya aralarında iş ortaklığı bulunmamak,
- 5- Devletin güvenliğine karşı suçlar, Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar, milli savunmaya karşı suçlar, devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk,

zimmət, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflas, ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama veya kaçakçılık suçlarından ya da 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu hükümlerine göre mahkûm olmamak şeklindedir.

Denetçiler Kurulu, Merkez Birliğinin işlem ve hesaplarını Genel Kurul adına denetlemek üzere, temsilciler arasından veya dışarıdan Genel Kurulca seçilirler. Görev süreleri üç yıldır ve üye sayısı beş kişiyi geçemez. Ayrıca, seçilecek olan Denetim Kurulu Üyeleri'nin kooperatifçilik ve muhasebe konularında yeterli bilgi ve deneyime sahip olmaları istenir (Merkez Birliği Anasözleşmesi, 2011: Madde 25).

Merkez Birliği'nin önemli yapılarından biri de Başkanlık Divanı'dır. Anasözleşme'nin 23. maddesinde Başkanlık Divanı'na yer verilmiştir. Başkanlık Divanı, Genel Başkan ve beş genel başkan vekilinden oluşur. İki ayda bir Genel Başkan'ın başkanlığında toplanır. Başkanlık Divanı, yönetim kurulunun devrettiği bazı yetkileri kullanarak birlik ve kooperatifler hakkında kararlar alabilir. Başkanlık Divanınca kullanılan yetkiler ve yapılan çalışmalar, ilk yönetim kurulu toplantısında açıkça izah edilmek zorundadır (Merkez Birliği Anasözleşmesi, 2011: Madde 23).

2.2.2. Bölge Birlikleri'nin Yapısı ve İşleyişi

2013 yılı itibariyle TESKOMB' a bağlı olarak faaliyet gösteren 32 adet Bölge Birliği bulunmaktadır. Bölge Birlikleri Türkiye genelinde yaygın olarak farklı il ve bölgelerde konuşlanmıştır. Bir Bölge Birliği'nin oluşturulabilmesi için aynı çalışma bölgesinde faaliyet gösteren en az yedi adet Esnaf ve Sanatkâr Kredi ve Kefalet Kooperatifi'nin bir araya gelmesi gerekmektedir. Örneğin, Aydın ve Muğla İlleri sınırları içerisinde faaliyet gösteren 43 adet Esnaf ve Sanatkâr Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Aydın- Muğla Bölge Birliği'ne bağlıdır.

Bölge Birlikleri'nin amacı birbirine yakın coğrafyada bulunan kooperatiflerin ortak bir çatı altında buluşmasını sağlamak ve ortak çıkarların korunmasında birlikte hareket edebilmektedir. Bu amaç Anasözleşme'nin 2. maddesinde açıkça dile getirilmiş olup, aşağıdaki gibi ifade edilmiştir;

“Bölge Birliği'ne bağlı kooperatiflerin ortaklarının mamullerini en iyi şartlarla değerlendirmelerine, kredi ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olmak, çalışmalarını koordine etmek ve müşterek menfaatlerini korumaktır.”

Bu amaç doğrultusunda Bölge Birlikleri aşağıdaki konularda faaliyet gösterirler (Bölge Birlikleri Anasözleşmesi, 2011:3-4) ;

1- Bağlı kooperatiflerin ortaklarının mamullerinin sergi ve fuarlarda tanıtılmasına ve daha iyi şartlarla pazarlanmasına yardımcı olmak,

2- Ortaklarının hammadde, makine ve alet, basılı evrak, defter ve kitap gibi ihtiyaçlarını Merkez Birliğinin de yardımıyla tek elden ve ucuza temin etmek,

3- Ortaklarının kredi ihtiyaçlarının karşılanmasında, bankalar ile diğer kurum ve kuruluşlarla olan ilişkilerinin düzenlenmesinde ve sorunlarının çözümlenmesinde yardımcı olmak, ilgili bankalarla gerekli iş birliğini sağlamak,

4- Ortaklarının faaliyetleri ile ilgili her çeşit ekonomik teşkilatlanmaya öncülük etmek ve katılmak,

5- Bağlı kooperatif ortakları ve memurlarının mesleki ve kültürel yönden eğitilmeleri amacıyla, bunlarla ilgili burs teminine yardımcı olmak, gezi, müsamere, konferans ve açık oturum tertip etmek,

6- Ortaklarının ihtiyaçlarını karşılamak üzere, bölge ölçüsünde sağlık ve dinlenme tesisleri, bakım evleri ve kreşler kurmak veya kurulmasına yardımcı olmak, bu amaçlarla fon oluşturmak,

7- Ortak kooperatifler bünyesinde ve bu kooperatifler arasında çıkacak anlaşmazlıklara hakemlik etmek, çözümlenemeyen konuları Merkez Birliğine bildirmek.

Bölge Birlikleri de Merkez Birlik gibi, Genel Kurul, Yönetim Kurulu ve Denetçiler Kurulu olmak üzere üç ana organın faaliyetleri sonucunda yönetilmektedir.

2.2.3. Bölge Birlikleri'ne Bağlı Kooperatiflerin Yapısı ve İşleyişi

Türkiye'de bugün esnaf ve sanatkârlara finansman sağlamak ve onlara finansal sıkıntılarında destek olmak üzere faaliyet gösteren 967 adet Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifi bulunmaktadır.

Söz konusu kooperatifler buldukları il merkezi veya ilçelerde faaliyet gösteren esnafın ortaklık payları ile süresiz olarak kurulurlar. Kooperatiflerin ortak sayısı sınırsızdır. Ancak, bir kooperatifin kurulabilmesi için en az yedi esnaf ve sanatkârın kooperatife ortak olması gerekir. Her kooperatif, kuruluşunda kaç ortak ile kuruldu ise, en az bu sayıda ortağın bulunması gerektiğini Anasözleşmesinde yazılı

olarak belirtir. Ortak sayısının yedinin altına düşmesi durumunda ise, kooperatif kendiliğinden tasfiye olur (ESKK Kooperatifi Anasözleşmesi, 2010: 5-8-29).

Kooperatiflerin ortak sayılarına bir sınırlama getirilmemiş olmasına karşın, çalışma bölgeleri sınırlandırılmıştır. Öyle ki, Anasözleşmelerinin 4. Maddesi'nde faaliyet alanları açıkça belirtilen bu kooperatiflerin her biri kendi çalışma bölgeleri içerisinde faaliyet gösterirler ve bu bölgenin dışına çıkamazlar. Örneğin; Aydın İli Sultanhisar İlçesi'nde bulunan Sınırlı Sorumlu Sultanhisar Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifi (ESKKK) 'nin Anasözleşmesinin 4. Maddesi'nde çalışma bölgesi aşağıdaki gibi ifade edilmiştir;

“Kooperatifin merkezi AYDIN ili SULTANHİSAR ilçesidir. Kooperatifin çalışma bölgesi SULTANHİSAR İLÇE SINIRLARI İÇERİSİ dir.”

Görüldüğü üzere, örnek vermiş olduğumuz kooperatif sadece Sultanhisar İlçe sınırları içerisinde faaliyet gösteren esnaf ve sanatkârları ortaklığa kabul edebilmektedir. Uygulamada çalışma alanı ile ilgili farklı kısıtlamalarda görülmektedir. ESKKK'lar Türkiye'de çok yaygın ve etkin kuruluşlar olduğundan birçok ilçede birden fazla kooperatif bulunabilmektedir. Özellikle gelişmiş beldeler kendilerini bağlı oldukları ilçelerden soyutlayarak kendi esnaf odalarını ve kooperatiflerini kurabilmektedirler. Bu gibi durumlarda ilgili beldede bulunan esnaf ve sanatkârlar o beldenin esnaf odalarına ve kooperatiflerine üye olmakla yükümlüdür. Böylece, ilçe merkezinde bulunan kooperatif her ne kadar tüm ilçe sınırlarını çalışma bölgesi olarak belirlemiş olsa da herhangi bir beldesinde başka bir kooperatifin kurulmuş olması onun çalışma alanını daraltmaktadır ve o beldede bulunan esnaf ve sanatkârları ortaklığa kabul edememektedir.

Esnafın buldukları yörede faaliyet gösteren Kooperatife dilediği zaman üye olabileceği gibi aktif kredi ilişkisi olmaması durumunda da dilediği zaman Kooperatif ortaklığından ayrılabilirler. Kooperatife üye olmak isteyen bir ortağın taşıması gereken nitelik ve şartlar Kooperatif Anasözleşmesi'nin 10. Maddesi'nde aşağıdaki gibi belirtilmiştir;

- 1- Medeni hakları kullanma ehliyetine sahip gerçek kişi olmak,
- 2- 5362 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar Meslek Kuruluşları Kanununa göre kurulmuş meslek odasına kayıtlı esnaf veya sanatkâr olmak,
- 3- İş veya ikamet yeri kooperatifin çalışma bölgesi içinde bulunmak,

4- Aynı zamanda başka bir Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifi ortağı olmamaktır.

Ortaklığa katılmak isteyen esnaf ve sanatkârların Anasözleşmede yer alan bu şartları taşıdıklarını belgelerle kanıtlamaları gerekmektedir. Özellikle esnaflık faaliyetlerini sürdüklerini gösteren nitelikteki belgeleri bağlı oldukları esnaf odaları ve vergi dairelerinden temin ederek kooperatif yönetimine beyan etmekle yükümlüdürler. Diğer yandan ilgili kooperatifin Yönetim Kurulu da söz konusu belgelerin doğruluğunu ve ilgili kişinin ortaklık şartlarını gerçekten taşıyıp taşımadığını araştırmakla yükümlüdür (ESKKK Anasözleşmesi, 2010: 7).

Kooperatiflerin kuruluş biçimi, çalışma bölgeleri ve ortaklık yapıları önemli hususlar olmakla birlikte, söz konusu kooperatiflerin amaç ve faaliyetlerinin de belirlenmesi önem arz etmektedir. Bu kooperatiflerin kuruluş amacı, ortağı olan esnaf ve sanatkârlara finansal destek sağlamak ve bu hususta kredi verecek olan ilgili kuruluşa ortağı için aval* yani müteselsil kefalet vermektir. Bu durum Kooperatif Anasözleşmesinin 6. Maddesi'nde şu şekilde ifade edilmektedir;

“Kooperatifin amacı, ortağı esnaf ve sanatkâra faaliyetleri için gerekli krediyi sağlamak veya kredi ve banka teminat mektubu almak üzere kefil olmaktır.”

Yine 6. Madde ile kooperatiflerin faaliyet konuları açıkça belirlenmiştir. Şöyle ki bu amaç doğrultusunda kooperatifler;

1- Ortaklarına yapılan kredilendirme ve verilen kefaletlerin toplamı esas tutularak ilgili banka emrine borç senedi ihdas edebilirler,

2- Konusu ile ilgili olarak; yatırım faaliyetlerinde bulunabilir, gerekli tesis ve işletmeler kurabilir, işletebilir, kiralayabilir veya kiraya verebilir, ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapabilir ve kurulmuş ortaklıklara iştirak edebilirler,

3- Amacına uygun gördüğü gayrimenkulleri satın alır, satar, yaptırır, kiralar, kiraya verir ve bunlar üzerinde her türlü ayni hak tesis edebilirler,

4- Kooperatif kaynaklarından kullandırılan krediler ve/veya bankalara verilen kefaletler karşılığında kredi ve/veya kefalet teminat olarak her türlü ipotek ve rehin alabilir, fek edebilirler,

---

* **Aval**; kambiyo senetlerine özgü bir tür müteselsil kefalettir. Kefalette, kefilin sorumluluğu ikinci sıradadır. Borcun ifası için önce borçluya gidilir. Avalde ise, müteselsil sorumluluk vardır. Aval veren müşterek borçlu konumundadır. Asıl borçluya gidilmeden de aval verenden borcun ifası istenebilir.

5- Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri üst kuruluşlarına girebilirler,

6- Ortaklarının sigorta ihtiyaçlarına aracı olabilir, sigorta acenteliği yapabilir ve bu konuda faaliyet gösteren kuruluşlara iştirak edebilirler,

7- Gerektiğinde kooperatif ortakları ve personeli için yardım kuruluşları, mesleki ve sosyal tesisler meydana getirmek ve bunları işletmek için yardım fonları ile kooperatif ortaklarına kredi kullandırabilmek amacıyla fonlar oluşturabilirler,

8-Ortaklarının ekonomik, sosyal, kültürel ihtiyaçlarını karşılamak üzere ulusal veya uluslararası kurum ve kuruluşlardan verilen kredi ve fonlara aracı olabilirler,

9-Konusu ile ilgili eğitim, yayın, araştırma ve benzeri faaliyetlerde bulunabilirler.

ESKKK'lar yukarıda belirtmiş olduğumuz amaçlar doğrultusunda yapmış oldukları faaliyetleri her yıl nisan ayının sonuna kadar yapmakla yükümlü oldukları Olağan Genel Kurul toplantısında ortakları ile paylaşırlar. Bu toplantıda ESKKK yönetimi ortaklarına o yıl için kooperatifin ne gibi çalışmalar yürüttüğü, gelir- gider ve bilanço hesapları bakımından nasıl bir yıl geçirildiği ve gelecek yıllara ilişkin nelerin planlandığı hususlarında genel bilgiler verir. Bakanlık temsilcisi ve Başkanlık Divanı huzurunda Yönetim ve Denetim Kurulunun o yılın faaliyetlerine ilişkin olarak hazırlamış oldukları raporlar okunur. Gelecek yılın bütçe ve çalışma programı görüşülerek oybirliği ile kara bağlanır (ESKKK Anasözleşmesi, 2010:13).

Merkez Birliği ve Bölge Birlikleri'nde belirtmiş olduğumuz bulunan yönetim biçimi ESKKK'lar için de aynen geçerlidir. Her bir ESKKK kendi içinde özerk olarak yönetim organları tarafından Anasözleşme'ye bağlı kalarak yönetilmektedir.

2.3. TESKOMB'UN ESNAF VE SANATKÂRLARI KREDİLENDİRME SÜREÇLERİ

TESKOMB, üyesi olan esnaf ve sanatkârları kredilendirirken Anasözleşme hükümleri doğrultusunda belli bir süreci izlemektedir. Bununla birlikte, kendi bünyesinde bir kredilendirme durumu söz konusu değildir. TESKOMB'un esnaf ve sanatkârları kredilendirebilmesi yalnızca T. Halk Bankası A.Ş. aracılığı ile mümkün olmaktadır.

T. Halk Bankası A.Ş. esnaf ve sanatkârların, küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansman sorunlarına çözüm bulmak amacıyla kurulmuş bir bankadır. Bu yönüyle,

Türkiye’de esnaf ve sanatkârı finansal açıdan destekleyen tek banka konumundadır (Akçın, 1995:1). Esnaf ve sanatkârlara TESKOMB’un kefaleti ile hazine destekli kredilerin verilmesinde devlet tarafından yasa ile özel olarak görevlendirilmiştir. Söz konusu Hazine destekli kredi kullandırılmaları; her yıl yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararı (Kararname) ile belirlenen kullandırım koşulları ve Hazine faiz destek oranı çerçevesinde yapılmaktadır.

Bu bağlamda Halk Bankası, yaygın şube ağı ile birçok il, ilçe ve beldede esnaf ve sanatkârlara kredi hizmeti vermektedir. Türkiye genelinde bulunan 967 adet ESKKK’nın her birinin bağlı olduğu bir Halk Bankası şubesi bulunmaktadır. Her şube sadece kendisine bağlanmış olan ESKKK’lara kredi hizmeti sunabilmektedir. Dolayısıyla, ESKKK’lar kendisinden kredi talebinde bulunan ortaklarının istihbarat ve kredilendirme işlemlerini sadece bağlı olduğu Halk Bankası şubesi aracılığı ile gerçekleştirebilmektedir. Şubelerce yapılan işlemlerde ESKKK’lardan gelen kredi tekliflerinin her zaman için önceliği bulunmaktadır.

Esnaf ve sanatkârların kredilendirilmesinde kooperatiflerce ve şubelerce yapılan işlemlerin bir sistematiği vardır. Kredinin işleyişi, kullanılan kredi türleri, kredi limitleri, vadeleri ve faiz oranları bu sistemin birer parçasıdır. Her parça belli bir kurala göre işlerlik kazanmaktadır. Sistemin anlaşılabilmesi için sistemin parçalarının, işleyiş kurallarının ve süreçlerin iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, çalışmanın bu kısmında TESKOMB’un T. Halk Bankası A.Ş. aracılığı ile esnaf ve sanatkârlara nasıl ve ne tür krediler kullandığı, bu kredilerin hangi faiz oranlarında ve vadelere kullandırıldığı hususlarına ayrıntılı bir biçimde yer verilmiştir.

2.3.1. Kredi Başvurusu ve İşleyiş

Esnaf ve sanatkârlar, herhangi bir nedenden ötürü kredi ihtiyacı duyduğunda ortağı olduğu ilgili Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifi’ne bir dilekçe ile yazılı olarak kredi talebinde bulunabilirler. Yapılan kredi başvurusu ile ilgili ortağın kredilendirme süreci de başlamış olur.

ESKKK yönetimleri haftanın belirli bir gününde düzenli olarak toplanmak suretiyle kendilerine kredi başvurusunda bulunan ortaklarının kredi değerlendirmelerini yapmakla ve en geç 15 gün içerisinde yazılı bir biçimde olumlu ya da olumsuz bir yanıt vermekle yükümlüdürler.

Kooperatif yönetimi kredi başvurusunda bulunan ortağına verilecek kredi ve kefalet limitini belirlemeden önce bir ön istihbarat çalışması yaparak ortağın ekonomik ve mali durumunu araştırır. Bu husus, Kooperatif Anasözleşmesi'nin 44. Maddesi'nde belirtilen yönetim kurulunun görevleri arasında da yer almaktadır. Yapılan ön istihbarat çalışması sonrasında kooperatif yönetimi, yine Anasözleşmede belirtildiği gibi esnaf ve sanatkârların kredi taleplerini yönetim kurulunda bir karara bağlar ve bu kararları kooperatif karar defterine kaydeder.

Kredi başvurusu olumlu sonuçlanan ortaklar için ön istihbarat raporu ve kredi teklif üst yazısı düzenleyerek kredi dosyalarını yazı ekinde bağlı oldukları şubelerin kredi birimlerine iletirler. Şubeler, kooperatiflerce kefalet verilmesi uygun bulunmuş ve kredilendirilmesi istenen esnaf ve sanatkâra ilişkin detaylı bir istihbarat çalışması yürütür.

Şubelerce yapılan istihbarat çalışması, kredi kullanmak isteyen esnaf veya sanatkârın talep etmiş olduğu krediyi ödeme gücüne sahip olup, olmadığını tespit etmek amacıyla taşımaktadır. Bu amaç doğrultusunda, ilgili esnaf veya sanatkârın ticari faaliyetleri hakkında araştırmalar yapılır. Mal alım-satımı veya hizmet sunumu ilişkisi içerisinde olduğu kurum ve kişilerce görüşmeler yapılarak hakkında herhangi bir olumsuzluk olup olmadığı tespit edilir. Merkez Bankası aracılığı ile çek, senet ve diğer banka kredi, kredi kartı gibi ürünlerin kullanımında ödeme aksaklığı olup olmadığı, herhangi bir icra, haciz ve takip kaydı bulunup bulunmadığı kontrol edilir. Vergi Dairesi ve SGK (Sosyal Güvenlik Kurumu) ödemelerinin düzgün olup olmadığı incelenir. Bu veriler ışığında ilgili esnafın ödeme ahlakı hakkında fikir edinilmektedir.

Diğer yandan, kredi başvurusunda bulunan esnafın ticari faaliyetlerine ilişkin son yıla ait mali verileri incelenir. Bu sayede esnafın gelir düzeyi, yaptığı işin cirosu ve karlılığı hakkında bilgi sahibi olunur. Son olarak ilgili esnafa şube müdürü ve müşteri temsilcisi tarafından işyerinde bir ziyaret gerçekleştirilir. Bu ziyaretin amacı, esnafı işinin başında görmek, yakından tanımak ve faaliyeti ile ilgili olumsuz bir durum olup olmadığını tespit etmektir. Ayrıca, kredi talebinde bulunan esnafın söz konusu krediye neden ihtiyaç duyduğunu anlayabilmek ve ne amaçla kredi kullanacağını tespit etmek açısından bu ziyaret önem taşımaktadır.

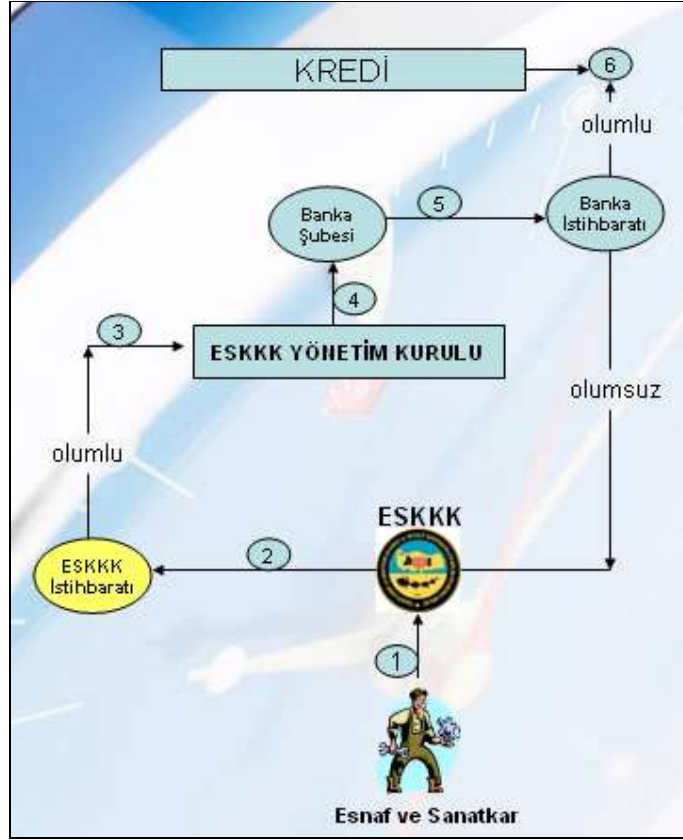
Esnaf hakkında yapılan istihbarat çalışmaları devam ederken, eş zamanlı olarak talep edilen kredinin teminat kalitesi hakkında da fikir sahibi olabilmek için araştırmalar

yapılır. Kooperatif yönetimi söz konusu kredilerin teminatına kendi kefaletinin yanı sıra en az iki gerçek kişinin kefaletini ve kredi limitine göre maddi teminat önerebilmektedir. Bu durum bankanın dışında ilgili kooperatifin kendisini güvence altına alması ile ilgilidir. Çünkü söz konusu teminatların kalitesi her ne kadar şube kredi komitesince değerlendirilmeye alınmış olsa da bu teminatlar, ilgili kooperatif lehine rehin ve ipotek edilmektedir. Bu durumun bazı istisnaları bulunmaktadır. Şubece gerekli görüldüğü hallerde ilgili teminatlar öncelikle banka lehine rehin ve ipotek edilebilmektedir. Bu gibi durumlarda kooperatif yönetimi, ilgili teminatlar üzerine ikinci dereceden rehin ve ipotek tesis etmektedir.

Şubece yapılan incelemelerin sonuçları ilgili şubenin kredi tahsis komitesince değerlendirilir. Değerlendirme sonucunda oy birliği ile alınan olumlu veya olumsuz tüm kararlar, bir resmi yazı ile kooperatif yönetimine iletilir.

Yukarıda sistematik olarak açıklanmaya çalışılan kredi başvuru süreci ve işleyişini bir şema aracılığıyla da görsel olarak ifade etmek yararlı olacaktır. Bu bağlamda, aşağıda Şekil 2.2.'de ESKKK kredileri işleyiş şemasına yer verilmiştir.

Şekil 2.2: Kredi İşleyiş Şeması

Kaynak: www.teskomb.org.tr/index.asp?p=900

(Erişim Tarihi: 13.08.2013)

Şekil 2.2'den de görüldüğü üzere süreç kredi ihtiyacı olan esnaf ve sanatkârın ortağı olduğu Kredi ve Kefalet Kooperatifi'ne kredi başvurusunda bulunması ile başlamaktadır. Yapılan istihbarat çalışmaları sonrasında ilgili banka şubesinin kararı kooperatif yönetimine bildirmesiyle de süreç devam etmektedir.

Kooperatif yönetimi, şubece verilen kararı kredi başvurusu yapan esnaf veya sanatkâra bildirmekle ve olumlu sonuçlanan kredi tekliflerine ilişkin şubece belirtilen kullandırım şartlarının yerine getirilmesini sağlamakla yükümlüdür. Özellikle kredi kullanacak olan esnafın esnaflık faaliyetlerinin aktif olduğunu belgeleyen ve mali verilerini gösteren resmi belgelerinin güncel ve gerçek olduğunun tespit edilmesi önem arz etmektedir. Söz konusu belgelerde herhangi bir uyumsuzluk ya da eksiklik tespit edilmesi halinde ilgili kredi kullandırımı iptal edilebilecektir.

Kredi başvurusunda bulunan esnaf veya sanatkâr, kooperatif yönetiminin hazırlamış olduğu kredi dosyası ile birlikte şubeye gelerek bir kez de şube personeli önünde kredi talebini limit ve vade belirtmek suretiyle sözlü ve yazılı olarak bildirir. İlgili şube personelinin incelemeleri sonucunda kredi dosyasında herhangi bir belge ve imza eksikliği bulunmadığı tespit edilmiş ve talep edilen kredi limiti ve vade hususunda anlaşma sağlanmış ise, kredi kullandırımı gerçekleştirilerek ödeme yapılır. Böylece, kredilendirme süreci tamamlanmış olur.

2.3.2. ESKKK Kefaleti ile Kullandırılan Kredi Çeşitleri ve Kullanım Koşulları

Esnaf ve sanatkârlar birçok nedene bağlı olarak çeşitli biçimlerde kredi ihtiyacı duyabilmektedir. Üretimin artırılması, hammadde temini, işyerinin ve sanatının geliştirilmesi, gerekli alet ve ekipmanlarının alımı ya da sermaye temini amacıyla Kredi Kefalet Kooperatifleri aracılığıyla kredi kullanabilirler (Şen, 2009:19).

Söz konusu krediler kullanım amacına ve niteliğine göre farklılık göstermektedir. Örneğin, hammadde teminine yönelik olarak kredi kullanmak isteyenlere “İşletme Kredileri” kullandırılırken, işyerini yenilemek ya da yeni bir makine almak isteyenlere ise, “Yatırım Kredisi” kullandırılır. Bu krediler nakit nitelikli krediler olup, ihtiyacın karşılanabilmesi için nakit olarak ödünç para verilmektedir. Ancak, bazı durumlarda nakit para istenmeksizin de kredi ihtiyacı doğabilir. Bayilik anlaşması olan ya da taahhüt işleri yapan esnafın nakdi krediye değil kendilerine referans oluşturacak olan teminat mektubu gibi gayrinakdi nitelikteki kredilere ihtiyaç duyarlar. Aşağıda bu kredi türlerinin her birinin işleyişine ayrıntılı bir biçimde yer verilmiştir.

2.3.2.1. Hazine Destekli İşletme Kredileri

İşletme kredileri, esnaf ve sanatkârlara hammadde ve döner sermaye ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak kullandırılan nakit nitelikli kredilerdir. Bu kredilerin geri ödemesi dönemsiz taksitler halinde olup, bir ortağa kullandırabilecek azami kredi limiti 125.000.-TL olarak belirlenmiştir.

Söz konusu limitin kullandırımı ve teminat koşulları kooperatif yönetiminin vereceği karara bağlıdır. Kooperatif yönetimi, ortağın ekonomik durumu, ödeme ahlakı, yaptığı işin niteliği ve hacmine göre bir kredi limiti belirlemektedir. Söz konusu limitin ne kadarının şahıs kefaleti, ne kadarının maddi teminat karşılığında verileceği hususu da yine kooperatif yönetimince bir karara bağlanır. Uygulamada birçok kooperatifin

10.000. TL tutarına kadar şahıs kefaleti karşılığında aval verdiği, 10.000. TL'nin üzerindeki kredi taleplerine ise, kredi limiti ile orantılı maddi teminat almak suretiyle aval verdiği görülmektedir.

Esnaf ve sanatkârlar, 125.000.- TL ile sınırlandırılmış bu kredileri kendi ödeme güçleri ve ihtiyaçları doğrultusunda talep ederlerken, ödeme seçeneklerini de yine bu doğrultuda belirlerler. İşletme kredilerinde vade bir yıldan beş yıla kadardır. Kredi kullanacak olan esnaf, hangi vadede ve hangi ödeme döneminde kullanım yapmak istediğini kendisi belirlemektedir. Bu konuda esnafa herhangi bir kısıtlama getirilmemiştir. Ayrıca, ödeme kolaylığı sağlanması bakımından da aylık ödemelerin yanı sıra üçer aylık ve altışar aylık dönemlerde ödeme yapma olanağı da sağlanmıştır.

Ödeme kolaylığı sağlanması bakımından önem arz eden diğer bir uygulama ise, esnafın vadesi gelen taksitine kısmi ödeme yapabilmesine olanak verilmiş olmasıdır. Bu sayede esnaf vadesinde kredi taksitinin tamamını ödeyememiş olsa bile en azından bir kısmını ödeyerek gecikme faizi yükünün de bir kısmından kurtulmuş olmaktadır.

2.3.2.2. Hazine Destekli Yatırım Kredileri

Esnaf ve sanatkârların ticari taşıt, işyeri ve makine-tesis ve demirbaş alımları ile işyeri modernizasyonuna yönelik ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla kullanılan krediler yatırım kredileri olarak adlandırılmaktadır. İşletme kredileri gibi nakit nitelikli olan yatırım kredileri maksimum 60 ay vadeli ve azami 300.000 -TL limitli olarak kullanılmaktadır.

Hazine destekli yatırım kredilerine konu ticari taşıt, işyeri, makine-tesis ve demirbaşlar kullanılacak kredinin asli teminatlarını oluşturmaktadır. Söz konusu krediler özel krediler olup, şube yetkisi dışındadır. Bir üst makam olan Bölge Koordinatörlüklerinin onayı ile kullanılmaktadır.

Yatırım kredilerinde faiz desteği ve uzun vadelerde ödeme olanağı sağlanmasının yanı sıra bazı durumlarda yapılan yatırımın niteliğine göre azami bir yıl ödemesiz dönem hakkı verilebilmektedir. Bu durumda esnaf yapmış oldukları yatırımların geri dönüşleri sağlanana kadar zaman kazanmış olurlar ve ödeme sıkıntısı içerisine girmezler.

2.3.2.3. Teminat Mektubu Kredileri

Teminat mektubu kredileri, gayrinakdi nitelikli krediler olup, bir işin taahhüt edilmesine yönelik verilen bir tür garanti sözleşmesi şeklindedir. Bu kredi sayesinde taahhüt işi yapan esnaf ve sanatkârların kamu ve özel kesim ihalelerine katılabilmelerine, bayilik anlaşması ve mal alımı yapabilmelerine olanak sağlanmaktadır. Söz konusu krediler azami bir yıl vadeli olarak kullanılmaktadır.

Gayrinakdi nitelikteki bu krediler de nakit olarak ödünç para verilmediğinden faiz bulunmamaktadır. Söz konusu kredilere faiz yerine komisyon uygulanmaktadır. Mektubun vadesi boyunca aylık ya da üçer aylık dönemlerde belirli bir oranda komisyon tahsil edilmektedir.

Faiz içermeyen krediler olması nedeniyle bu kredilerde Hazine desteği bulunmamaktadır. Esnaf ve sanatkârlara sadece kefalet verilmesi bakımından teminat kolaylığı sağlamaktadır. Uygulamada çok sık rastlanılan bir kredi türü değildir.

Esnaf ve sanatkârlara ESKKK kefaleti ile kullanılan tüm krediler, 6802 sayılı Gider Vergileri Kanunu'nun 29. Maddesi'nin (m) bendi gereğince Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV) istisnası kapsamında işlem görmektedir (www.mevzuat.gov.tr, 2013). Bu sayede esnaf, ESKKK kefaleti ile kullanmış oldukları Hazine destekli kredilerde düşük faiz, ödeme ve teminat kolaylığı sağlanması gibi avantajların yanında bir de BSMV istisnası ile vergi avantajı sağlamaktadır.

2.3.3. Faiz Desteği Uygulaması

Türkiye Halk Bankası A.Ş., Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifi'nin kefaletiyle kullandıkları kredilere bankacılık sektörünün uyguladığı faiz oranının altında bir faiz uygulanmaktadır. Bu nedenle, Türkiye Halk Bankası A.Ş.'nin Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri aracılığı ile kullandığı kredilerden dolayı faiz geliri kaybı doğmaktadır. Doğan gelir kaybı ve mahrum kalan kâr, 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 35. Maddesi uyarınca Hazinece karşılanmaktadır (Akçın, 1995:1).

Hazine faiz destek oranı her yıl yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararı (Kararname) ile belirlenmektedir. Bu oran her yıl farklılık gösterebilmektedir. Bu nedenle, ESKKK kefaleti ile kullanılan Hazine destekli kredilerin faiz oranları değişkendir. Aşağıda Çizelge 2.1'de 2008-2013 yılları arasında Bakanlar Kurulu Kararı ile ESKKK kredilerine uygulanan faiz oranlarına yer verilmiştir.

Çizelge 2.1: ESKKK Kredileri Faiz Oranları

Yıllar	Yürürlük Tarihi	Kooperatif Kredilerine Özgü Belirlenen Cari Faiz Oranı (%)	ESKKK Ortağı Tarafından Ödenecek Gösterge Faiz Oranı (%)	Hazinece Bankamıza Ödenecek Gelir Kaybı Oranı (%)	Faiz İndirim Oranı (%)
2008	12.08.2008 - 31.12.2008	22	14,3	7,7	35
2009	01.01.2009 - 16.03.2009	24	12	12	50
	16.03.2009 - 01.05.2009	20	10	10	50
	01.05.2009 - 01.09.2009	18	9	9	50
	01.09.2009 - 14.01.2010	16	8	8	50
2010	14.01.2010-01.09.2010	13	6,5	6,5	50
	01.09.2010-31.12.2010	10 (Kısa Vadeli)	5	5	50
		12 (Uzun Vadeli)	6	6	50
2011	31.12.2010-31.12.2011	10 (Kısa Vadeli)	5	5	50
		12 (Uzun Vadeli)	6	6	50
2012	31.12.2011-22.02.2012	10 (Kısa Vadeli)	5-6,5	5-3,5	50-35
		12 (Uzun Vadeli)	6-7,8	6-4,2	50-35
	22.02.2012-31.12.2012	10 (Kısa Vadeli)	5-6,5	5-3,5	50-35
		12 (Uzun Vadeli)	6-7,8	6-4,2	50-35
2013	31.12.2012-01.05.2013	10 (Kısa Vadeli)	5-6,5	5-3,5	50-35
		12 (Uzun Vadeli)	6-7,8	6-4,2	50-35
	01.05.2013-	8 (Kısa Vadeli)	4	4	50
		10 (Uzun Vadeli)	5	5	50

Kaynak: T. Halk Bankası A.Ş. Esnaf Bankacılığı Daire Başkanlığı Arşivi, 2013.

Görüldüğü üzere faiz indirimi uygulamasında yıllar itibari ile farklılıklar söz konusudur. 2010 yılı öncesinde uygulanan indirim politikasında kısa ve uzun vade ayrımı bulunmazken, 2010 yılından sonra böyle bir ayrıma gidilmeye başlanmıştır. 2012 yılında ise, farklı bir uygulama daha gündeme gelmiş olup, ikili yapı oluşturulmuştur. 25.000.- TL'ye kadar olan kredi kullanımlarına %50 faiz desteği uygulanmış, 25.000.-TL'nin üzerindeki kullanımlar için ise, %35 faiz desteği uygulanmıştır.

08.04.2013 tarih, 28612 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 2013/4409 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla; uygulanacak faiz indirimi oranının %50 olduğu açıklanmıştır. 01.05.2013 tarihinden itibaren Halk Bankası'nın kaynak maliyetini dikkate alarak kooperatif kredilerine özgü belirlediği cari faiz oranı üzerinden %50 indirim yapılmaktadır. Böylece Esnaf kredilerine uygulanacak olan gösterge faiz oranı belirlenmiş olmaktadır.

2013 yılı indirimli faiz oranı uygulamasına göre; vadesi bir yıla kadar olan kredilerde gösterge faiz oranı yıllık %4, vadesi bir yıldan fazla olan kredilere ise, gösterge faiz oranı yıllık %5'dir (www.teskomb.gov.tr, 2013).

2.3.4. Plasman Uygulaması

Plasman her kooperatifin kullanılabileceği azami kredi limitini ifade etmektedir. Uygulamada ortak sayısı, kooperatif yönetimin moralitesi**, kullanılan kredilerin takip oranları gibi nitel ve nicel bir takım faktörler göz önünde bulundurularak her kooperatife kullanılabileceği maksimum düzeyde bir kredi limiti belirlenir. Kooperatifler ortaklarına bu limit sınırları içerisinde kullandırım yaparlar.

Mevcut plasmanını sonuna kadar kullanan kooperatifler, yeni kredi kullandırımını yapabilmek için kullandırılmış kredilerden geri dönüşlerin olmasını ve plasmanın açılmasını beklerler. Takip yüzdesi ve kooperatif yönetiminin moralitesi bakımından çok iyi durumda olan kooperatifler için bağlı olduğu şubelerce ek plasman talebi yapılabilmektedir. Ancak, asıl olan kooperatiflerin mevcut plasmanları içerisinde kullandırım yapmalarıdır. Plasman uygulaması sayesinde söz konusu kredilerin kontrollü bir şekilde verilmesi ve kaynağın etkin bir şekilde kullanılması sağlanmaktadır.

2.3.5. Kredilerin Geri Ödenmesi ve Takip İşlemleri

Dönemsel taksitler halinde kullanılan bu kredilerin geri ödemeleri taksit vadelerinde gerçekleştirilir. Kredi kullanan esnaf ve sanatkârlar kredilerinin taksit vadesi geldiğinde ilgili banka şubesine giderek taksitini ödeyebilir.

** **Moralite**; kredi alacak tarafın kredi verecek taraf üzerinde yarattığı olumlu etki olarak tanımlanabilir. Kredi verecek taraf karşı tarafın güvenilir olup olmadığı, krediyi ödeyip ödeyemeyeceği üzerinde karar vermeye çalışır. Karşı tarafın kişisel geçmişinden, iş tecrübesinden, eğitiminden akılcı sonuçlar çıkarmaya çalışır. Elde edilen veriler ile de kredi kararı desteklenir.

Banka ve kooperatiflerce esnaf ve sanatkârlara vadesi gelen taksitini ödemesi için 30 gün süre verilir ve bu süre zarfında ilgili taksit tutarı üzerinden gecikme faizi uygulanır. Gecikme faiz oranı 30 güne kadar, Halk Bankası'nın imalatçı firmalara kullandığı KOBİ kredilerine uygulanan tabela faiz oranıdır. 30 günden sonra ise, aynı tabela faiz oranının %50 fazlası şeklinde gecikme faizi uygulanmaktadır.

Söz konusu krediler Esnaf ve Sanatkârlar Kredi Kefalet Kooperatifleri'nin kefaleti karşılığı kullandırıldığı için, 30'uncu günün sonunda ilgili taksit tutarı gecikme faizi ile birlikte kooperatifin ilgili banka şubesi nezdinde bulunan vadesiz hesaplarından tahsil edilir. Böylece, ilgili taksit tutarı kooperatifçe takibe alınmış olur. Kooperatif takibine geçildikten sonra ilgili tutar bankanın nazım hesaplarında izlenir. Müşteri icra işlemleri başlamadan geciken ve temerrüde düşen taksitini ilgili banka şubesine ödeyerek takip kaydını kaldırabilir.

Kooperatiflerin şube nezdinde bulunan vadesiz hesaplarının yetersiz olduğu durumlarda ise, gecikmede olan ilgili taksit tutarı şubece takibe alınır. Kredi verilmesi esnasında hazırlanan senetler burada devreye girmektedir. İlgili döneme ait senet üzerinden icra işlemleri başlatılır ve müşteri sadece taksit tutarı üzerinden değil kalan anaparanın tamamı üzerinden şubece takibe atılmış olur.

Söz konusu senetler ilgili banka şubesinin kasasında muhafaza edilmektedir. Taksit vadesinde ödendiğinde kredi borçlusu olan esnaf ve sanatkâra iade edilir. Taksit ilgili kooperatifin vadesiz hesaplarından tahsil edildi ise, senetler kooperatif yönetimine teslim edilir. Kooperatif yönetimi de ilgili senet üzerinden icra işlemi başlatmak suretiyle alacağını tahsil etme yoluna gider.

Aldıkları kredileri vadesinde ödemeyen ortaklar ile kefilleri aleyhine, kredi borçlarının kooperatif takibine geçildiği tarihten itibaren en geç bir ay içerisinde icra takibi başlatılır. Ortağın vadesinde ödenmeyen ve kooperatif takibine alınmış borçlarının kooperatif tarafından tahsilinde uygulanacak gecikme faiz oranı, tahsilât tarihinde bankaca uygulanan gecikme faiz oranı kadardır. Bu husus, Kooperatif Anasözleşmesi'nin 66'ncı Maddesi'nde açıkça beyan edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜÇÜK ESNAF VE SANATKÂRLARIN TESKOMB ARACILIĞI İLE KREDİ KULLANIMI VE ÖDEME GÜCÜ ÜZERİNE BİR ANKET ÇALIŞMASI VE EKONOMETRİK ANALİZ

Esnaf ve sanatkârlara TESKOMB aracılığı ile kullandırılan Hazine destekli krediler Türkiye’de faaliyet gösteren küçük esnaf ve sanatkârlar için bir can suyu niteliğindedir. Bu uygulama ile esnaf ve sanatkârların düşük maliyet ve uygun vade olanağı ile finansman ihtiyaçlarının karşılanabilmesi, rekabet güçlerinin artırılabilmesi ve yapısal dönüşümlerine katkıda bulunulması amaçlanmaktadır.

Ancak, uygulamada söz konusu kredilerin esnaf ve sanatkârlar tarafından sadece işletmeleri ile ilgili ihtiyaçlarına yönelik değil ailevi ve diğer özel ihtiyaçlar içinde kullanıldığı görülmektedir. Bu durum söz konusu kredilerin esnaf tarafından amacına uygun kullanıp kullanılmadığı sorusunu akıllara getirmektedir.

Bu konuda dikkat çeken bir diğer husus ise, esnafın söz konusu kredileri geri ödemede çektiği zorluklardır. Birçok esnaf düşük faiz ve uzun vadelerde kullandığı bu kredileri vadesinde ödeyememektedir. Burada birden çok belirleyici kıstas söz konusu olabilmektedir. Esnafın ödeme ahlakı, işinin mevsimselliği, iş kolunun içinde bulunduğu sektörel daralma, alacaklarını zamanında tahsil edememesi ve en önemlisi aldığı krediyi doğru amaçla kullanmamış olması gibi kıstaslar nedeniyle geri ödemede sıkıntı çekmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde söz konusu kredilerin esnaf tarafından amacına uygun olarak kullanılıp kullanılmadığı, kredileri öderken ne ölçüde sıkıntıya düştükleri, bu kredileri öderken sıkıntıya düşülmüş ise, bunun nedenlerinin neler olabileceği ve bu duruma ne gibi çözüm önerileri getirilebileceği hususları üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda seçilmiş olan örneklem içerisinde yer alan esnaf ve sanatkârlar ile birebir görüşmeler yapılarak anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, anket çalışması ile elde edilen veriler aracılığıyla ekonometrik bir model kurulmuş ve esnaf ve

sanatkârların hangi nedene bağlı olarak ödeme güçlüğü içerisine düştüğü analiz edilmeye çalışılmıştır.

3.1. SEÇİLMİŞ LİTERATÜR

Esnaf ve sanatkâr kavramı sadece Türkiye'ye özgü bir kavram olmamakla birlikte TESKOMB kuruluşu ve Hazine destekli krediler uygulaması Türkiye'ye özgü bir konudur. Bu nedenle, yabancı literatüre bakıldığında bu çalışma ile birebir benzer bir çalışmaya rastlanılmaması olası bir durumdur. Bununla birlikte ulusal literatürde de, esnaf ve sanatkârlara yönelik Hazine destekli kredilere ilişkin çok sayıda çalışmaya rastlanılmamıştır.

Literatürde daha çok KOBİ kavramı üzerinde durulmuş, KOBİ'lerin ekonomideki yeri ve önemine, içinde buldukları yönetsel ve finansal sorunlara, KOBİ'lere yönelik uygulanan devlet destek ve teşviklerine, KOBİ'lere sağlanan finansman olanaklarına ve banka kredilerine erişimin nasıl olduğuna değinilmiştir. Diğer yandan özellikle yabancı literatürde mikro işletmelere yönelik uygulanan devlet destekleri kredi programlarına ve bu desteklerin etkinliğinin ölçülmesi ile ilgili çeşitli çalışmalara rastlanılmıştır.

Uygulamada KOBİ'lerin finansal sorunlarına ve rekabet edebilirliklerine yönelik yapılan anket çalışmalarına rastlanılmıştır. Ayrıca, bankalarca kullanılan KOBİ kredileri ile bazı ekonomik göstergeler arasındaki ilişkileri incelemek üzere geliştirilmiş ekonometrik modellere ve analizlere rastlanılmıştır. Bu bağlamda literatür taraması sonucu ulaşılabilen diğer ülke örnekleri ve Türkiye'yi kapsayan çalışmalar kronolojik sıraya göre özetlenmiştir.

Pisani ve Yoskowitz (2004), Belize'de mikro ve küçük işletmelerin gelişimi ve micro kredi uygulamaları üzerine nitel bir çalışma yapmışlardır. Çalışmada Belize'de mikro ve küçük işletmelere düşük faiz ve sıkı olmayan teminat koşullarında kredi finansmanı sağlayan Small Farmers and Business Bank uygulamasının mikro işletmeler için etkinliği analiz edilmiştir. Çalışma kapsamında ilgili bankadan kredi kullanmış mikro ve küçük ölçekte 15 işletme ile görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler neticesinde bu işletmelerin toplam yıllık satış tutarının 748.000.\$ olduğu ve kredi kullanım sonrasında yıllık satış tutarlarının 270.300.\$ düzeyinde artış gösterdiği öğrenilmiştir. Aldıkları kredi desteği ile yıllık kar marjlarını neredeyse %40 oranında artırdıkları görülmüştür. Belize'nin gayri safi yurtiçi hasılasının 750 milyon dolar olduğu

düşünüldüğünde bu ekonomi içerisinde örnekleme oluşturan 15 küçük işletmenin ülke ekonomisine olan katkısının son derece önemli olduğu savunulmuştur. Bu bağlamda, uygulanan kredi desteğinin hem firma düzeyinde hem de ulusal kalkınma üzerinde olumlu etkileri olduğu ifade edilmiştir. Başarılı bir uygulama olarak nitelendirilmiştir. Bununla birlikte ilerleyen çalışmalarda, bu işletmelerin kredileri geri ödeme performanslarının analiz edilebileceği öngörülmüştür. Ödeme davranışlarının lojistik regresyon analizleri ile değerlendirilmesinin yararlı bir çalışma olacağı ve bu kredilerin etkinliğinin ölçülmesinde daha kesin sonuçlar vereceği savunulmuştur.

Cura (2006), Zonguldak İli Çaycuma İlçesi'nde faaliyette bulunan 51 KOBİ yöneticisi ile anket yaparak Çaycuma'daki KOBİ'lerin finansal kaynaklara erişimi ve kullanım olanaklarını araştırmıştır. Çalışmada KOBİ'lerin faaliyetlerini sürdürebilmeleri ve buldukları ekonomide değer yaratabilmeleri için, finansal kaynaklara kolaylıkla erişebilmelerinin ve bu kaynakları doğru alanlarda kullanabilmelerinin önemi vurgulanmıştır. Toplam 65 sorudan oluşan anket verileri SPSS istatistik paket programı aracılığı ile analiz edilmiştir. Analiz bulgularına göre, KOBİ'lerin finansal kaynaklara ulaşmada zorlandıkları ve özellikle leasing, faktöring gibi yeni finansal teknikleri bilmedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Banka kredileri hususunda ise, teminat bulma sorunu yaşadıkları tespit edilmiştir. Bu sonuçlardan yola çıkılarak, KOBİ'lerin buldukları ekonomilere fayda sağlayabilmeleri için finansman olanaklarının artırılmasının ve yeni finansman tekniklerinin kullanımı hususunda ilgili otoritelerce bilgilendirilmelerinin gerekliliği savunulmuştur.

Umoh (2006), Nijerya'da mikro ve küçük ölçekli işletmelere Sivil Toplum Kuruluşları (STK) ve diğer kurumlar tarafından verilen mikro kredilere erişimini etkileyen faktörlerin neler olduğu üzerine ampirik bir çalışma yapmıştır. Ticari bankalar araştırma dışında bırakılmıştır. Araştırmada probit regresyon analizleri uygulanmıştır. Birincil veriler anket yöntemi ile elde edilmiştir. İkincil veriler kredi veren kurumların kayıtlarından elde edilmiştir. Girişimcilerin STK'lardan ya da diğer kurumların birinden kredi kullanıp kullanmama durumu bağımlı değişken olarak belirlenmiştir. Modelde yer alan bağımsız değişkenler ise, firmanın büyüklüğü, yaşı, tipi, satış düzeyi, başlangıç sermayesi ve yöneticinin gelir düzeyi, eğitim düzeyi, konut sahipliği şeklinde belirlenmiştir. Araştırma STK'lar dahil 20 finans kurumu ve 35 firmayı kapsamaktadır. Sonuçlar, firma tipi ve satış düzeyi faktörlerinin firmanın kredi talebi olasılığını

artırdığını göstermektedir. Diğer yandan, firmanın başlangıç sermayesi ve yöneticisinin gelir düzeyi arttıkça firmanın kredi talebi olasılığının azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Dağdır (2007), çalışmasında Türkiye’de faaliyet gösteren yabancı bankaların KOBİ’lere sağladığı finansman olanaklarının neler olduğu ve KOBİ’lerin bu olanaklardan ne ölçüde yararlanabildiği hususları üzerinde durmuş ve farklı sektörlerde ve bölgelerde faaliyet gösteren 86 KOBİ’ye 35 sorudan oluşan anket çalışması yapmıştır. Çalışma sonuçları söz konusu firmaların büyük çoğunluğunun küçük ölçekli işletmeler olduğunu ve zayıf finansman yapılarına sahip bu işletmelerin kendilerine sunulan finansman olanaklarından yeterince faydalanamadığını göstermektedir. Bununla birlikte finansman olanaklarının kullanılmasında yabancı bankaların yerli bankalara kıyasla daha az tercih edildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Yücel (2007), kent esnaf ve sanatkârlarının ekonomik sorunları üzerine yazmış olduğu makalesinde, dünya ekonomisinde yaşanan hızlı dönüşümlerin Türkiye ekonomisinde meydana getirdiği etkilerden esnaf ve sanatkârların nasıl etkilendiğini araştırmıştır. Bu bağlamda esnaf ve sanatkârların içinde buldukları durum ve yaşadıkları ekonomik sorunlar incelenmiş, gelecekte karşılarına çıkabilecek tehditlerin neler olabileceği üzerinde durulmuş ve bu hususlar üzerine çözüm önerileri sunulmuştur. Sosyal güvenlik, mesleki eğitim ve istihdam, finansman, vergi, mevzuat, Avrupa Birliği (AB) ve dış ilişkiler, rekabet stratejileri, teknoloji transferi, kooperatifleşme ile kentsel dönüşüm, kalkınma politikaları ve mikro krediler konularına değinilmiştir. Tüm bu alanlarda esnaf ve sanatkârların bilgilendirilmesi ve uygulamalarda iyileştirmeler yapılması gerekliliğini savunmuştur.

Firma tipleri ve banka kredilerine erişim üzerine yapmış olduğu ampirik çalışmasında Okura (2009), Dünya Bankası’nın 2003 yılında Çin’de 18 farklı ilde 2400 işletmeye yapmış olduğu anket verilerini kullanmıştır. Okura, çalışmasında imalat sektöründe faaliyet gösteren 1616 firmanın anket verileri üzerine analizlerini sınırlandırmış bu firmaların firma ölçeği, sahiplik durumu ve banka kredisi kullanım nedenleri gibi faktörleri ele alarak bu değişkenler üzerine probit regresyon analizi uygulamıştır. Çalışmasında yer alan firmaların 352’sinin 50’den az işçi çalıştıran küçük ölçekli işletmeler olduğu, 676’sının ise, 50-249 arasında işçi çalıştıran orta ölçekli işletmeler olduğunu belirtmiştir. Banka kredilerine erişim konusunda küçük ve orta ölçekli işletmeler ile büyük işletmeleri karşılaştırmış, büyük ölçekli işletmelerin banka

kredilerine diğerlerine oranla daha kolay erişebildiğini savunmuştur. Örnekleme yer alan 451 firmanın banka kredisi kullandığı ve bu firmalar ile banka kredisi kullanmayanların uyguladıkları finansman modelleri arasında büyük farklılıklar olduğunu tespit etmiştir. Küçük işletmelerin çok sıkı teminat koşulları ve yüksek faiz oranları nedeniyle banka kredilerine erişim konusunda zorluk çektiklerini ifade etmiştir. Son olarak söz konusu firmaların daha çok işletme sermayesi ihtiyacına yönelik olarak kredi kullandıkları sonucuna ulaşmıştır. Büyük ölçekli işlemlerin işletme sermayesinin %40'ını banka kredileri ile finanse ettiğini, küçük ölçekli işletmelerde ise bu oranın %16 seviyesinde olduğunu belirtmiştir.

Baykul (2009), Isparta il merkezinde bulunan ve gıda üzerine hizmet veren rast gele seçilmiş 50 işletmeye anket uygulaması yaparak esnafın sorunlarını değerlendirmiştir. Isparta ilinde faaliyet gösteren esnaf kesiminin ulusal ve bölgesel bazda yaşanan ekonomik sorunlardan etkilendiğini tespit etmiştir. Geleceğe yönelik politika ve programların geliştirilebilmesi için, bu tür çalışmaların tüm sektörlere uygulanması gerektiğini vurgulamıştır. Finansman olanaklarına ulaşım, vergisel sorunlar, sosyal güvenlik uygulamaları, mesleki eğitim, esnafın yerel ekonomi ile olan ilişkileri gibi konular üzerinde durmuş ve bu konular hakkında çözüm önerilerinde bulunmuştur.

Ertan (2010), KOBİ'lere sağlanan kamusal Ar-Ge teşvikleri üzerine yapmış olduğu çalışmada, söz konusu teşviklerin KOBİ'ler üzerindeki etkilerini anket çalışması aracılığıyla incelemiştir. Ar- Ge faaliyetlerine yönelik uygulanan devlet yardımlarının gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerdeki farklılıklarına değinmiştir. Bu bağlamda, üniversite-sanayi işbirliğinin önemini vurgulamıştır. Anket çalışması TÜBİTAK'ın 1507 kodlu KOBİ Ar-Ge Başlangıç Destek Programı ve 1501 Kodlu Sanayi Ar-Ge Destekleme Programı'na başvuruda bulunan ve desteklenmesi uygun görülen KOBİ statüsündeki 60 işletmeyi kapsamaktadır. Çalışmada, ankete katılan işletmelerin %25'inin yeni ürün tasarımı ve üretimi için teknolojik desteğe ihtiyaç duyduğu ve %57'sinin verilen desteğin hedeflere ulaşmada faydalı olacağını düşündüğü sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca, yapılan analizler sonucu işletmelerin Ar-Ge faaliyetleri ve kamu kuruluşları tarafından verilen teknolojik destekler ile ihracat rakamları arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu saptamıştır. KOBİ'lere sağlanan devlet desteklerinin ve Ar-Ge teşviklerinin artırılmasının doğru bir uygulama olacağını ifade etmiştir.

Klonowski (2010), Polonya'da KOBİ sektörüne yönelik uygulanan devlet destekli programların etkililiğini araştırmıştır. Çalışmada, devlet yardım programlarını kapsamlı bir biçimde ele almıştır. KOBİ sektörünün gelişimini teşvik eden bu programların etkililiğini farklı açılardan değerlendirmiştir. Çalışmada üç sonuca ulaşılmıştır. Birincisi, Polonya hükümeti tarafından uygulanan destek programlarının yapılanmasının zayıf olduğu, parçalanmış ve hedefsiz olduğudur. İkincisi, söz konusu programların sektörün gerçek ihtiyaçlarını karşılamadığı ve bu nedenle etkin kullanılmadığıdır. Üçüncüsü ise, Sektörün finansmanında likidite boşluklarının var olduğudur.

Türkiye'de KOBİ'lerin banka kredilerine erişimi üzerine yaptığı çalışmasında Yüksel (2011), AB ve seçilmiş diğer ülkelerdeki KOBİ'lerin banka kredilerine erişiminin nasıl olduğunu araştırmıştır. Türkiye'deki mevcut durum ile karşılaştırma yapmıştır. Gelişmiş ülkelerde kamunun ağırlıklı olarak finans ve bankacılık sistemlerindeki yetersizlikleri gidermeye çalıştığını ve bankacılık sisteminin kredi veremediği veya vermek istemediği işletmeleri ve kredi türlerini hedef alarak bu duruma yönelik programlar geliştirdiğini belirtmiştir. Ayrıca, bu ülkelerde yeni girişimcilere, yenilikçi ve hızlı büyüme potansiyeli olan işletmelerin finansmanına büyük önem verildiği vurgulanmıştır. Türkiye'de ise, genel olarak faiz oranı ve vade gibi kredi koşullarının uygun olmamasının tüm işletmeleri olumsuz etkilediğinden ve bu durumun KOBİ'lerin büyük bir kısmının kredi piyasasından dışlanmasına veya kredi talebinde bulunmamasına yol açtığından bahsetmiştir. Bu konularda yapılacak iyileştirmelerle KOBİ'lerin kredilere erişiminin artırılmasının önem arz ettiğini vurgulamıştır.

Etiyopya'daki mikro ve küçük işletmelerin kayıt dışılıkları ve krediye erişimleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında Aga ve Reilly (2011), ülkenin çeşitli bölgelerine yayılmış altı ana şehirden seçilen 10 veya daha az sayıda işçi çalıştıran 974 küçük ölçekli işletme ile görüşme yapmışlardır. Anket uygulamasının temel amacının, ülkedeki mikro işletmelerin özelliklerini belirlemek olduğu ifade edilmiştir. Anket ile firma sahiplerinin demografik özellikleri, iş ortamları, kayıt dışılık durumları, kamu hizmetlerine erişebilirlikleri, ticari kredileri, finansman ve yatırımları hakkında bilgiler elde edilmiştir. Anketten elde edilen veriler dışında Etiyopya Kalkınma Araştırmaları Enstitüsü tarafından 2003 yılında toplanan mikro ölçekli işletme verileri de ekonometrik

analizlerde kullanılmıştır. Tahmin edilen modellerde probit regresyon analizleri uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre, krediye erişim ve bir firmanın yaşı, büyüklüğü ve faaliyet gösterdiği sektör arasında bir ilişki yoktur. Ayrıca, kayıt dışı firmaların resmi olanlara göre krediye erişimlerinin daha kısıtlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu tür firmaların kayıtlılığını kolaylaştıracak devlet politikalarının yararlı olacağı savunulmuştur. Bu durumun mikro işletmelerin krediye erişimini kolaylaştıracağını ve bu sayede ekonomiye sağladıkları genel katkıların artacağını ifade etmişlerdir.

Demir ve Önem (2012), KOBİ'lerin finansal risk algı düzeyine yönelik yapmış oldukları çalışmada, Isparta ve Burdur illerinde faaliyet gösteren KOBİ niteliğindeki işletmelerin, finansal risk hakkında sahip oldukları bilgi düzeylerini ve finansal risk algılarını araştırmışlardır. Çalışmada anket tekniği uygulanmış ve 130 adet işletme yöneticisine risk algılarını ölçmeye yönelik sorular yöneltilmiştir. Çalışma sonuçlarına göre, 11 yıl ve daha uzun süredir faaliyet gösteren işletme yöneticilerinin yerli paranın devalüe edilmesini daha kısa süredir faaliyet gösteren işletme yöneticilerine göre daha riskli bulduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, dış ticaret alanında faaliyet gösteren işletmelerin, kurun sabit tutulmasını ve devlet kontrolünde seyretmesinin kendileri açısından daha güvenli buldukları sonucuna ulaşılmıştır.

KOBİ'lerin işe başlarken başlangıç finansmanı olarak banka kredisi kullanımında işyeri yöneticisinin sahip olduğu deneyimin, eğitimin ve bir iş planının varlığının etkili olacağını savundukları çalışmalarında Abdesamed ve Wahab (2012), Libya'da farklı sektörlerde faaliyet gösteren ve çalışan sayısı 1-50 arasında olan toplam 76 KOBİ ile anket çalışması yapmışlardır. Çalışma örneklemini Libya'nın kuzeyinde bulunan Tripoli şehri ve güneyinde bulunan Sabha şehri ile sınırlandırmışlardır. Çalışma bulgularına dayanarak üç ayrı hipotez belirlemişler ve logit regresyon modeli ile hipotezlerini test etmişlerdir. Libya'da KOBİ'lerin işe başlarken başlangıç finansmanı olarak banka kredisi kullanımında sahip olunan eğitimin, deneyimin ve yazılı bir iş planının varlığının etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kolçak ve Bilici (2013), Erzurum, Erzincan ve Bayburt illerini kapsayan araştırmalarında KOBİ'lere sağlanan finansal desteklerin üretim ve istihdama olan katkılarını analiz etmişlerdir. Anket tekniği kullanılan araştırmada sadece imalat sektöründe faaliyet gösteren ve KOBİ niteliği taşıyan firmalar ele alınmıştır. Bu bağlamda Erzurum, Erzincan ve Bayburt illeri organize sanayi bölgelerinde bulunan 45

imalatçı KOBİ'ye anket uygulanmıştır. Firmaların faaliyet alanları ile ilgili finansal destek almadan önceki durumda istihdam ettikleri işçi sayısı ile destek sonrası dönemde istihdam ettikleri işçi sayısı karşılaştırılmış ve firmaların destek sonrası dönemlerde daha çok işçi çalıştırma eğiliminin yükseldiği tespit edilmiştir. Ayrıca, desteklerin üretime olan katkısını ölçebilmek için destek öncesi ve sonrası dönemlerde firmaların kapasite kullanım oranları karşılaştırılmıştır. Bunun sonucu olarak da işletmelerin finansal destek kullanmadan önce düşük kapasiteyle çalıştıkları ancak, destek kullanımından sonra kapasite kullanım oranlarında önemli artışlar olduğu tespit edilmiştir.

Bankaların KOBİ'leri kredilendirme davranışları üzerine yapmış olduğu çalışmada Seo (2013), örneklem olarak Kore ekonomisi içerisinde faaliyet gösteren KOBİ'leri ele almıştır. Kore bankalarının KOBİ'leri kredilendirme davranışlarını analiz etmiş ve KOBİ'lere verilen banka kredilerinin döngüsel mi olduğu sorusuna yanıt aramıştır. Bu durumun belirleyicilerinin ekonomik konjonktür ve bankanın o dönemde içinde bulunduğu finansal yapı olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda, KOBİ'lere kullandırılan banka kredileri ile GSYİH arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Analizlerinde panel veri tekniğini kullanmıştır. Analizde kullanılan veriler üçer aylık dönemler halinde olup, 1999 yılının son çeyreği ile 2008 yılının son çeyreğini kapsamaktadır. Araştırma bulguları bankaların KOBİ'lere kredi verme davranışlarının devresel olduğunu ortaya çıkarmıştır. KOBİ kredileri ile reel GSYİH arasında olumlu bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Nagaraju ve Kavitha Vanı (2013), çalışmalarında Hindistan ekonomisinde yer alan KOBİ'lerin banka kredilerine erişiminde yaşadıkları sorunları ele almışlardır. KOBİ'lerin ticari bankalardan doğru zamanda ve yeterli miktarda kredi temin etmekte sorun yaşadığını ve bu bakımdan finansal sistemde eksik bir halkanın var olduğunu savunmuşlardır. Tüm ekonomilerde olduğu gibi Hindistan ekonomisinde de KOBİ'lerin önemli bir yere sahip olduklarını ve uzun vadeli ekonomik kalkınma için KOBİ'lerin finansmanının önemli olduğu vurgulanmıştır. Bankaların kredi arzı ile KOBİ'lerin kredi talebi arasında bir finansman boşluğunun var olduğunu ileri sürmüşlerdir. Hindistan ekonomisindeki otoritelerin resmi yayınlarına göre yapılan analizlerde, 2000-2010 yılları arasında ticari bankalar tarafından KOBİ'lere verilen kredilerin yıllar itibariyle sürekli bir gelişme gösterdiği ancak, genişletilmiş kredi miktarı ile işletme sayısının orantılı

olmadığı tespit edilmiştir. Ekonomik büyüme ve kalkınma için KOBİ'lerin finansman erişiminin sürdürülebilir olmasının gerekliliği savunulmuştur. KOBİ'lerin bankalarca kredilendirilmesinde hızlı ve erişilebilir bir akışın sağlanması için ilgili otoriterlerin bu konuda politikalar geliştirmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Kang ve diğerleri (2013), Güney Kore hükümetinin KOBİ'lere sağladığı Ar-Ge desteklerinin etkiliğini araştırmaktadır. Söz konusu destekler ile KOBİ'lerin geliştirdikleri yeni teknolojileri ticarileştirebilme performansları ölçülmüştür. Bu sayede sağlanan desteklerin etkinliği analiz edilmek istenmiştir. Yapılan geçmiş çalışmalarda devlet desteğinin etkisinin sınırlı ampirik çalışmalarla kanıtlandığı, bu çalışmada ise, lojistik regresyon analizleri uygulanarak devlet desteğinin etkisinin daha etkin ölçüldüğü ifade edilmiştir. Çalışmada, 2005-2007 yıllarında Güney Kore hükümeti tarafından desteklenen 1192 Güney Kore imalat firmalarının ticarileştirilme performanslarının belirleyicileri analiz edilmiştir. Çalışmanın ampirik bulguları, bazı hükümet programlarının KOBİ'lerin yeni ürünlerini ticarileştirme başarısında önemli ölçüde olumlu katkı sağladığını göstermiştir. Ayrıca, performans belirleyicilerin KOBİ'lerde büyük firmalardan daha farklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda, farklı ölçekli firmaların kendi ürünlerini pazarlamak için farklı taktikler uygulaması gerektiğini ön görmüşlerdir.

3.2. ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ VE UYGULAMALAR

Çalışmanın bu kısmında araştırma metodolojisine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Uygulama kısmına geçmeden önce araştırmanın amacının, anakütle ve örnekleminin, uygulanacak olan metotların açıkça belirtilmesi araştırmanın anlaşılabilir olması açısından yararlı olacaktır.

3.2.1. Araştırmanın Amacı

Son yıllarda gerek toplumda gerekse iş yaşamında karşılaşılan durumlar esnaf ve sanatkârların içinden çıkılmaz bir borç yükü altında ezildiklerinin düşünülmesine neden olmuştur. Kredi taleplerinin sıklaşması, bir kredi bitmeden bir yenisinin daha talep edilir hale gelmesi ve kredi talep miktarlarının giderek yükselmesi bu düşünceyi destekler niteliktedir. Öyle ki, faiz indirimli ve uygun ödeme koşullarına sahip ESKKK işletme kredilerinin geri dönüşlerinde de sorunlar yaşandığı gözlenilmiştir. Bu durumun varlığı zihinlerde bazı soruların oluşmasına neden olmuştur;

- Esnaf ve Sanatkârlar krediye neden ihtiyaç duyuyorlar?
- Hangi amaçlarla kredi kullanıyorlar?
- ESKKK işletme kredilerini tercih etme nedenleri neler?
- Söz konusu krediler amacına uygun olarak kullanılıyor mu?
- Bu krediler yatırımlara katkı sağlıyor mu?
- Kredileri ödemede neden zorlanıyorlar? Takibe düşme oranı nedir?
- Ödeme güçlüğü çekenler bu kredileri farklı amaçlarla mı kullanmışlar?

Bu çalışma ile esnaf ve sanatkârlara ESKKK kefaleti ile kullandırılan Hazine destekli işletme kredilerinin esnaf ve sanatkârlarca amacına uygun kullanılıp kullanılmadığı ve esnaf ve sanatkârların bu kredileri geri öderken neden ödeme güçlüğü içerisine düştüğü araştırılmak istenmiştir. Bu bağlamda çalışmanın amacı, esnaf ve sanatkârların ESKKK kefaleti ile kullanmış olduğu Hazine destekli bu kredileri geri ödeyememe ve takibe düşme nedenlerini saptayabilmek ve bu hususta onlara çözüm önerileri sunabilmektir.

3.2.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklem Seçimi

Bu araştırmanın evrenini Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri kefaleti ile T. Halk Bankası A.Ş.'den Hazine destekli işletme kredisi kullanan esnaf ve sanatkârlar oluşturmaktadır.

Araştırma, zaman ve maliyet kısıtları nedeni ile Sultanhisar ilçe merkezi ile Atça ve Salavatlı beldelerinde faaliyet gösteren üç ayrı ESKK Kooperatifine üye olan ve aktif kredi kullanan Esnaf ve Sanatkârlar ile sınırlandırılmıştır. Örneklem belirlenmesinde kolayda örnekleme yönteminden faydalanılmıştır. Örneklem aktif kredisi olan Esnaf ve Sanatkârları içermekte olup, 244 Esnaf ve Sanatkârdan oluşmaktadır.

Araştırma sahası içerisinde kalan Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatiflerine ilişkin üye sayısı ve kredili ortak bilgisi aşağıdaki gibidir;

- Sultanhisar ESKKK: Toplam üye sayısı 139 olup, 113 esnaf ve sanatkâr aktif olarak kredi kullanmaktadır.
- Atça ESKKK: Toplam üye sayısı 226 olup, 107 esnaf ve sanatkâr aktif olarak kredi kullanmaktadır.

- Salavatlı ESKKK: Toplam üye sayısı 52 olup, 24 esnaf ve sanatkâr aktif olarak kredi kullanmaktadır.

Çalışma kapsamında örneklemin %98'lik kısmını temsil eden 239 esnaf ve sanatkâra ulaşılabilmiş, vefat ve diğer nedenlerden ötürü geri kalan %2'lik kısma ulaşılamamıştır.

3.2.3. Verilerin Toplanması ve Analizinde Uygulanan Yöntemler

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak anket yöntemi uygulanmıştır. Bunun yanı sıra toplanan veriler ile ekonometrik bir model kurulmuş ve esnaf ve sanatkârların kredi geri ödemelerinde takibe düşme nedenleri ekonometrik analizler yardımıyla açıklanmaya çalışılmıştır.

3.2.3.1. Anket Çalışması ve Kapsamı

Araştırmanın temel bilgi kaynağını oluşturan verilerin objektif olarak toplanıp analiz edilebilmesi amacıyla yapılan anket çalışması tamamen yüz yüze uygulanmış ve anket formunda yer alan sorular bizzat kredi kullanan esnaf ve sanatkârın kendisine yöneltilmiştir. Anket uygulanacak olan esnaf ve sanatkârların tespit edilmesi ve işyeri adreslerinin belirlenmesinde ilgili ESKKK'dan destek alınmıştır. Söz konusu görüşmeler 2013 yılının Mayıs ayı içerisinde yapılmıştır.

Çalışmanın Ek'ler bölümünde yer alan anket formu dört bölümden oluşmaktadır ve toplam 33 soru içermektedir. Sorular, literatür taraması, öğretim üyeleri ve kooperatif yöneticileri ile yapılan görüşmeler ve çalışma yaşamım içerisinde sahip olduğum çeşitli gözlemler sonucunda hazırlanmıştır.

İlk soru gurubu esnaf ve sanatkârın cinsiyeti, yaşı, medeni durumu vb. demografik özellikleri ile gelir düzeyi ve mal varlığına ilişkin durumun saptanmasına yönelik olarak hazırlanmıştır. İkinci ve üçüncü bölümlerde yer alan sorular esnaf ve sanatkârın eşine ve işyerine ait bilgileri içermektedir. Bu sorular ile esnaf ve sanatkârın hane geliri, faaliyet gösterdiği iş kolu, tecrübesi, iş sürekliliği, sağladığı istihdam düzeyi gibi konularda fikir sahibi olabilmek amaçlanmıştır. Son soru gurubu ise, esnaf ve sanatkârın kredi bilgilerini içermektedir. Bu bölümde esnaf ve sanatkâra kullandığı kooperatif kredisi ve diğer kredi kullanımları hakkında sorular yöneltilmiş, kredi risk düzeyi anlaşılmasına çalışılmıştır. Diğer yandan söz konusu kredileri kullanım amacını

anlamaya yönelik sorular sorulmuş ve bu bağlamda çapraz sorular yöneltilerek doğru sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

Genel olarak esnaf ve sanatkârın gelir düzeyi ve kredi kullanımları hakkında bilgi edinilmeye yönelik sorular sormuş olmakla birlikte, son bölümde söz konusu kredilerin amaçlarına uygun kullanılıp kullanılmadığını ölçmeye yönelik sorular yönetilmiştir. Bu kısımda diğer sorulardan farklı olarak beş aralıklı likert ölçeklendirmesi tekniği kullanılmıştır.

Anket verilerinin analizinde IBM SPSS 21.0 istatistik paket programı kullanılmıştır. Demografik değişkenler ve tanımlayıcı istatistikler için frekans (N) ve yüzde (%) analizleri yapılmıştır.

3.2.3.2. Model ve Ekonometrik Analiz

Anket çalışmasından elde edilen veriler ile bağımlı ve bağımsız değişkenler belirlenerek, üç farklı regresyon modeli tahmin edilmiştir. Tahmin edilen modeller aşağıdaki gibidir;

Model 1:

$$Y(\text{Takibe Düşmüş}) = \alpha_0 + \alpha_1.X(\text{toplam kredi miktarı}) + \alpha_2.X(\text{erkek}) + \alpha_3.X(\text{50 yaş ve üstü}) + \alpha_4.X(\text{evli}) + \alpha_5.X(\text{iki çocuk}) + \alpha_6.X(\text{ilkokul}) + \alpha_7.X(\text{çiftçi}) + \alpha_8.X(\text{evi kendine ait}) + \alpha_9.X(\text{taşıtı olmayan}) + \alpha_{10}.X(\text{gelir 3.001-5.000 TL}) + \alpha_{11}.X(\text{eşi kamu çalışanı}) + \alpha_{12}.X(\text{hizmet sektörü}) + \alpha_{13}.X(\text{çalışma süresi altı-on yıl}) + \alpha_{14}.X(\text{işyeri kendisinin}) + \alpha_{15}.X(\text{işçi çalıştırmıyor}) + \alpha_{16}.X(\text{bir adet kredi kartı var}) + \alpha_{17}.X(\text{eskkk dışı kredisi var}) + \alpha_{18}.X(\text{farklı amaçla kredi kullanımı var}) + u$$

Model 2:

$$Y(\text{Takibe Düşmüş}) = \alpha_0 + \alpha_1.X(\text{borç/gelir oranı}) + \alpha_2.X(\text{erkek}) + \alpha_3.X(\text{50 yaş ve üstü}) + \alpha_4.X(\text{evli}) + \alpha_5.X(\text{iki çocuk}) + \alpha_6.X(\text{ilkokul}) + \alpha_7.X(\text{çiftçi}) + \alpha_8.X(\text{evi kendine ait}) + \alpha_9.X(\text{taşıtı olmayan}) + \alpha_{10}.X(\text{gelir 3.001-5.000 TL}) + \alpha_{11}.X(\text{eşi kamu çalışanı}) + \alpha_{12}.X(\text{hizmet sektörü}) + \alpha_{13}.X(\text{çalışma süresi altı-on yıl}) + \alpha_{14}.X(\text{işyeri kendisinin}) + \alpha_{15}.X(\text{işçi çalıştırmıyor}) + \alpha_{16}.X(\text{bir adet kredi kartı var}) + \alpha_{17}.X(\text{eskkk dışı kredisi var}) + \alpha_{18}.X(\text{farklı amaçla kredi kullanımı var}) + u$$

Model 3:

$$Y(\text{Takip Yüzdesi}) = \alpha_0 + \alpha_1.X(\text{toplam kredi miktarı}) + \alpha_2.X(\text{erkek}) + \alpha_3.X(50 \text{ yaş ve üstü}) + \alpha_4.X(\text{evli}) + \alpha_5.X(\text{iki çocuk}) + \alpha_6.X(\text{ilkokul}) + \alpha_7.X(\text{çiftçi}) + \alpha_8.X(\text{evi kendine ait}) + \alpha_9.X(\text{taşıtı olmayan}) + \alpha_{10}.X(\text{gelir 1.000-3.000 TL}) + \alpha_{11}.X(\text{eşi kamu çalışanı}) + \alpha_{12}.X(\text{hizmet sektörü}) + \alpha_{13}.X(\text{çalışma süresi altı-on yıl}) + \alpha_{14}.X(\text{işyeri kendisinin}) + \alpha_{15}.X(\text{işçi çalıştırmıyor}) + \alpha_{16}.X(\text{bir adet kredi kartı var}) + \alpha_{17}.X(\text{eskkk dışı kredisi var}) + \alpha_{18}.X(\text{farklı amaçla kredi kullanımı var}) + u$$

Model 1, Model ve Model 3'de yer alan değişkenler arasında toplam kredi miktarı, borç/gelir oranı ve takip yüzdesi değişkenleri dışındaki tüm değişkenler kategorik olup, kukla değişken biçimindedir. Toplam kredi miktarı, borç/gelir oranı ve takip yüzdesi değişkenleri ise, sayısal değerler içerdiğinden kukla değişken niteliğinde değillerdir.

Tahmin edilen modeller, Stata 9.0 istatistik paket programı aracılığı ile Linear, Logit ve Tobit regresyon yöntemleri kullanılarak üç farklı biçimde analiz edilmiştir. Söz konusu regresyon analizlerinin tümünde Robust (dirençli) sonuçlar üreten tahmin yöntemi kullanılmıştır. Bu sayede analiz sonuçlarında karşılaşılabilecek muhtemel olan otokorelasyon ve değişen varyans sorunları ortadan kaldırılmıştır. Tüm analizlerde sonuçlar %95 güven düzeyinde test edilmiştir.

3.3. ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırma bulguları önce anket sonuçlarından elde edilen tanımlayıcı istatistikler ve sonra regresyon modellerinin test sonuçları olmak üzere iki bölümde sunulmuştur.

Sonuçlar birbirinden ayrı değerlendirilmiş olup, sadece temsil ettikleri örneklem için geçerlidir. Sonuçlara genelleme yapılamaz. Ancak, elde edilen sonuçların genel durum için bir fikir oluşturacağı düşünülmektedir.

3.3.1. Anket Çalışmasından Elde Edilen Bulgular

Anket çalışmasından elde edilen bulgular aşağıda belirtilen varsayımlar altında değerlendirilmiş olup, dört ayrı kategori altında sınıflandırılmıştır. Bulgular, esnaf ve sanatkârların demografik özellikleri, hane geliri ve mal varlıklarına ilişkin bilgiler, iş

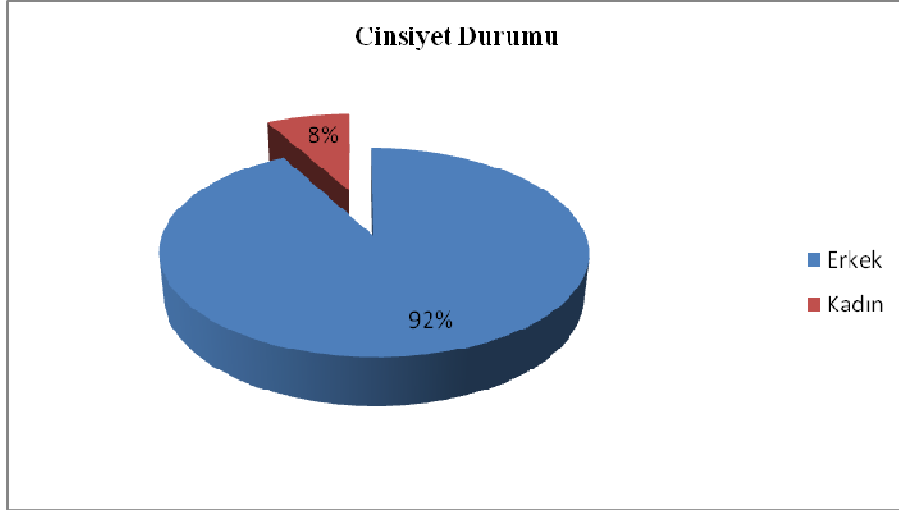
koluna ilişkin bilgiler ve son olarak kredi kullanımlarına ilişkin bilgiler olmak üzere kategorize edilmiştir. Varsayımlar ise şöyledir;

- Araştırma kapsamında yapılan anket çalışmasının veri toplamak için uygun bir araç olduğu varsayılmakta,
- Anket uygulanan örnek grubunun yeterli olduğu ve ana kütleyi anlamlı bir şekilde temsil ettiği varsayılmakta,
- Anket uygulanan katılımcıların soruları doğru algılayıp cevapladıkları varsayılmakta,
- Anketi uygulayan anketörlerin katılımcıları hiçbir şekilde yönlendirmedikleri varsayılmaktadır.

3.3.1.1. Demografik Bulgular

Araştırma kapsamında yer alan esnaf ve sanatkârlara yapılan anket sonuçlarına göre cinsiyet dağılımına aşağıda Şekil 3.1’de yer verilmiştir. Bu sonuçlara göre, esnaf ve sanatkâr kesiminin büyük çoğunluğu erkeklerden oluşmaktadır. 239 esnaf ve sanatkârın yalnızca 19’u kadındır.

Şekil 3.1: Esnaf ve Sanatkârların Cinsiyete Göre Dağılımı

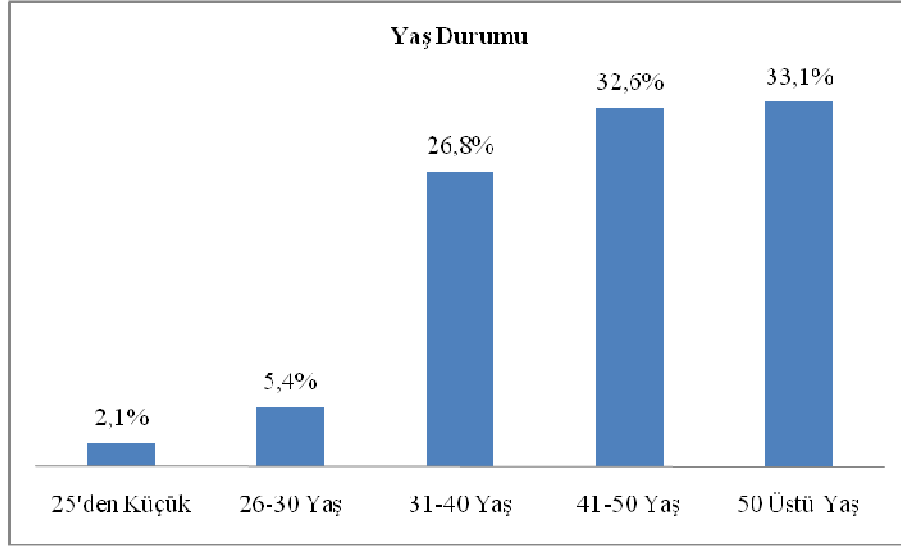

Kadın girişimcilerin %8 gibi küçük bir paya sahip olması Türk toplumunun genel yapısı ile örtüşen bir durumdur. Türkiye’de kadınlar çalışma hayatının içerisinde çok az yer almaktadırlar. Bu nedenle, kadın girişimciler devlet tarafından daha fazla

desteklenmektedir. Özellikle son dönemde kadın girişimcilere olan ilgi artmış ve onlara yönelik özel kredi paketleri ve destekler sunulmaya başlanmıştır.

Çalışma örneklemini temsil eden esnaf ve sanatkârların yaş aralığına ilişkin dağılım Şekil 3.2'deki gibidir.

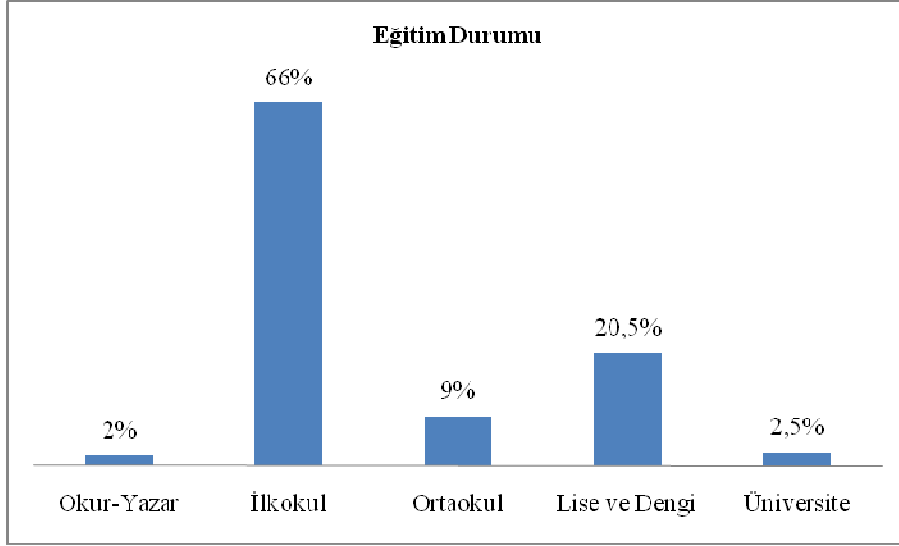
Şekil 3.2: Esnaf ve Sanatkârların Yaş Aralığına Göre Dağılımı

Esnaf ve sanatkârların yaş durumuna bakıldığında %66'sının 40 yaşın üstünde olduğu görülmektedir. Ankete katılanlar arasında yalnızca beş kişi yaş durumunu 25'den küçük olarak işaretlemiştir. 25-30 yaş aralığında ise, 13 kişi bulunmaktadır. Bu durum Türkiye'de genç girişimcilerin sayılarının az olduğunun bir göstergesidir. Kadın girişimcilere uygulanan desteklerin genç girişimciler içinde uygulanması oldukça önemlidir.

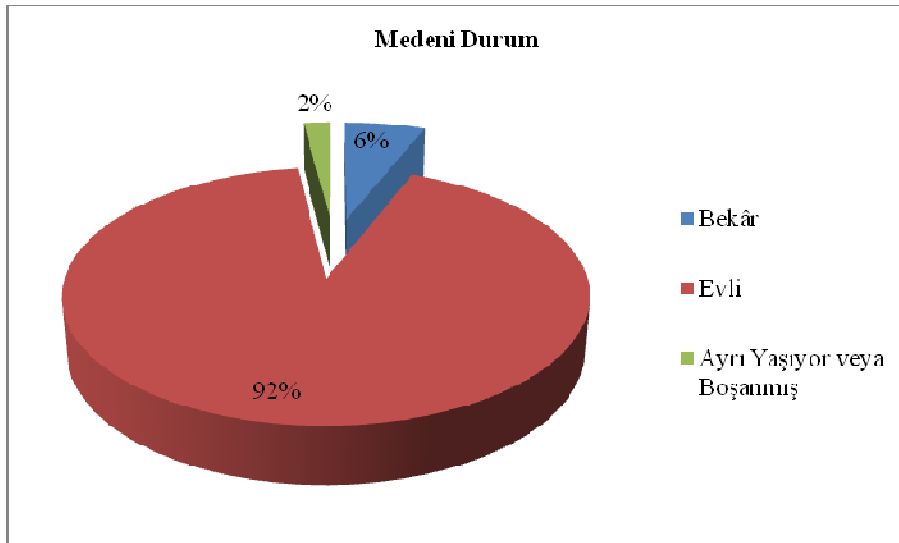
Ankete katılan esnaf ve sanatkârların genç nüfusu temsil etmediği açıkça görülmektedir. Buna paralel olarak katılımcıların eğitim durumlarına göre yapılan dağılım sonucunda da esnaf ve sanatkârların büyük bir kısmının ilkokul mezunu olduğu görülmüştür. Yalnızca altı kişi eğitim durumunu üniversite mezunu olarak işaretlemiştir. Eğitim durumunu ilkokul olarak işaretleyelerin sayısı ise, 158'dir.

Şekil 3.3: Esnaf ve Sanatkârların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

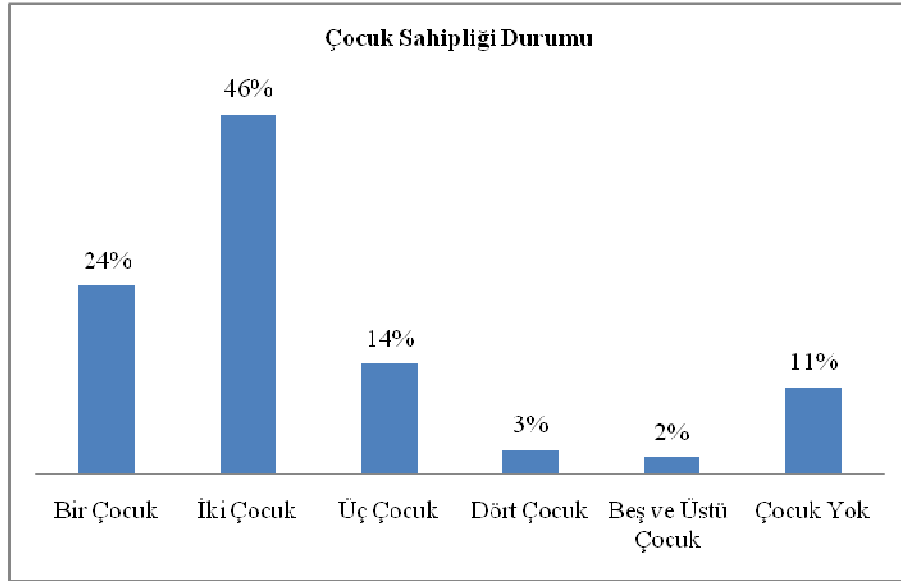
Yaş ortalamasının 40 yaş üstü olduğu görülen esnaf ve sanatkârların medeni durumları incelendiğinde yaş ortlamasına paralel bir sonuç ile karşılaşılmıştır. Katılımcıların %92'lik gibi büyük bir kısmı medeni durumunu evli olarak işaretlemiştir. Katılımcılardan beş kişi medeni durumunu ayrı yaşıyor veya boşanmış olarak işaretlerken, 15 kişi bekar olarak işaretlemiştir. Aşağıda Şekil 3.4'te katılımcıların medeni durumunu gösteren dağılıma yer verilmiştir.

Şekil 3.4: Esnaf ve Sanatkârların Medeni Durumuna Göre Dağılımı

Çalışma açısından önem arz eden diğer bir demografik bulgu ise, katılımcıların sahip olduğu çocuk sayısıdır. Çok çocuklu ailelerde masraflar da çocuk sayısındaki artışa göre paralellik gösterecektir. Bu durum bize, çocuk sayısı fazlalaştıkça kredi ödeme gücünün de zayıflayabileceği ihtimalini düşündürmektedir.

Şekil 3.5: Esnaf ve Sanatkârların Çocuk Sahipliği Durumuna Göre Dağılımı

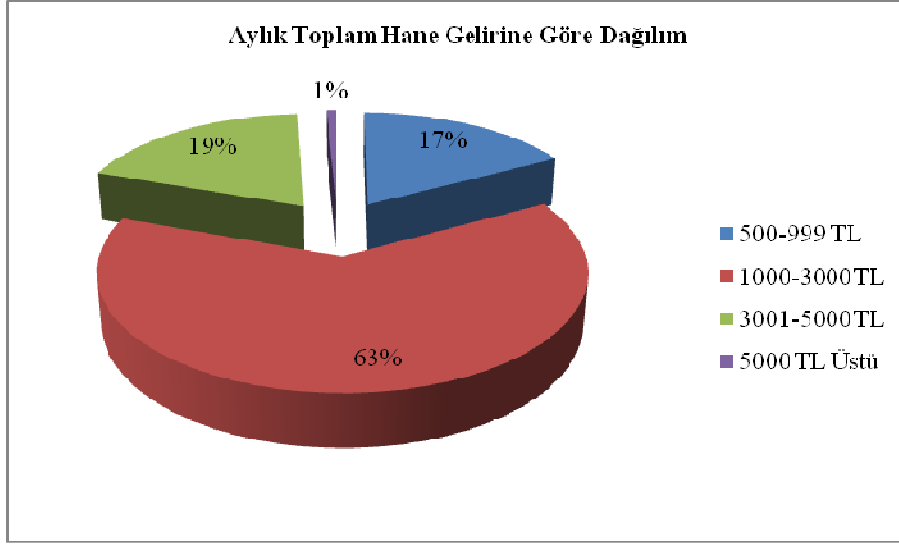
Ankete katılan esnaf ve sanatkârların 111'i çocuk sayısını iki çocuk olarak işaretlemiştir. Beş ve üstü sayıda çocuk sahibi olanların sayısı ise, yalnızca beş kişidir. Bu durum da örneklemini temsil eden esnaf ve sanatkârların ortalama iki çocuklu ailelerden oluştuğunu söylemek mümkündür.

3.3.1.2. Hane Geliri ve Mal Varlığına İlişkin Bulgular

Esnaf ve sanatkârların hangi nedenlerle ödeme güçlüğü çektiği sorusuna cevap ararken, gelir düzeyleri ve sahip oldukları mal varlıklarına ilişkin bulguların önem arz ettiği düşünülmektedir. Burada eşin çalışma durumu, yan gelirlerin varlığı, aile konutu ile işyerinin sahiplik durumu gibi bilgiler araştırmaya yön vermektedir.

Şekil 3.6'da söz konusu esnaf ve sanatkârların aylık hane gelirleri dağılımına yer verilmiştir.

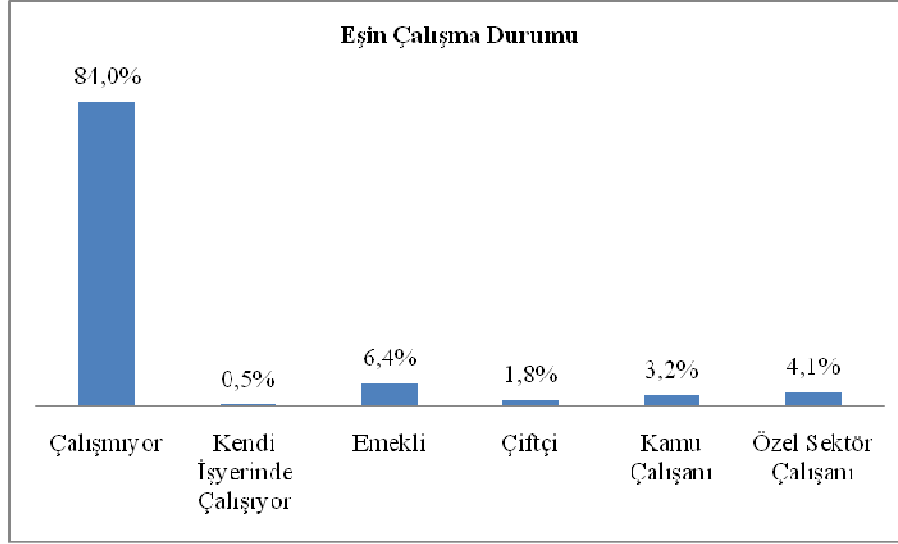
Şekil 3.6: Esnaf ve Sanatkârların Hane Gelirine Göre Dağılımları

Toplam hane geliri 5.000.-TL üzerinde olan esnaf ve sanatkârların oranı %1 ile sınırlıdır. Sadece 2 kişi aylık toplam hane geliri sorusunu 5.000.-TL ve üzeri olarak cevaplandırmıştır. Ayrıca, diğerlerine göre yüksek gelir grubunda yer alan bu iki kişinin de kredilerini takipten ödediği bilinmektedir.

Araştırma bulgularına göre, esnaf ve sanatkârların büyük çoğunluğu aylık 1.000.-TL ile 3.000.-TL arasında gelir elde etmektedir. Bu rakam Türkiye'nin ekonomik şartları içerisinde ortalama iki çocuklu ailelerin geçimini sağlayabilmesi için ucu ucuna yetecek bir rakamdır.

Toplam hane gelirine etki eden en önemli husus eşin çalışıyor olması ve hane gelirine pozitif katkı sağlamasıdır. Anket bulgularına göre, katılımcıların eşlerinin çalışma yüzdesi oldukça düşüktür. Katılımcıların %84'ü eş çalışma durumu sorusuna “çalışmıyor” şeklinde yanıt vermiştir.

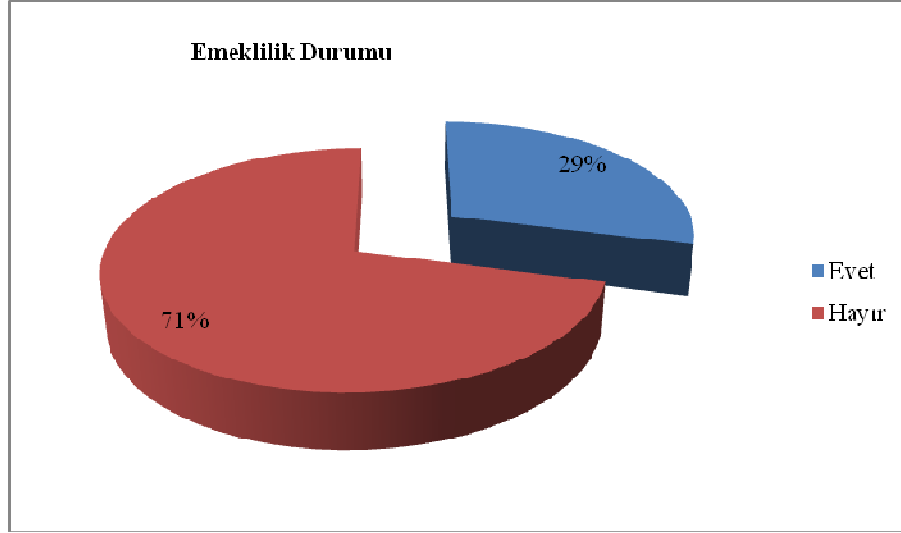
Şekil 3.7: Esnaf ve Sanatkârların Eşlerin Çalışma Durumuna Göre Dağılımları

Esnaf ve sanatkârlar küçük aile işletmeleri olarak faaliyet gösterdiklerinden çoğu kez diğer aile fertleri işletmede sigortalı çalışan olarak görünmektedir. Bu gibi durumlarda eş çalışıyor olsa dahi, hane gelirinin dışardan ayrı bir kaynaktan beslenmediği bilinmeli ve araştırma bulguları bu durumu da göz önünde bulundurarak değerlendirilmelidir.

Esnaf ve sanatkârların bir kısmı emekli olsalar dahi esnaflık faaliyetlerini sürdürmeye devam etmektedirler. Böylece esnaflık faaliyetlerinden elde ettikleri gelirlerin yanı sıra bir de emeklilik geliri elde etmektedirler. Bu gibi durumlarda emeklilik gelirinin hane gelirin pozitif etki yaratacağı düşüncesiyle, emeklilik geliri elde eden esnaf ve sanatkârların diğerlerine göre daha az ödeme gücünü içerisine düşeceği beklentisi oluşmaktadır.

Araştırma bulguları, ankete katılan esnaf ve sanatkârların emekli olma yüzdesinin düşük olduğunu göstermektedir. Aşağıda Şekil 3.8’de esnaf ve sanatkârların emeklilik durumuna göre yüzdesel dağılımına yer verilmiştir.

Şekil 3.8: Esnaf ve Sanatkârların Emeklilik Durumuna Göre Dağılımları

Katılımcıların sadece %29 gibi küçük bir kısmı esnaflık faaliyetlerinden elde ettiği gelirin yanı sıra emeklilik geliri elde etmektedir. %71'lik kısım ise, henüz emekliliği hak etmemiştir.

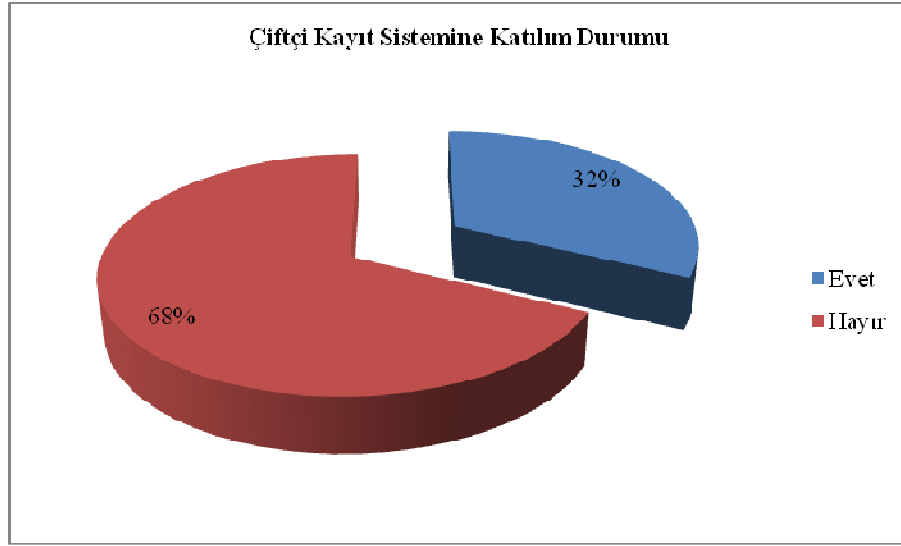
Araştırma örnekleminin Aydın Sultanhisar İlçesi ile sınırlandırılmış olması ve bu bölgenin ekonomisinin daha çok tarıma dayalı olması söz konusu esnaf ve sanatkârların esnaflık faaliyetlerinin yanında tarımsal faaliyetlerinin de olabileceğini düşündürmektedir. Tarımsal faaliyetlerin varlığı hane gelirine pozitif etki yaratacak bir durum olmakla birlikte, tarımsal gelirler iklim şartlarına bağlı gelişim göstereceğinden bazı durumlarda bu faaliyetler hane gelirine negatif etki yaratabileceği gibi borçlanma oranında artış olmasına da neden olabilecektir.

Anket bulgularında yer alan bilgilere göre, örneklemini temsil eden esnaf ve sanatkârlardan 77'si aynı zamanda tarımsal faaliyetlerle uğraşmaktadır. Ancak, bu bilgi hane gelirine sağlanan katkıyı belirlemek için tek başına yeterli olmamaktadır. Tarımsal faaliyetlerin yapıldığı arazinin büyüklüğü de önem arz etmektedir. Tarımsal faaliyetlerin esnafın hane gelirine ve ödeme gücüne etkisinin iyi analiz edilebilmesi için katılımcılara arazi büyüklüğü hakkında da soru yöneltmiştir. Öyle ki, küçük çaplı tarımsal faaliyetlerin hane gelirine etkisi de küçük olacaktır.

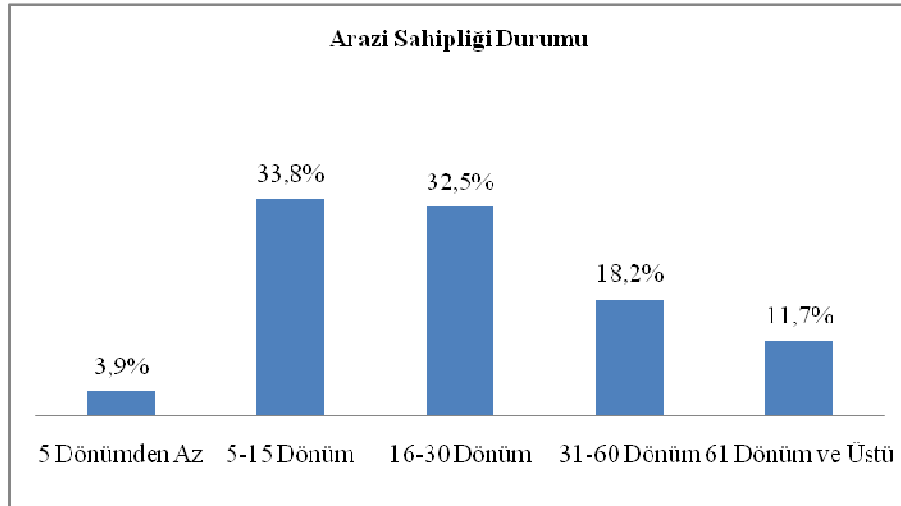
Şekil 3.9 ve 3.10'da esnaf ve sanatkârların tarımsal faaliyetlerine yönelik bulgulara yer verilmiştir.

Şekil 3.9: Esnaf ve Sanatkârların Çiftçilik Yapma Durumuna Göre Dağılımları

Şekil 3.10: Esnaf ve Sanatkârların Arazi Büyüklüğü Durumuna Göre Dağılımları

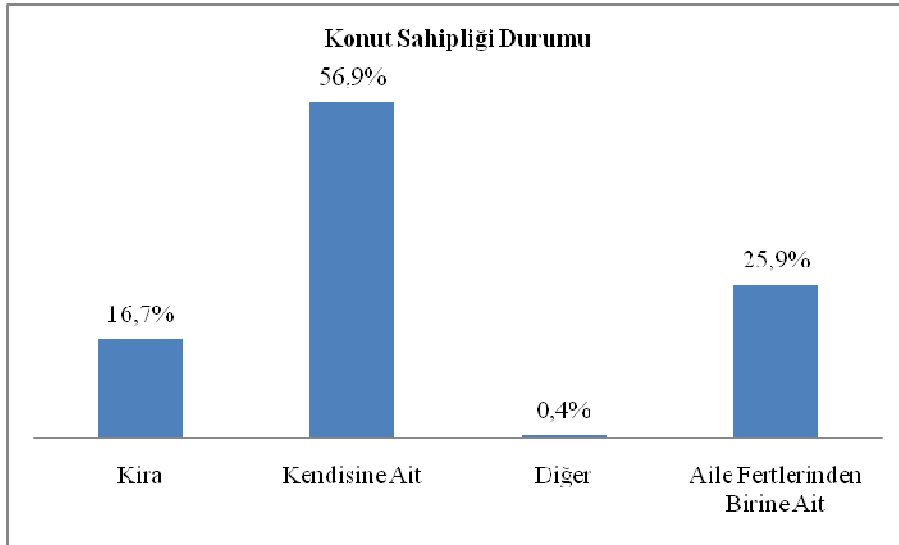

Esnaf ve sanatkârların %32'si çiftçi sistemine kayıtlı iken, sadece %12'sinin 60 dönümden fazla arazisi vardır. Çoğunun 5-15 dönüm arazi üzerinde tarımsal ürün yetiştirdiği görülmektedir. Tarımsal faaliyetlerden ortalamasının üzerinde bir gelir elde edilebilmesi için en az 30 dönümlük bir araziye sahip olunması gerektiği bilinmektedir.

Esnaf ve sanatkârların ödeme gücüne iyileştirici yönde katkı sağlayacak hususlardan bir diğeri konut ve işyeri mülkiyetinin kendilerine ait olması durumudur. Böylece, gider kalemleri içerisinde fazlaca yer tutan kira gideri yer almayacaktır.

Anket bulgularına göre, konut sahipliği durumuna 136 kişi “kendisine ait” şeklinde yanıt vermiştir. Böylece, %57’lik bir kısmın mülkiyeti kendisine ait olan bir ev de ikamet ettiği ve kira giderinin olmadığı anlaşılmaktadır. Burada kira gideri oluşturmayan bir diğer yanıt ise, oturduğu evin mülkiyetinin aile fertlerinden birine ait olması durumudur. Bu durumlarda mülkiyet genel olarak kişinin eşine, ya da anne ve babasına ait olmaktadır. Konut sahipliği ile ilgili soruya 62 kişi “aile fertlerinden birine ait” şeklinde yanıt vermiştir.

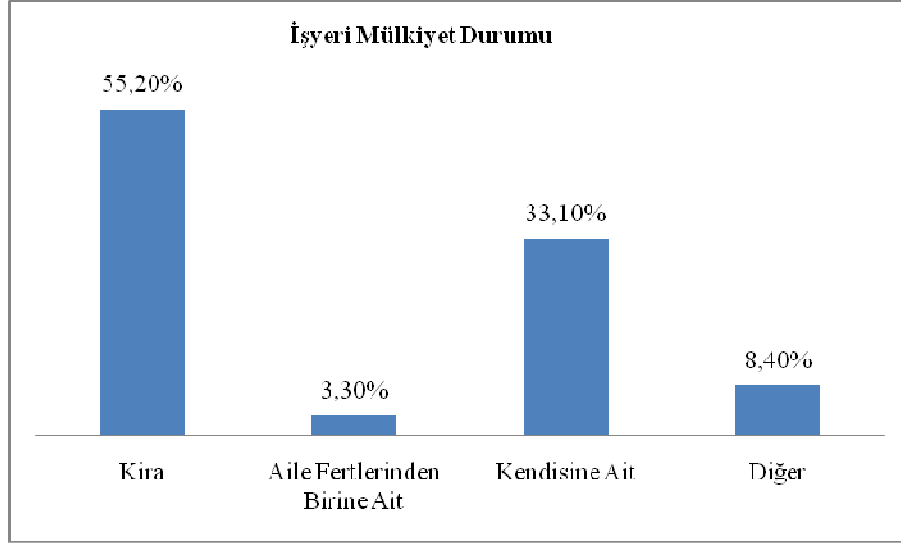
Şekil 3.11: Esnaf ve Sanatkârların Konut Sahipliğine Göre Dağılımları

Şekil 3.11’den de görüldüğü gibi katılımcıların %17’sinde oturulan konut için kira gideri söz konusudur. %83 gibi büyük bir bölümünün ise, oturulan konuta ilişkin kira gideri bulunmamaktadır.

İşyeri mülkiyeti durumuna bakıldığında ise, esnaf ve sanatkârlardan sadece 79’unun mülkiyeti kendine ait olan bir işyerinde faaliyet gösterdiği görülmektedir. Katılımcıların 132’sinin ise, işyeri kiralıktır. Bu durumda, işyeri kiralık olan esnaf ve sanatkârların diğerlerine göre daha sıklıkla ödeme güclüğü içerisinde düşmesi olasıdır. Aşağıda Şekil 3.12’de esnaf ve sanatkârların işyeri mülkiyeti durumuna göre dağılımlarına yer verilmiştir.

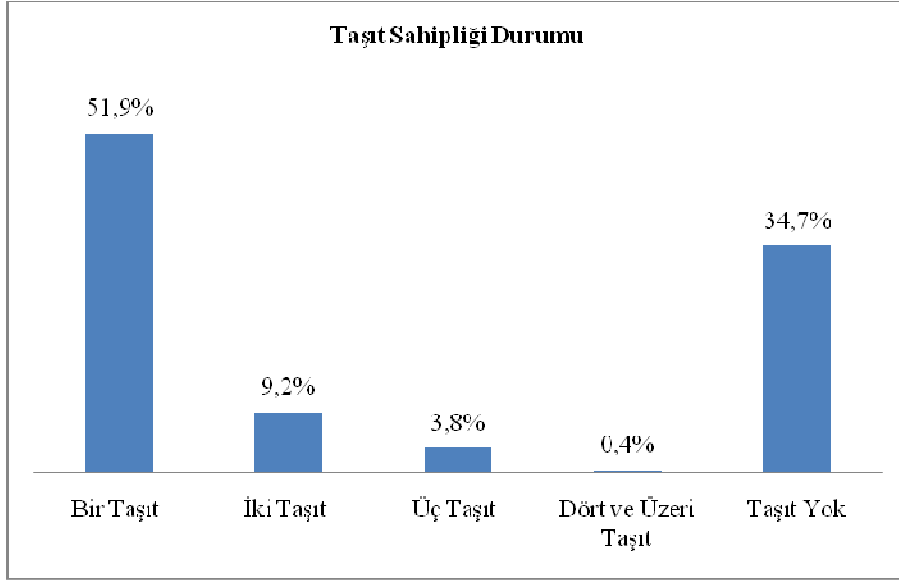
Şekil 3.12: Esnaf ve Sanatkârların İşyeri Sahipliğine Göre Dağılımları

Şekil 3.12'den de görüldüğü gibi, ankete katılan esnaf ve sanatkârların %55'lik kısmı işyeri kira giderine tabidir. Kira gideri çoğu kez ödeme gücünü içersine girmelerine neden olan bir etkidir. Öyle ki, birçok esnaf anket görüşmeleri esnasında işyeri kiralarnı ödeyebiliyor olmalarını işlerin iyi olduğunun bir ölçütü olarak göstermiştir. Bir kısmı ise, neredeyse kira için çalışır hale geldiklerini ifade etmiştir. Görülüyor ki, kira gideri esnaf ve sanatkârların gelirine negatif yönde etki eden en önemli giderlerden biridir.

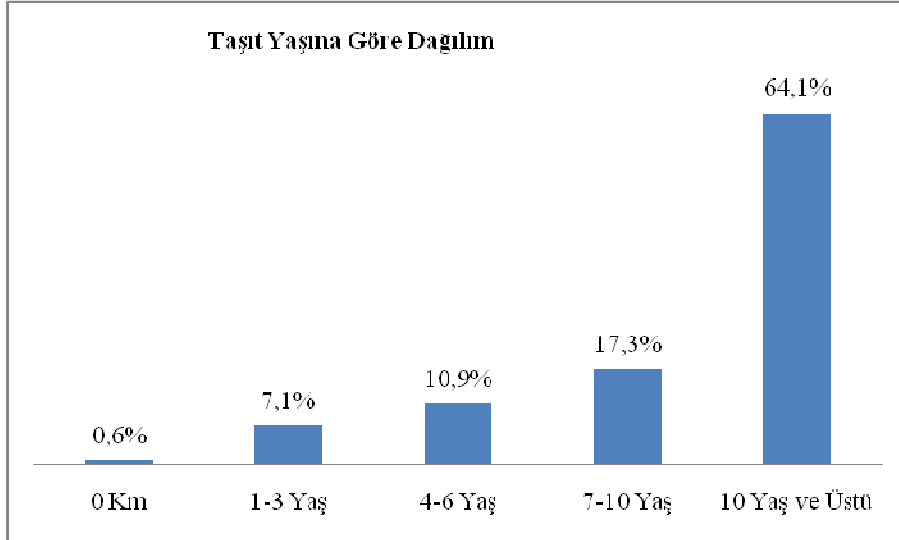
Malvarlığı açısından değer yaratacak diğer bir etken de taşıt sahipliğidir. Kişinin taşıtının olması gelir düzeyinin yüksekliğinin bir ölçütüdür. Ancak, taşıt sahipliği tek başına bir değer ifade etmemektedir. Sahip olunan taşıtın değeri de önemlidir. Bunun ölçüsü ise, taşıtın model yılı, yani yaşıdır. Bu nedenle, ankete katılan esnaf ve sanatkârlara taşıt sahipliği durumunun yanı sıra sahip olunan taşıtın yaşı da sorulmuştur. Aşağıda Şekil 3.13 ve 3.14'de esnaf ve sanatkârların taşıt sahipliği durumuna ve yaş dağılımına yer verilmiştir.

Şekil 3.13: Esnaf ve Sanatkârların Taşıtlı Durumuna Göre Dağılımı

Anket bulgularına göre, katılımcıların 83'ünde taşıtlı durumu bulunmazken, 124'ünde bir adet taşıtlı, 22'sinde iki adet taşıtlı, dokuzunda üç adet taşıtlı ve birinde dört adet taşıtlı mevcuttur.

Şekil 3.14: Esnaf ve Sanatkârların Taşıtlı Yaşı Durumuna Göre Dağılımı

Sahip olunan taşıtların yaş aralığı dağılımına bakıldığında %64'lük kısmın on yaşın üstünde olduğu görülmektedir. Sıfır kilometre araç sahipliği oranı ise, oldukça

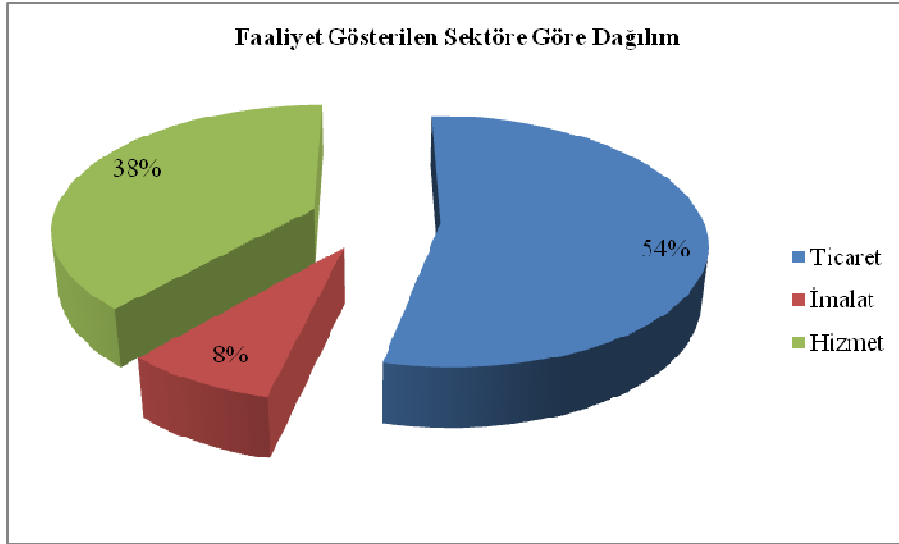
düşüktür. Katılımcılardan yalnızca bir kişi sıfır kilometre araca sahip olduğunu belirtmiştir. Bu durumda örnekleme temsil eden esnaf ve sanatkârların araç sahipliğinin yüksek olduğunu ancak, sahip olunan araçların değerlerinin düşük olduğunu, lüks olmadığını ve sadece işlerini görecekte düzeyde olduğunu söylemek doğru olacaktır.

3.3.1.3. İşkoluna İlişkin Bulgular

Esnaf ve sanatkârların ödeme güçlüğü içerisine girmesine etki eden faktörlerden bir diğeri de faaliyet gösterdiği sektördür. Örneğin, hizmet ve ticaret sektörü nakit paranın daha hızlı dolaştığı sektörlerdir. İmalat sektöründe ise, bu durum çok daha yavaştır. Dolayısıyla, imalat sektöründe faaliyet gösteren esnaf ve sanatkârların diğerlerine göre daha fazla ödeme güçlüğü çekmesi mutemeldir.

Örnekleme temsil eden esnaf ve sanatkârların faaliyet gösterdikleri sektöre göre dağılımları ise, aşağıdaki gibidir;

Şekil 3.15: Esnaf ve Sanatkârların Sektörlerine Göre Dağılımı

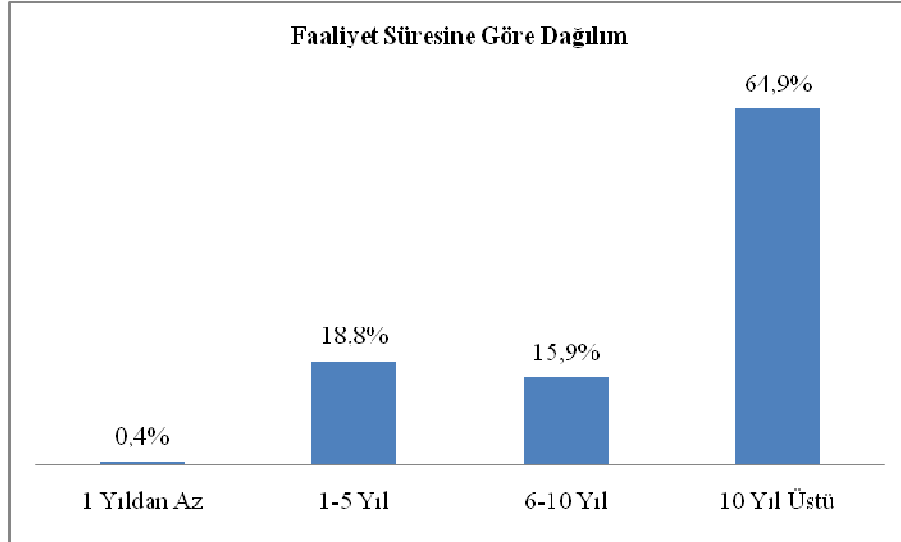
Ankete katılan esnaf ve sanatkârların %54'ü ticaret sektöründe faaliyet gösterirken, %38'inin hizmet sektöründe, %8'inin ise, imalat sektöründe faaliyet gösterdiği görülmektedir.

Faaliyet gösterilen sektörde deneyim kazanılmış olması da esnaf ve sanatkârların ödeme gücüne olumlu yönde katkı sağlayacak bir durumdur. Öyle ki, uzun yıllardır aynı iş kolunda faaliyet gösterilmesi o iş kolunda uzmanlaşmaya ve daha kaliteli iş yapmaya

olanak sağlayacaktır. Yapılan işin kalitesinin yüksekliği müşterilerde beğeni ve bağımlılık yaratılmasına neden olacaktır. Süreklilik arz eden bir müşteri grubunun varlığı da gelirlerin düzenliliğini sağlayacaktır. Bu durumda, aynı iş kolunda uzun yıllardır faaliyet gösteren esnaf ve sanatkârların sık iş değiştirenlere göre daha az ödeme güçlüğüne düşmesi beklenen bir sonuçtur.

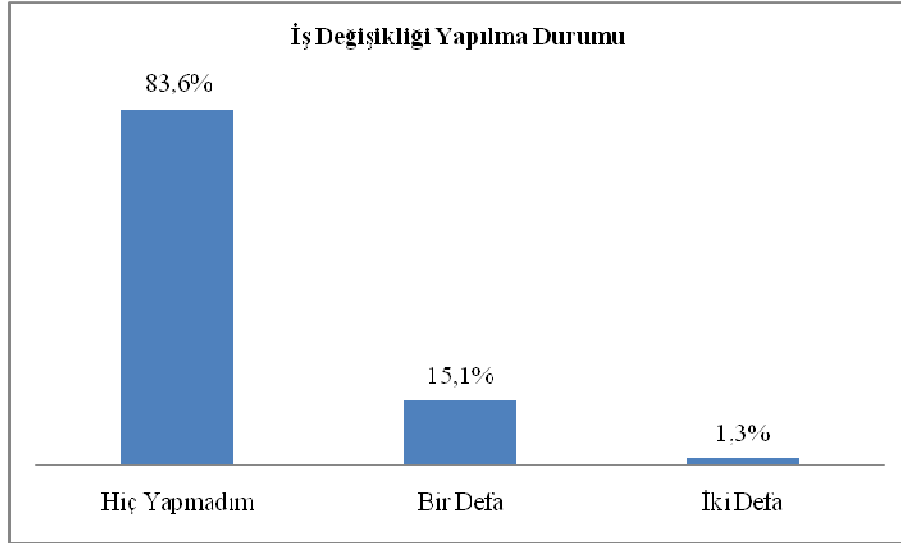
Anket sonuçlarına göre, katılımcıların %65'i içinde buldukları sektörde on yılı aşkın süredir faaliyet gösterdiklerini belirtmişlerdir. Bu durum örneklemini temsil eden esnaf ve sanatkârların çoğunluğunun faaliyet gösterdikleri sektörde uzmanlaştıklarının bir göstergesidir. Öyle ki, faaliyet süresini altı ile on yıl arasında işaretleyen kısımda dahil edecek olursak uzmanlaşma oranının %81 düzeylerinde olduğunu söyleyebiliriz.

Şekil 3.16: Esnaf ve Sanatkârların Faaliyet Sürelerine Göre Dağılımları

Şekil 3.17’de yer alan esnaf ve sanatkârların iş değişikliği yapma durumlarına bakıldığında faaliyet sürelerinin uzunluğuna paralel sonuçların var olduğu görülmektedir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu iş değişikliği sorusuna “hiç yapmadım” cevabını vermiştir. Bir defa iş değişikliği yapanların sayısı 36, iki defa iş değişikliği yapanların sayısı ise, üçtür.

Şekil 3.17: Esnaf ve Sanatkârların İş Değişikliği Yapma Durumuna Göre Dağılımları

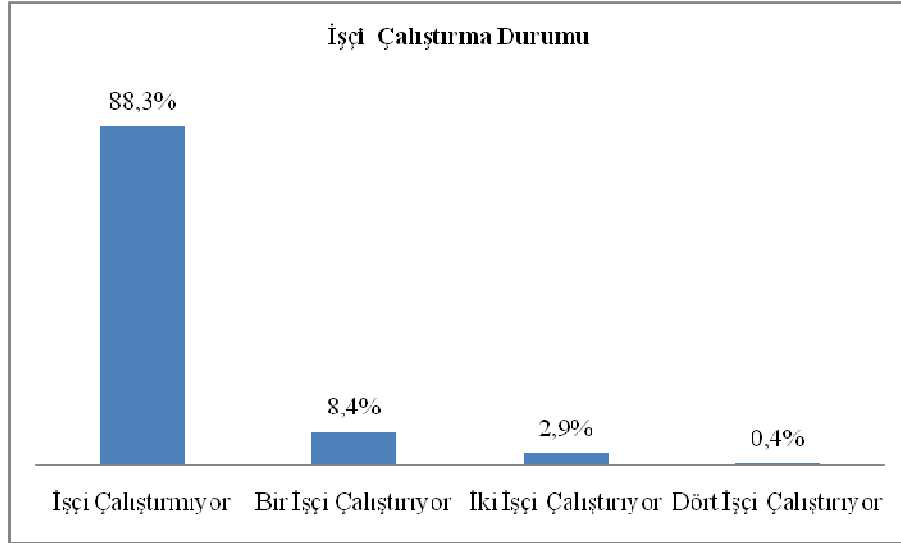

Şekil 3.17’den de görüldüğü gibi, esnaf ve sanatkârların %84’ü hiç iş değişikliği yapmamıştır. Ayrıca, katılımcılara yöneltilen anket formunda “daha önce hiç iş değişikliği yaptınız mı?” sorusunun yanıtları arasında “üç defa ve üzeri” şıkkı da yer almaya olup, katılımcıların hiçbiri bu şıkkı işaretlememiştir. Anket bulgularına göre, katılımcılar arasında en fazla iki defa iş değişikliği yapan olmuştur.

Çalıştırılan sigortalı işçi sayısı maliyet açısından artırıcı bir etki yaratmasına rağmen, daha fazla üretime yol açması bakımından da gelir artırıcı nitelik taşımaktadır. Bu durumda işçi sayısının ödeme gücüne katkısı iki yönlü olmaktadır. Çalıştırılan işçi sayısı arttıkça personel giderleri artış gösterecek ve bu durumdan ödeme gücü olumsuz etkilenecektir. Diğer yandan çalıştırılan her bir işçi kendi maliyetinden daha fazla gelir elde edecek düzeyde üretime katkı sağlayabiliyorsa, bu durumda ödeme gücü olumlu yönde etkilenecektir.

Örnekleme oluşturan esnaf ve sanatkârların çalıştırdıkları sigortalı işçi sayılarına göre dağılımları Şekil 3.18’de yer almaktadır.

Şekil 3.18: Esnaf ve Sanatkârların Sigortalı İşçi Çalıştırma Durumuna Göre Dağılımları

Görüldüğü üzere katılımcıların çok büyük bir kısmı %88 oranında çalıştırılan sigortalı işçi sayısına “işçi çalıştırmıyor” yanıtını vermiştir. Anket sonuçlarına göre, 211 kişi faaliyet gösterdiği iş kolunda tek başına mücadele vermektedir. Bu sonucun önemli etkenlerinden biri bu işletmelerin küçük aile işletmeleri olmasıdır. İşyeri sahibinin eşi ve çocukları çoğu kez tanık olduğu gibi söz konusu faaliyetlerin sürdürülmesinde yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla, işçi çalıştırma maliyetlerinin de çok yüksek olduğu bir ekonomide aile fertlerinden yardım almak çok daha akıllıca ve hesaplı bir davranış gibi görünmektedir.

3.3.1.4. Kredi Kullanımına İlişkin Bulgular

Türkiye’de esnaf ve sanatkârlar açısından en uygun şartları taşıyan kredinin Hazine destekli ESKKK kredileri olmasına karşın, esnaf ve sanatkârların finansman ihtiyacını karşılayan tek kredi ESKKK kredileri değildir. Piyasada birçok banka tarafından Hazine destekli olmasa da esnaf ve sanatkârlara yönelik uygun faiz oranları ve vadelerde çeşitli kredi paketleri sunulmaktadır. Ayrıca, esnaf ve sanatkârların ESKKK kredisi dışında da farklı nedenlerle çeşitli kredi kullanımları olması muhtemeldir. Bu nedenle, esnaf ve sanatkârların kredi bilgilerini analiz ederken ESKKK kredileri ve ESKKK dışı krediler şeklinde bir ayrıma gidilmiştir. Bununla

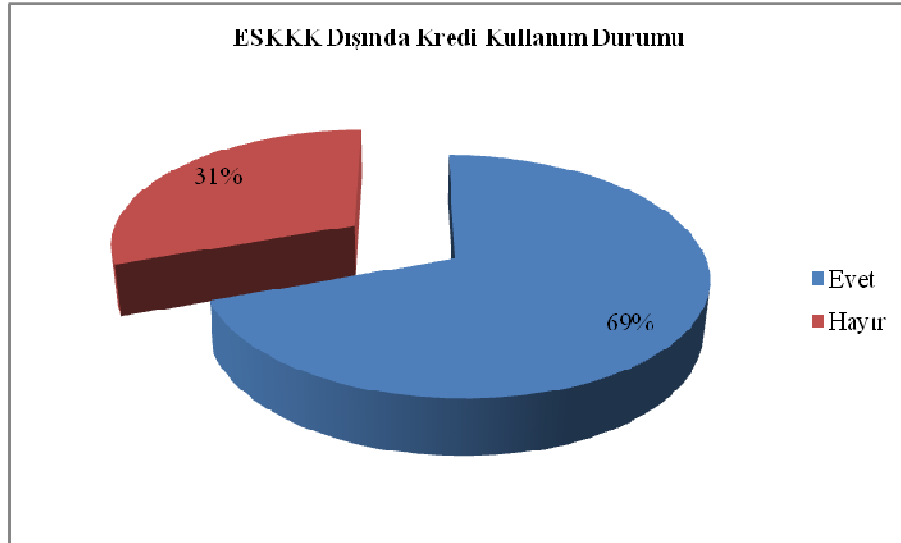
birlikte çalışmanın ana kaynağı ESKKK kredileri olması nedeni ile bu kredilere ilişkin bilgilere ağırlıklı olarak yer verilmiştir.

3.3.1.4.1. ESKKK Dışı Kredi Kullanımına İlişkin Bulgular

Çalışmada esnaf ve sanatkârların ödeme gücüne etki eden faktörler analiz edilirken, ESKKK dışı kullanılan kredilerin de borçlanma yükünü artıracacağı ve ödeme gücüne olumsuz yönde etki edeceği düşünülmüştür. Bu nedenle, esnaf ve sanatkârların ESKKK dışı kredi kullanım durumuna ilişkin sorular yöneltilmiştir.

Anket sonuçlarına göre, ankete katılan esnaf ve sanatkârların 166'sı "ESKKK kredileri dışında kredi kullanıyor musunuz?" sorusuna evet yanıtı vermiştir. Bununla birlikte, ESKKK kredileri dışında kredi kullanmayan bir kesimin varlığı da dikkat çekmektedir.

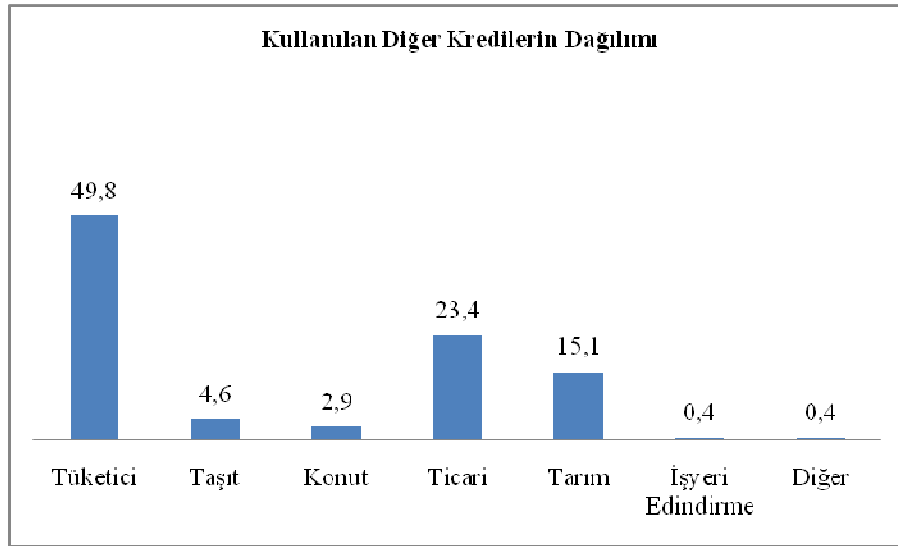
Şekil 3.19: Esnaf ve Sanatkârların ESKKK Dışı Kredi Kullanımlarına Göre Dağılımı

Şekil 3.19'da da yer aldığı gibi, katılımcıların %69'u ESKKK dışında kredi kullanırken, %31'i yalnızca ESKKK kredisi kullanarak finansman ihtiyacını gidermektedir.

ESKKK kredisi dışında kredi kullanan esnaf ve sanatkârların kullandıkları kredilerin çeşitleri bakımından dağılımı incelendiğinde %50'ye yakınının tüketici kredisi kullandığı görülmektedir. Ticari nitelikli kredi kullananların oranı ise, %23'dür.

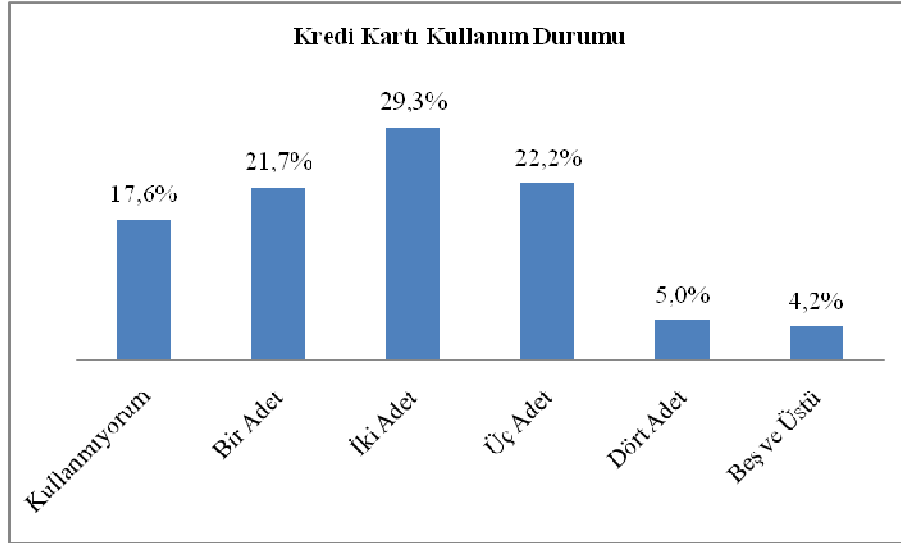
Şekil 3.20: Esnaf ve Sanatkârların Tarafından Kullanılan Diğer Kredi Türlerinin Dağılımı

Tüketici kredisinin kullanımının diğerlerine göre yüksek olması piyasada bulunan özel bankaların kredi verme iştahı sonucu oluşan bir durumdur. Bir çoğu cep telefonu aracılığıyla yapılan başvuru ile kefilsiz, teminatsız kredi vermektedir. Diğer yandan, konut, taşıt, işyeri edindirme, tarımsal ve ticari nitelikli krediler gibi teminat gerektiren büyük meblağlı kredileri temin etmek zordur. Şekil 3.20’de de bu durum açıkça görülmektedir. Taşıt, konut, işyeri edindirme gibi daha çok yatırıma yönelik kredilerin kullanım oranı oldukça düşüktür.

Esnaf ve sanatkârların borç yükünü artırıcı diğer bir husus da birçok kişi tarafından bilinçsizce kullanılan kredi kartı borçlarıdır. Kullanılan kredi kartı sayısı arttıkça kişinin borç yüküde artmaktadır. Bu durumda, kredi kartı kullanım sayısını arttıran daha fazla ödeme güçlüğü yaşanması olasıdır. Katılımcıların kredi kartı kullanımına ilişkin dağılımları incelendiğinde kredi kartı kullanmayanların oranının düşük olduğu görülmektedir. Kredi kartı kullanmayanların sayısı 42 iken, kullananların sayısı 197’dir. Kredi kartı kullanım durumuna ilişkin dağılım Şekil 3.21’de sunulmuştur.

Şekil 3.21: Esnaf ve Sanatkârların Kredi Kartı Kullanımı Durumuna Göre Dağılımı

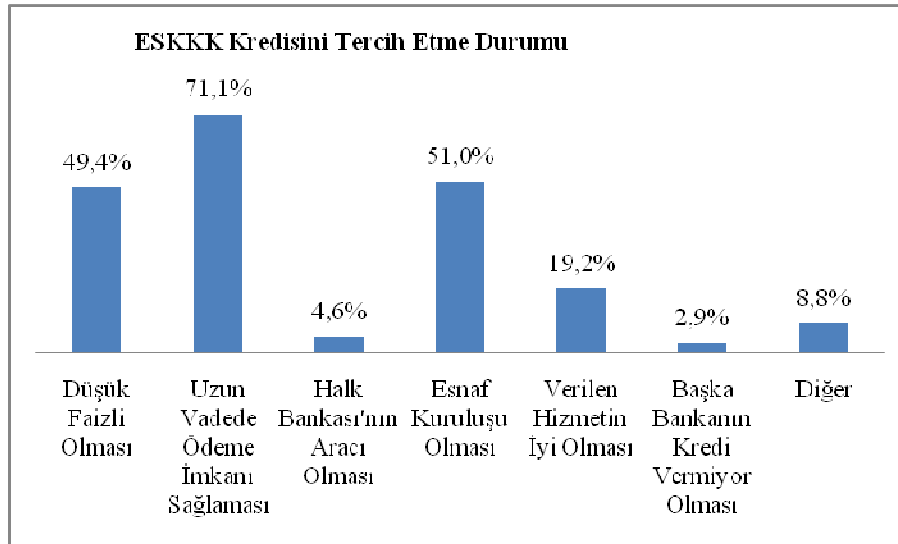
Katılımcıların kredi kartı kullanım oranı %82'dir. Bu durum, Türkiye'de kredi kartı kullanımının çok yaygın olduğunun önemli bir göstergesidir. Öyle ki, katılımcıların %61'inde birden fazla sayıda kredi kartı bulunmaktadır.

3.3.1.4.2. ESKKK Kredisini Kullanımına İlişkin Bulgular

Esnaf ve sanatkârların ESKKK kredilerini tercih etme nedenleri, bu kredileri kullanım amaçları, kullanım sonrasında esnaf ve sanatkârlara ne kazandırdığı ve bu uygulamanın esnaf ve sanatkârlarca yararlı görülüp görülmediği çalışmanın sonucu açısından oldukça önemlidir. Bu nedenle, ankete katılan esnaf ve sanatkârlara bu yönde sorular yöneltilmiştir.

Esnaf ve sanatkârlar birçok nedene bağlı olarak ESKKK kredilerini tercih edebilirler. Öyle ki, kimine göre düşük faizli olması tercih nedeni iken, kimi uzun vadelerde ödeme olanağı sağlamasını bir tercih nedeni olarak görebilmektedir. Hatta bazı durumlarda her ikisi birlikte tercih nedeni olabilmektedir. Aşağıda Şekil 3.22'de ankete katılan esnaf ve sanatkârların ESKKK kredilerini tercih etme nedenlerine göre dağılımları yer almaktadır.

Şekil 3.22: Esnaf ve Sanatkârların ESKKK Kredilerini Tercih Etme Durumuna Göre Dağılımları

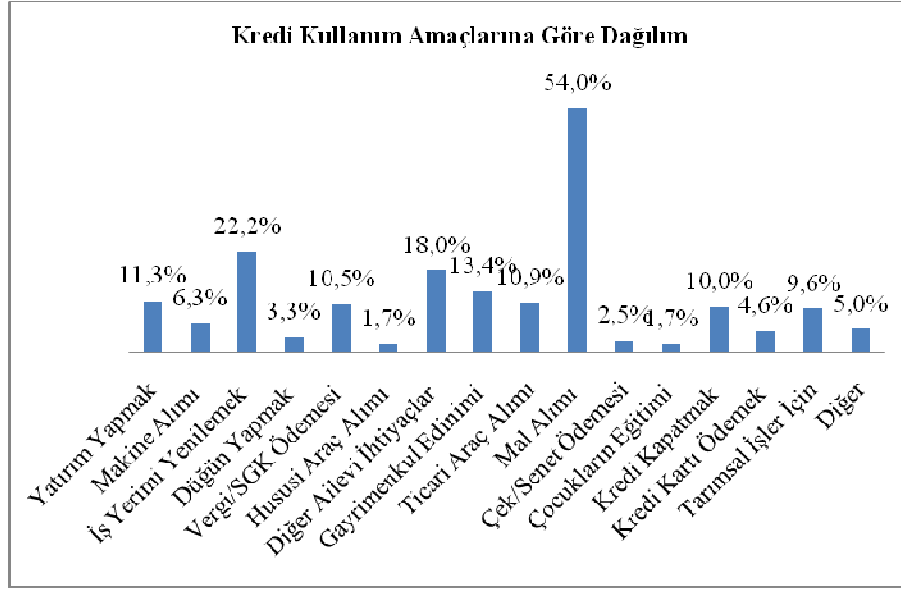
Şekil 3.22'de görüldüğü gibi, katılımcıların %71'i söz konusu kredileri uzun vadede ödeme olanağı yarattığı için tercih etmektedir. Burada dikkat çeken husus ise, %51'lik gibi önemli bir kısmın ESKKK'ların esnaf kuruluşu olmasını bir tercih nedeni olarak görmesidir. Bu durum, TESKOMB'un esnaf ve sanatkârlar için değerli bir kuruluş olduğunun ve örgüt kültürüne sahip olduğunun önemli bir göstergesidir.

Söz konusu kredilerin esnaf ve sanatkârlar tarafından hangi amaçlarla kullanıldığı hususu da oldukça önem arz etmektedir. Kullanılan kredilerin sıklıkla olmasa da esnaflık faaliyetlerinin dışında nedenlerle de kullanıldığı bilinilen bir gerçektir. Bu durumun sakıncası, iş dışındaki ihtiyaçlara yönelik kullanımların geri ödemelerinde sıkıntı yaşanmasına neden olmasıdır. Kişi söz konusu krediyi işi ile ilgili bir amaca hizmet edecek şekilde kullanmadı ise, bu kredi ile işine ve dolayısıyla gelire katma değer yaratacak bir faaliyette bulunmamış demektir. Dolayısıyla, mevcut geliri ile kredi yükü altına girmiştir. Bu durum da kişinin ödeme sıkıntısı çekmesine neden olabilmektedir.

Burada çalışma açısından önemli olan husus ise, var olan bu durumun boyutudur. Esnaf ve sanatkârlar, işlerini geliştirmeleri, finansal sıkıntılarını çözebilmeleri için ve yeni yatırımları desteklemek amaçlı verilen bu kredileri doğru yerde ve doğru zamanda kullanmıyorlarsa büyük bir problemin var olduğunu söylemek

gerekir. Bu durumun boyutlarını analiz edebilmek amacıyla, ankete katılan esnaf ve sanatkârlara söz konusu kredileri ne amaçla kullandıkları ve hiç farklı amaçla kredi kullanımları oldu mu şeklinde iki ayrı soru yöneltmiştir. Katılımcılar tarafından bu sorulara verilen cevapların dağılımına aşağıda Şekil 3.23 ve 3.24’de yer verilmiştir.

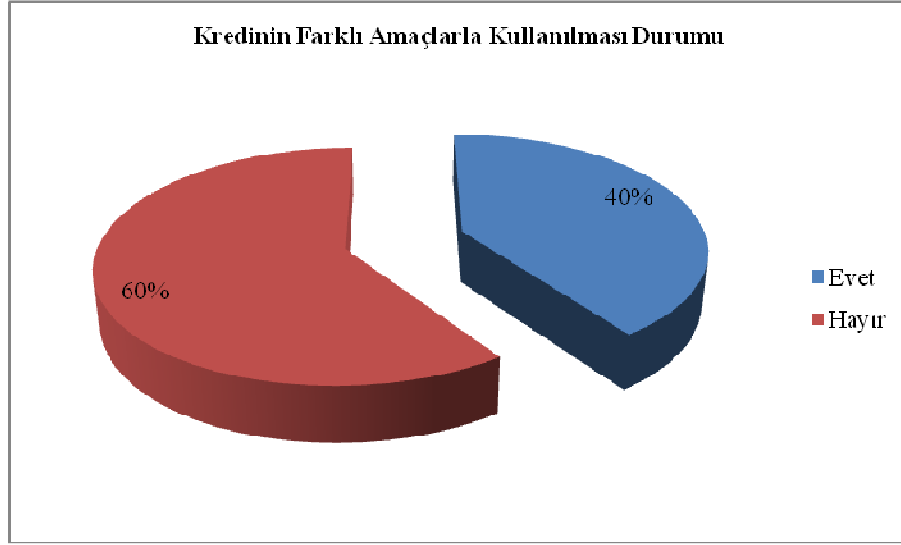
Şekil 3.23: Esnaf ve Sanatkârların ESKKK Kredisi Kullanım Amaçlarına Göre Dağılımları

Esnaf ve sanatkârların ESKKK kredilerini en çok mal alımı için kullandığı görülmektedir. Bu sonuç kullanılan kredilerin amacına uygun olduğunun bir göstergesidir. Ankete katılanların 129’unun kredi kullanım amacı olarak mal alımını işaretlemiş olması anlamlı bir sonuçtur. Ayrıca, esnaf ve sanatkârlardan 53 kişinin söz konusu krediyi işyerini yenilemek amacıyla kullandığını belirtmesi de kredilerin doğru amaçla kullanıldığını destekler niteliktedir. Tabi bununla birlikte, birçok esnaf ve sanatkâr kredilerini diğer ailevi ihtiyaçlar için kullandığını ifade etmiştir. Bu oran %18 düzeyindedir. Bunun dışında kredi kartı ödemek, diğer kredilerini kapatmak, vergi ve SGK borcu ödemek gibi amaçlarla kredi kullanımları da söz konusudur. Bu amaçlarla kredi kullanımı yapanların oranının genel olarak %10 seviyesinde olduğu görülmektedir.

Aşağıda Şekil 3.24’de sunulan esnaf ve sanatkârların kredilerini farklı amaçlarla kullanım durumlarına göre dağılımları incelendiğinde ise, Şekil 3.23’ten elde edilen sonuçları destekler nitelikte bir dağılımın var olduğu görülmektedir.

Şekil 3.24: Esnaf ve Sanatkârların ESKKK Kredilerini Farklı Amaçla Kullanılması Durumuna Göre Dağılımları

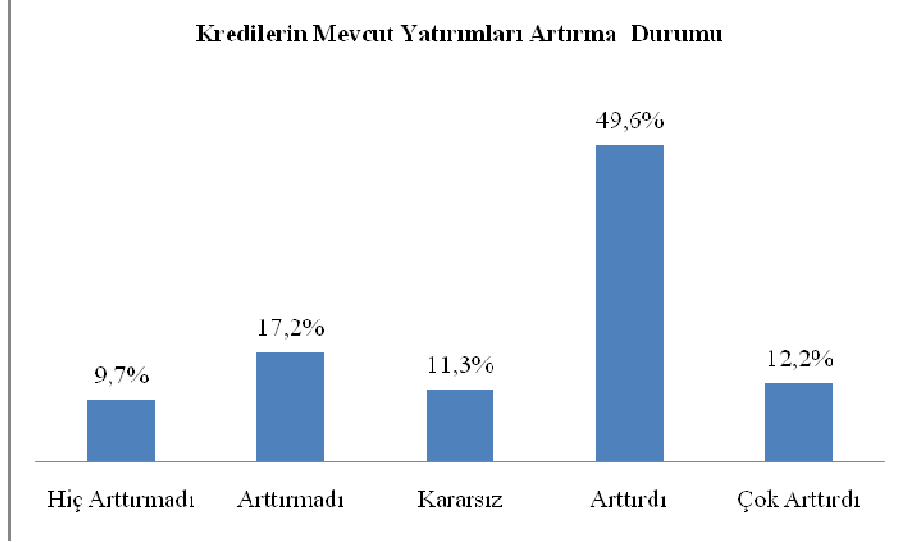

Katılımcıların %60’ı “Aldığınız ESKKK kredilerini hiç farklı amaçla kullandığınız oldu mu?” sorusuna “hayır” yanıtını vermiştir. %40’lık gibi önemli bir kısım ise, aynı soruyu “evet” olarak yanıtlamıştır. Ankete katılan 239 kişiden 96’sının bu soruya evet yanıtı vermiş olması düşündürücü bir durumdur. Çoğunluğunun söz konusu kredileri amacına uygun olarak kullanıyor olması ise, oldukça sevindiricidir. Bu durumda, kredilerini esnaflık faaliyetleri dışında farklı amaçla kullanan esnaf ve sanatkârların diğerlerine göre daha fazla ödeme güçlüğü içerisinde olması beklenmektedir.

Kullanılan kredilerin amacına uygun olarak kullanılıp kullanılmadığını ölçmeye çalıştığımız bir başka soru grubu da kredi kullanımları sonucunda esnaf ve sanatkârların mevcut yatırımlarının, makine ve teçhizat donanımlarının, gayrimenkul edinimlerinin ne ölçüde artış gösterdiğini içermektedir. Bu bağlamda katılımcılardan kullandıkları kredilerin sahip oldukları yatırımlarda, makine ve teçhizat donanımlarında ve gayrimenkul edinimlerinde meydana getirdiği etkileri derecelendirmeleri talep

edilmiştir. Aşağıda sırasıyla Şekil 3.25, 3.26 ve 3.27 aracılığı ile esnaf ve sanatkârların söz konusu durumları nasıl değerlendirdiklerini gösteren dağılımlara yer verilmiştir.

Şekil 3.25: Esnaf ve Sanatkârların ESKKK Kredileri İle Mevcut Yatırımlarını Artırma Durumuna Göre Dağılımları

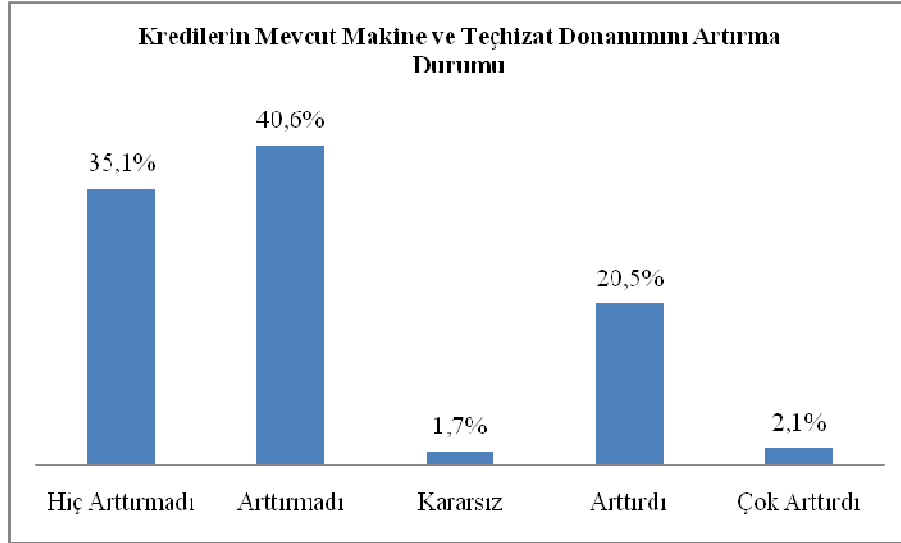

Görüldüğü üzere ankete katılan esnaf ve sanatkârların büyük çoğunluğu kullanmış oldukları ESKKK kredilerinin mevcut yatırımlarını artırdığını söylemektedir. Katılımcılardan sadece 23'ü kullandıkları kredilerin yatırımlarını hiç artırmadığını ifade etmiştir. Kullanılan kredilerin esnaf ve sanatkârların yatırımlarına katkı sağlamış olması Hazine destekli bu kredilerin amacına ulaşılabildiğinin bir göstergesidir.

Esnaf ve sanatkârların benzer bir soru olan makine ve teçhizat donanımlarına ilişkin sorumuş olduğumuz soruya verdikleri yanıtlar, yatırım sorusu ile paralellik göstermemektedir. Katılımcıların %41'i kullanmış oldukları ESKKK kredilerinin mevcut makine ve teçhizat donanımlarını artırmadığını ifade ederken, %35'i bu soruya "hiç artırmadı" şeklinde yanıt vermiştir. Dolayısıyla, esnaf ve sanatkârların çok küçük bir kısmının makine alımına yönelik kredi kullanımı yaptığını söylemek mümkündür.

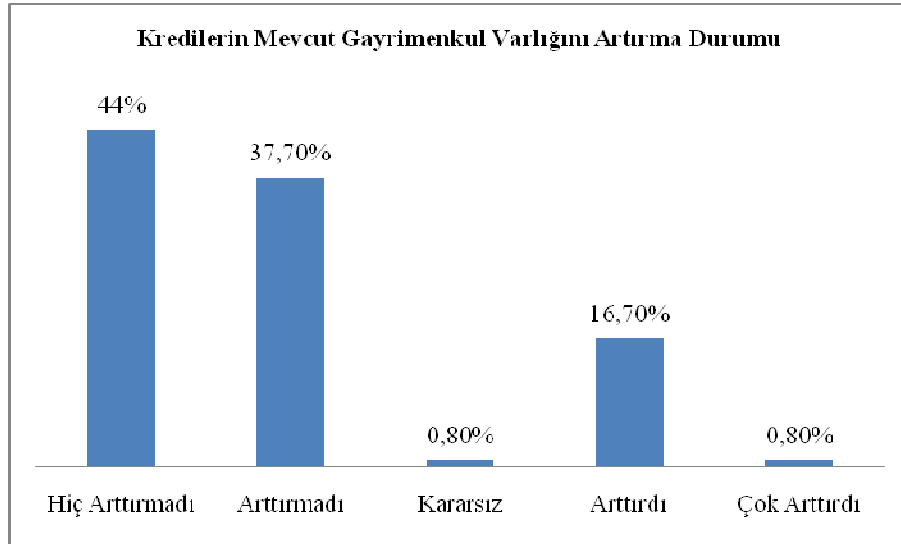
Ankete katılan esnaf ve sanatkârların sadece %8'inin imalat sektöründe faaliyet gösterdiğini göz önüne alındığında, makine ve teçhizat donanımı için kredi kullanılmamasının anlamlı olduğunu söylemek mümkün olacaktır.

Şekil 3.26: Esnaf ve Sanatkârların ESKKK Kredileri İle Mevcut Makine ve Teçhizat Donanımlarını Artırma Durumuna Göre Dağılımları

ESKKK kredilerinin gayrimenkul edinimi açısından ne kadar etkili olduğunun anlaşılmasına yönelik yöneltilen soruya ise, katılımcıların çok büyük bir kısmının kullanılan kredilerin bu duruma katkı sağlamadığı yönünde yanıt verdiği görülmüştür.

Şekil 3.27: Esnaf ve Sanatkârların ESKKK Kredileri İle Mevcut Gayrimenkul Varlığını Artırma Durumuna Göre Dağılımları

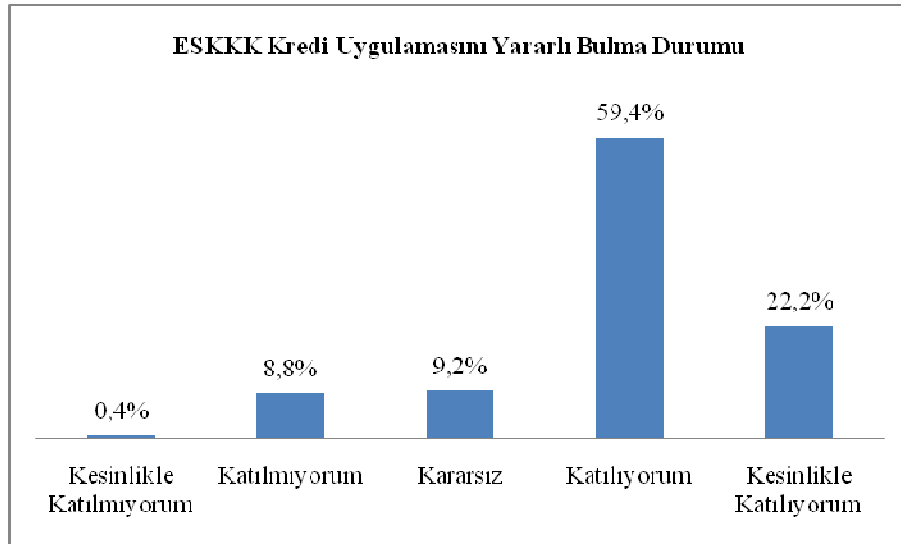

Katılımcıların sadece %17'si kullandıkları kredilerin gayrimenkul edinimlerine katkı sağladığını düşünmektedir. Şekil 3.23'de yer alan esnaf ve sanatkârların ESKKK kredilerini kullanım amaçlarına göre dağılımlarına bakıldığında da gayrimenkul edinimi amacıyla kredi kullanan esnaf ve sanatkârların %13 gibi çok düşük bir yüzdeye sahip olduğu görülmektedir. Bu durumda her iki sonuç birbirini destekler niteliktedir.

Anket kapsamında esnaf ve sanatkârlara, TESKOMB aracılığı ile kullandırılan Hazine destekli kredilerin kendileri için yararlı bir uygulama olduğu düşüncesine ne derecede katıldıkları da sorulmuştur. Aşağıda Şekil 3.28'de ankete katılan esnaf ve sanatkârların bu uygulamayı ne ölçüde yararlı bulduğuna ilişkin verilen yanıtların dağılımları yer almaktadır.

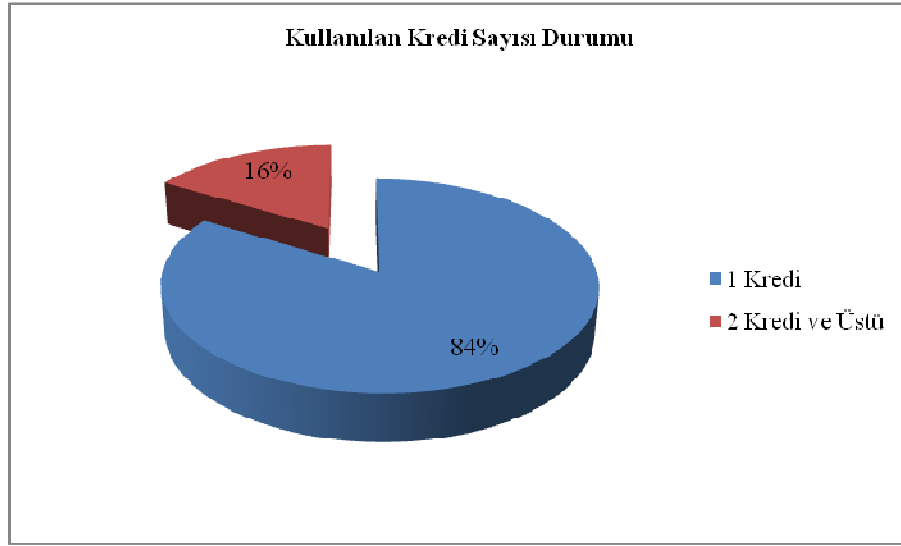
Şekil 3.28: Esnaf ve Sanatkârların ESKKK Kredisi Uygulamasını Yararlı Bulma Durumuna Göre Dağılımları

Katılımcıların %9'u bu düşünce için kararsız kalırken, %59'u düşünceye katıldığını, %22'si bu düşünceye kesinlikle katıldığını ifade etmiştir. ESKKK kredilerinin yararlı bir uygulama olmadığını düşünenler ise, yalnızca 22 kişidir.

Esnaf ve sanatkârların ESKKK kefaleti ile kullandıkları kredileri ödeme gücünü analiz ederken, bu kredileri hangi sıklıkla kullandıklarını, hangi vadelerde ödediklerini ve ne oranda takibe düşüklerini incelemek yararlı olacaktır. Bu bağlamda Şekil 3.29, 3.30 ve 3.31 aracılığıyla esnaf ve sanatkârların kredi kullanım sayılarına, ödeme periyotlarına ve takibe düşme durumlarına göre dağılımlarına yer verilmiştir.

Şekil 3.29: Esnaf ve Sanatkârların Kullanılan ESKKK Kredisi Sayısına Göre Dağılımları

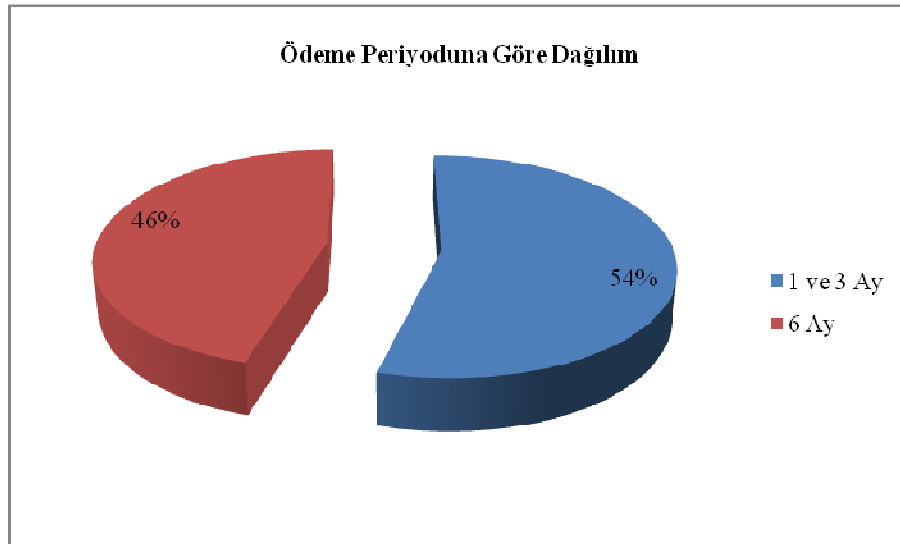
ESKKK kredisi uygulamasında esnaf ve sanatkârlar şahıs üst limiti içerisinde kalmak şartıyla en fazla dört seferde kredi kullanımı yapabilirler. Bir defada kredi limitinin tamamını kullanmak zorunda değildirler. İhtiyaçları doğrultusunda farklı zamanlarda ve farklı miktarlarda kredi kullanabilirler.

Şekil 3.29'da görüldüğü gibi, ankete katılan esnaf ve sanatkârların %84'ü anketin uyguladığı dönemde bir kredi kullanmaktadır. Katılımcıların %16'sının ise, ilgili dönemde iki ve üzeri sayıda aktif kredi kullanımı olduğu görülmektedir. Aktif kredi sayısının fazlalığı kredi maliyetlerini ve ödeme sıkıntısı içerisine düşme olasılığını artırmaktadır. Öyle ki, açılan her kredi dosyası için banka şubesince ve kooperatif yönetimince hizmet komisyonu alınmaktadır. Dolayısıyla, kredi miktarının ilk seferde doğru tespit edilmesi ve arka arkaya kredi talebinde bulunulmaması maliyet açısından önemlidir. Birden fazla kredi kullanımında oluşabilecek diğer bir sıkıntı ise, kullanılan

kredilerin ödeme dönemlerinin ard arda olması durumunda ödeme sıkıntısı yaşanacağıdır.

Bilindiği gibi söz konusu kredilerin önemli avantajlarından birisi vadenin 48 ay gibi uzun bir süreye yayılabilmesidir. Daha da önemlisi kredileri bir aylık gibi kısa dönemler halinde ödemek zorunda olmamalarıdır. Bazı iş kollarında gelirler her ay düzenli olmayabilir. Özellikle sipariş usulü çalışılan ve imalata dayalı iş kollarında örneğin mobilya ve yedek parça üretimi gibi ürünlerin tamamlanma aşaması uzun sürdüğünden gelirin elde edilmesi de zaman almaktadır. Diğer yandan, bazı iş kolları mevsimseldir. Yılın birkaç ayı düzenli ve yüksek gelir elde edilirken, bazı dönemlerinde gelir elde edilemediği bile görülmektedir. Bu gibi durumlarda ödeme periyodunun üç ve altı aylık dönemlerde olması avataj sağlamaktadır.

Şekil 3.30: Esnaf ve Sanatkârların Kullanılan ESKKK Kredisi Ödeme Periyoduna Göre Dağılımları

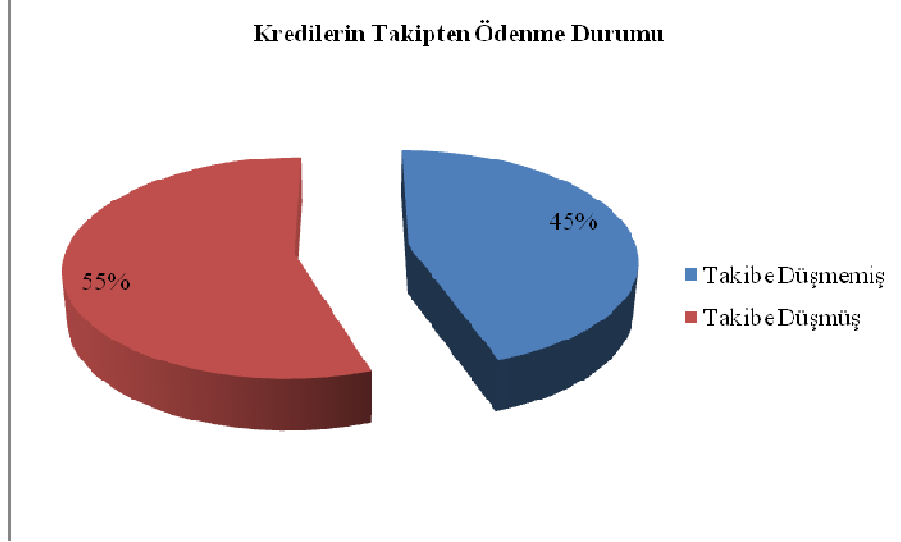

Anket uygulanan dönemde kredi kullanan esnaf ve sanatkârların %46'sı 6 aylık ödeme periyodunda kredisine geri ödeme yapmaktadır. Ankete katılanların %54'ünün bir ve üç aylık ödeme periyotlarını tercih ettiği görülmektedir. Bu %54'lük kısım içerisinde ise, sadece yedi kişi bir aylık ödeme periyodunu tercih etmiştir.

Esnaf ve sanatkârların takibe düşme durumları incelenirken, mevcut kredilerinin ne kadarını takipten ödedikleri irdelenmiştir. Bir tek taksitin dahi takipten ödenmiş

olması kıstas kabul edilmiş olup, esnaf ve sanatkârlar bir defa takibe düştüler ise, takibe düşmüş kategorisinde yer almışlardır.

şekil 3.31: Esnaf ve Sanatkârların Kullandıkları ESKKK Kredilerini Takipten Ödeme Durumlarına Göre Dağılımları

şekil 3.31'de de yer aldığı gibi, ankete katılan esnaf ve sanatkârların yarısından fazlası takibe düşmüştür. Takibe düşenlerin sayısı 132, düşmeyenlerin sayısı ise, 107'dir.

3.3.2. Ekonometrik Analizlerden Elde Edilen Bulgular

Anket sonuçları değerlendirilmiş ve önceki kısımlarda açıklanan regresyon modellerinin testleri yapılarak, test sonuçlarına sırasıyla Çizelge 3.1, 3.2 ve 3.3'de yer verilmiştir.

Tahmin edilen modeller bağımlı değişkenlerin niteliği bakımından farklılık göstermektedir. Bu nedenle, her modelin tahmininde bağımlı değişkenlerin niteliğine göre en sağlıklı sonuçlara ulaşmayı sağlayacak farklı regresyon yöntemleri kullanılmıştır.

Anket bulgularına dayalı olarak çok sayıda bağımsız değişken belirlenmiş olmakla birlikte, birçok defa test edilen bu değişkenler içerisinde en anlamlı olanlar modele dahil edilmiştir.

Çizelge 3.1: Model 1'e İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Takibe Düşme Durumu / Model 1	
	Bağımsız Değişkenler	Logit Regresyon
Sabit	-3.383024*** (-3.10)	-
Toplam kredi miktarı	0.000032** (2.35)	0.0000078** (2.36)
Erkek	1.219284** (2.19)	0.291445** (2.47)
50 yaş ve üstü	0.1885424 (0.55)	0.0461479 (0.55)
Evli	0.0228553 (0.04)	0.0056287 (0.04)
İki çocuğu var	-0.1413261 (-0.47)	-0.0347725 (-0.47)
İlkokul mezunu	0.2485054 (0.76)	0.0613326 (0.76)
Çiftçi	-0.4899608 (-1.35)	-0.1209577 (-1.36)
Evi kendisine ait	0.3315148 (0.98)	0.0815952 (0.98)
Taşıtı Olmayan	1.32376*** (3.35)	0.3048265*** (3.77)
Gelir 3.001-5.000 TL	0.0461763 (0.12)	0.011337 (0.12)
Eşi kamu çalışanı	-0.0202112 (-0.03)	-0.0049775 (-0.03)
Hizmet Sektörü	0.3025384 (0.96)	0.0739252 (0.97)
Çalışma süresi 6-10 yıl	-0.0298678 (-0.08)	-0.0073562 (-0.08)
İşyeri kendisine ait	-0.5015001 (-1.48)	-0.123863 (-1.49)
İşçi çalıştırmıyor	1.005318** (2.15)	0.2451279** (2.30)
Bir adet kredi kartı var	-0.6493365* (-1.73)	-0.1597279* (-1.73)
ESKKK dışı kredisi var	0.8456167*** (2.64)	0.2078726*** (2.70)
Farklı amaçla kredi kullanımı var	-0.2836003 (-0.96)	-0.0698828 (-0.96)
Pseudo R2	0.1141	-
Gözlem Sayısı	239	239

*p<0.1, **p<0.05, ***p<0.01

Not: Parantez içinde yer alan değerler “z” istatistikleridir.

Model 1'in regresyon sonuçlarına göre, esnaf ve sanatkârların takibe düşmüş olma durumu ile yaş, medeni durum, çocuk sayısı, öğrenim durumu, hane geliri, mal varlığı, çiftçilik yapma durumu, faaliyet gösterdiği sektör, çalışma süresi ve farklı amaçla kredi kullanımı gibi değişkenler arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Bununla birlikte, kullanılan kredi miktarı, cinsiyet, taşıt sahipliği, işçi çalıştırma durumu, sahip olunan kredi kartı sayısı ve ESKKK dışı kredi kullanımı gibi değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin var olduğu görülmektedir.

Esnaf ve sanatkârların erkek olma durumu ile takibe düşme durumları arasında da pozitif yönlü bir ilişki söz konusudur. Bu durumda, cinsiyeti kadın olan esnaf ve sanatkârların erkeklere göre, daha düşük oranda takibe düştüğünü söylemek mümkündür.

Taşıtı olmayan esnaf ve sanatkârların takibe düşme oranı taşıtı olanlara göre, daha yüksektir. Bu durumda, taşıt sahibi olan esnaf ve sanatkârların olmayanlara göre, daha az ödeme sıkıntısı çektiği söylenebilir.

Çalıştırılan işçi sayısı ile takibe düşme durumu arasında da pozitif yönlü bir ilişki vardır. İşçi çalıştırmayan esnaf ve sanatkârlar, yanında bir veya daha fazla sayıda işçi çalıştıranlara göre, daha düşük oranda takibe düşmektedir.

Esnaf ve sanatkârların kullandıkları kredi kartı sayısı ile takibe düşme durumları arasında ise, negatif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Buna göre, bir adet kredi kartı kullananlar daha fazla sayıda kredi kartı kullananlara göre daha düşük oranda takibe düşmektedir.

Esnaf ve sanatkârların kullanmış oldukları ESKKK kredisinin miktarı ile takibe düşme durumları arasında pozitif yönlü bir ilişki vardır. Buna göre, kullanılan kredi miktarı arttıkça, takibe düşme oranı da artış göstermektedir.

ESKKK dışı kredi kullanımının olması durumu ile takibe düşme durumu arasında da pozitif yönlü bir ilişki vardır. Bu durumda, ESKKK kredileri dışında da diğer bankalardan kredi kullanan esnaf ve sanatkârların ESKKK dışı kredi kullanmayanlara göre, takibe düşme oranı daha yüksektir. Öyleyse, borçlanma oranının yüksekliğinin esnaf ve sanatkârların ödeme gücünü olumsuz yönde etkilediği söylenebilir.

Çizelge 3.2: Model 2'ye İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Takibe Düşme Durumu / Model 2	
	Bağımsız Değişkenler	Logit Regresyon
Sabit	-3.401797*** (-2.92)	-
Borç/Gelir oranı	2.386999** (2.11)	0.5867069** (2.13)
Erkek	1.132518** (2.05)	0.2729928** (2.25)
50 yaş ve üstü	0.2387244 (0.68)	0.0582816 (0.69)
Evli	0.2435004 (0.38)	0.0604161 (0.38)
İki çocuğu var	-0.1319698 (-0.44)	-0.0324456 (-0.44)
İlkokul mezunu	0.1807221 (0.56)	0.044546 (0.56)
Çiftçi	-0.4293832 (-1.17)	-0.1059694 (-1.17)
Evi kendisine ait	0.3943658 (1.16)	0.0969562 (1.17)
Taşıtı Olmayan	1.243154*** (3.12)	0.2876408*** (3.49)
Gelir 3.001-5.000 TL	0.4039353 (1.05)	0.0970047 (1.08)
Eşi kamu çalışanı	0.200792 (0.23)	0.0486083 (0.24)
Hizmet Sektörü	0.2419951 (0.79)	0.0591786 (0.79)
Çalışma süresi 6-10 yıl	0.0168325 (0.04)	0.0041342 (0.04)
İşyeri kendisine ait	-0.4561514 (-1.36)	-0.1126257 (-1.37)
İşçi çalıştırmıyor	0.8145186* (1.73)	0.2007189* (1.79)
Bir adet kredi kartı var	-0.6008683 (-1.60)	-0.147689 (-1.60)
Eskkk dışı kredisi var	0.9018255*** (2.88)	0.2212933*** (2.96)
Farklı amaçla kredi kullanımı var	-0.2556466 (-0.86)	-0.0629494 (-0.87)
Pseudo R2	0.1150	-
Gözlem Sayısı	239	239

*p<0.1, **p<0.05, ***p<0.01

Not: Parantez içinde yer alan değerler “z” istatistikleridir.

Model 2’de model 1’den farklı olarak toplam kredi miktarı değişkeni yerine borç/gelir oranı değişkeni kullanılmıştır. Bu oran esnaf ve sanatkârların gelirlerinin ne kadarını borçlandığını göstermektedir. Takibe düşme durumunda borç-gelir dengesi önemli bir etkidir. Kişiler gelirlerinden daha fazla miktarlarda borçlanırlarsa borç düzeyleri gelir düzeylerini aşacağından ödeme yapmakta zorlanmaları kaçınılmaz bir durumdur. Dolayısıyla, borç/gelir oranı yüksek olanların takibe düşme olasılıklarının borç/gelir oranı düşük olanlara kıyasla daha yüksek olması muhtemel bir sonuçtur. Nitekim model 2’nin regresyon sonuçları bu durumun doğruluğunu destekler niteliktedir.

Model 2’nin regresyon sonuçlarına göre; borç/gelir oranı yükseldikçe kişilerin takibe düşme oranlarının da yükseldiği görülmektedir. Bununla birlikte, model 2’nin diğer sonuçları model 1’in sonuçları ile paralellik göstermektedir. Esnaf ve sanatkârların takibe düşme durumları ile erkek olma durumu, taşıt sahipliği, işçi çalıştırmama durumu ve ESKKK dışında kredi kullanım durumları arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişkinin var olduğu görülmektedir.

Model 1’den farklı olarak model 2’de kullanılan kredi kartı sayısı ile takibe düşme durumu arasında anlamlı bir ilişkinin var olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu değişken dışında model 1’de anlamlı çıkan tüm değişkenler model 2’de de anlamlı çıkmıştır. Buna göre, her iki modelin sonuçlarının birbirini destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Model 3’de ise, model 1 ve 2’den farklı bir biçimde bağımlı değişken olarak takip yüzdesi değişkeni kullanılmıştır. Takip yüzdesi değişkeni sayısal değerler içeren bir değişkendir. Bu nedenle, burada logit regresyon yöntemi yerine linear ve tobit regresyon yöntemleri kullanılmıştır. Her iki yöntemin de analiz sonuçları ayrı değerlendirilmiştir. Aralarında küçük farklılıklar olmakla birlikte, genel olarak sonuçlar birbirini destekler niteliktedir. Her iki yöntemde toplam kredi miktarı, cinsiyet, taşıt sahipliği, hane geliri, işyeri mülkiyet durumu ve işçi sayısı değişkenleri ile takip yüzdesi arasında anlamlı bir ilişkinin var olduğunu göstermektedir.

Çizelge 3.3: Model 3'e İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Takip Yüzdesi / Model 3	
	Linear Regresyon	Tobit Regresyon
Sabit	-3.887235 (-0.29)	-62.5924** (-2.42)
Toplam kredi miktarı	0.0002822* (1.72)	0.0006465** (2.23)
Erkek	20.52357** (2.37)	35.11661** (2.37)
50 yaş ve üstü	9.100817 (1.61)	12.75323 (1.46)
Evli	4.620841 (0.59)	5.860744 (0.40)
İki çocuğu var	5.43183 (1.16)	5.749167 (0.73)
İlkokul mezunu	1.45107 (0.28)	4.756064 (0.55)
Çiftçi	-5.5924 (-1.12)	-11.04013 (-1.22)
Evi kendisine ait	-11.24237** (-2.32)	-10.27169 (-1.21)
Taşıtı Olmayan	9.488009* (1.85)	23.89143*** (2.66)
Gelir 1.000-3.000 TL	-8.874974* (-1.82)	-14.49769* (-1.86)
Eşi kamu çalışanı	6.215846 (0.40)	8.95797 (0.41)
Hizmet Sektörü	-2.228627 (-0.48)	0.4631386 (0.06)
Çalışma süresi 6-10 yıl	-4.930883 (-0.87)	-6.392114 (-0.60)
İşyeri kendisine ait	-11.97963*** (-2.64)	-19.90624** (-2.30)
İşçi çalıştırmıyor	10.87843* (1.71)	23.53775* (1.87)
Bir adet kredi kartı var	-7.662841 (-1.59)	-15.15265* (-1.72)
ESKKK dışı kredisi var	6.209404 (1.35)	17.43396** (2.01)
Farklı amaçla kredi kullanımı var	-1.796782 (-0.39)	-5.94898 (-0.75)
R-squared / Pseudo R2	0.1399	0.0234
Gözlem Sayısı	239	239

*p<0.1, **p<0.05, ***p<0.01

Not: Parantez içinde yer alan değerler “t” istatistikleridir.

Model 3'ün analiz sonuçlarına göre, esnaf ve sanatkârların kredi kullanım miktarı arttıkça, takip yüzdesinin de buna paralel olarak arttığı görülmüştür. Bu durumda, kullanılan kredi miktarının yükselmesi esnaf ve sanatkârların ödeme gücüne olumsuz yönde etki etmektedir.

Model 1 ve 2'de var olduğu gibi, model 3'de de cinsiyet durumuna ilişkin anlamlı sonuçlar gözlemlenmiştir. Cinsiyeti erkek olan esnaf ve sanatkârların kadınlara oranlara takip yüzdesi daha yüksektir. Bu durumda, kadınların ödeme gücünün erkeklere oranla daha iyi olduğunu söylemek mümkündür.

Taşıt sahipliği ile takip yüzdesi arasındaki ilişki pozitif yönlüdür. Taşıtı olmayan esnaf ve sanatkârların taşıtı olanlara göre takip yüzdesi daha yüksektir. Bu durumda, taşıtı olan esnaf ve sanatkârların olmayanlara göre, daha iyi ödeme gücü olduğu söylenebilir.

Anlamlı çıkan sonuçlardan bir diğeri ise, hane geliri değişkenine ilişkindir. Hane geliri düştükçe takip yüzdesi yükselmektedir. Bu durumda, hane geliri ile takip yüzdesi arasında negatif yönlü ve anlamlı bir ilişkinin var olduğu görülmektedir. Hane gelirinin yükselmesi esnaf ve sanatkârların ödeme gücüne olumlu yönde etki edecektir.

İşçi sayısı ile takip yüzdesi arasında pozitif bir ilişkinin var olduğu gözlemlenmiştir. Buna göre, yanında işçi çalıştıran esnaf ve sanatkârların takip yüzdesi, işçi çalıştırmayanlara göre daha yüksek olmaktadır.

Oturulan evin ve faaliyet gösterilen işyerinin mülkiyetinin kendilerine ait olması durumu ile takip yüzdesi arasında negatif yönlü bir ilişki vardır. Bu durumda, mülkiyet sahipliği yok ise, takip yüzdesi yükselmektedir.

Kredi kartı ve ESKKK dışı kredi kullanımını durumları ile takip yüzdesi arasında model 1'deki sonuçların benzerleri gözlenmiştir. Her iki durumda da borçlanma oranının yükselmesi takip yüzdesinin de yükselmesine neden olmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada TESKOMB aracılığı ile esnaf ve sanatkârlara kullandırılan Hazine destekli krediler ile esnaf ve sanatkârların bu kredileri ödeme gücü araştırılmıştır. Bununla birlikte, esnaf ve sanatkârlara sağlanan Hazine desteğinin kamu sübvansiyonu olması nedeni ile esnaf ve sanatkârlara sağlanan sübvansiyonların etkinliği de araştırılmıştır. Literatürde esnaf ve sanatkârlara sağlanan devlet destekleri ve teşvikler üzerine çeşitli çalışmalar olmakla birlikte, TESKOMB aracılığı ile kullandırılan Hazine destekli kredilere ilişkin ve esnafın bu kredileri ödeme gücünün analizine yönelik kapsamlı bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu anlamda çalışma, bu boşluğun doldurulmasında ve bir kamu sübvansiyonu olan bu uygulamanın etkinliğinin ölçülmesi anlamında literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Esnaf ve sanatkârların finansal yapılarının zayıf ve kırılgan olması onların finansal açıdan desteklenmeleri gerektiğinin önemli bir göstergesidir. Esnaf ve sanatkârlar yerel ekonomilerin gelişmesinde önemli rolleri olan ve bölgesel kalkınmaya olumlu katkı sağlayan ekonomik birimlerdir. Bu nedenle de, tüm ülkeler için ekonomik kalkınmanın vazgeçilmez unsurlarındandır. Özellikle, gelişmekte olan ülkeler için bu küçük işletmeler daha fazla önem arz etmektedir.

Türkiye’de gelişmekte olan bir ülke olduğundan, ekonomik refahın ve bölgesel kalkınmanın sağlanması için esnaf ve sanatkârların gelişimine önem vermektedir. Bu bağlamda, Cumhuriyet’in ilk yıllarından günümüze kadar her alanda esnaf ve sanatkârlara hizmet verecek, onların finansal sorunlarına çözüm üretecek projeler geliştirilmiştir. Esnaf ve sanatkârların desteklenmesi için yasalar çıkarılmış, bu desteklere aracı olacak kurum ve kuruluşlar açılmıştır. T. Halk Bankası A.Ş.’de bunlardan biridir. Kuruluşundan günümüze esnaf ve sanatkârların yanında yer almış, her türlü finansal sorunlarında onlara destek olmuştur. Günümüzde halen esnaf ve sanatkârların dostu olarak faaliyet göstermekte Hazine destekli esnaf kredilerine aracılık ederek esnaf ve sanatkârları finanse etmektedir. Yine TESKOMB, T. Halk Bankası A.Ş. gibi, Türkiye’de esnaf ve sanatkârlar için büyük önem taşıyan, esnaf ve sanatkârların bir araya gelerek dayanışma içerisinde olmasını sağlayan önemli kurumlardan biridir.

Söz konusu iki kurumun koordineli olarak uyum içerisinde çalışması sonucunda esnaf ve sanatkârlar finansal sıkıntıları olduğunda kolaylıkla kredi kullanabilmekte, küçük olmaları ve sermaye yapılarının zayıflıkları nedeni ile karşılaşılabilecekleri

olumsuzluklardan korunmaktadırlar. Düşük faiz, uygun vade ve zorlayıcı olmayan teminat koşullarında kredilendirilmektedirler. Bu durum, esnaf ve sanatkârların zorlanmadan, yüksek faiz yükü taşımadan kredilendirilmesine olanak sağlamaktadır. Böylece, esnaf ve sanatkârların sermaye yapılarının güçlenmesi, iş hacimlerinin genişlemesi, üretim ve istihdam düzeylerinin artması için destek verilmektedir.

Söz konusu destekler ile esnaf ve sanatkâr kesiminin devamlılığının sağlanması amaçlanırken, aynı zamanda sosyal bir politika aracı olan bu sübvansiyonlar ile ekonomik kalkınmanın hızlanması, sosyal refahın artırılması, gelir dağılımı dengesizliklerinin giderilmesi ve istihdamın artırılması gibi olumlu ekonomik gelişmelerde amaçlanmaktadır. Diğer yandan, devlet esnaf ve sanatkârlara bu desteği sağlarken, bir maliyete katlanmaktadır. Esnafın normal piyasa koşullarında yüksek faiz oranlarıyla temin edebileceği kredileri daha düşük faiz oranları ile temin etmesini sağlamakta ve aradaki faiz farkı devlet tarafından karşılanmaktadır. Uygulanan desteklerin verimliliği de bu anlamda önem arz etmektedir. Katlanılan bu maliyetlerin esnaf ve sanatkâra olumlu yansımaları ve bunun sonucu olarak ekonomiye katma değer yaratılması Hazine destekli kredi uygulamasının beklenen getirisiidir.

Ancak, söz konusu desteklere rağmen birçok esnaf ve sanatkârın bu kredileri geri ödemedede zorluk çektiği görülmektedir. Öyle ki, bu durumun boyutlarının analiz edilmeye çalışıldığı bu çalışmanın sonuçları da, çalışma örneklemini temsil eden 239 Esnaf ve Sanatkârdan 132'sinin takibe düştüğünü göstermektedir. Bu sonuca göre, kredisini vadesinde ödeyemeyerek takibe düşenlerin oranı %55'dir. Dolayısıyla, esnaf ve sanatkârların önemli bir kısmının ödeme güçlüğü içerisinde olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Bu oranın tespiti çalışmaya yön vermesi açısından önemli olmakla birlikte, bu durumun nedenlerinin araştırılması çok daha fazla önem arz etmektedir. Çalışmada uygulanan regresyon analizleri ile esnaf ve sanatkârların takibe düşme nedenleri araştırılmıştır. Bu bağlamda analiz sonuçlarına göre, esnaf ve sanatkârların kullandıkları kredi miktarlarının artması sonucu takip yüzdelerinin de artış gösterdiği gözlemlenmiştir. Diğer yandan, kredi kartı kullanımı arttıkça takip yüzdesinin arttığı ve ESKKK kredileri dışında kredi kullananların kullanmayanlara göre takibe düşme oranlarının daha yüksek olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca, borç/gelir oranı

analizlerine göre, bu oranın yükselmesi takibe düşme olasılığının da yükseldiğini göstermiştir.

Tüm bu sonuçlar gösteriyor ki, kredi risklerinin yükselmesi takibe düşme olasılığını artırmaktadır. Başka bir ifadeyle, borçlanma oranı yükseldikçe kişilerin takibe düşme oranları ve takip yüzdeleri de yükselmektedir.

Esnaf ve sanatkârlar küçük aile işletmeleri biçiminde örgütlenmiş yapılardır. Yeterli düzeyde sermayeye sahip olmadıkları gibi, finansal bilgi düzeyleri de oldukça düşüktür. Bu nedenle, hangi amaçla, hangi dönemlerde, ne miktarlarda ve hangi vadelerde borçlanmaları gerektiği hususunda etkin kararlar alamamaktadırlar. Bu durum, onların bilinçsizce borçlanmasına neden olmaktadır.

Üzerinde durulması gereken önemli hususlardan birisi, analizlerde kullanılan kredi miktarı verisinin işletme kredilerinden oluşuyor olmasıdır. Söz konusu Hazine destekli kredilerin işletme ve yatırım olmak üzere iki boyutu vardır. Yatırım kredileri işletme kredilerinden farklı olarak proje bazlı kredilerdir. Bu kredilerde neyi finanse ettiğinizi net bir şekilde görebilirsiniz. İşletme kredileri ise, bu açıdan kişinin beyanına dayanan kredilerdir. Ortada bir yatırım projesi, fizibilite, proforma fatura gibi yapılacak işi nitelendiren belgeler bulunmamaktadır. Kişi kullanmış olduğu kredi ile hammadde alımı yapabileceği gibi, işyeri dışındaki ihtiyaçları için ya da başka bir kredi borcunu ödemek gibi nedenlerle de kredi kullanıyor olabilir.

Anket sonuçlarına bakıldığında, her ne kadar esnaf ve sanatkârlar Hazine destekli kredileri en çok mal alımı ve iş yerini yenilemek için kullandıklarını ifade etmiş olsalar da, %40'ının söz konusu kredileri farklı amaçlarla kullandığı görülmektedir. Özellikle büyük bir kısmının söz konusu kredileri vergi-sgk ödemeleri, kredi kartı ödemeleri, diğer banka kredi ödemeleri ve diğer ailevi ihtiyaçlar için kullandığı bilinen bir gerçektir.

Anket sonuçları içerisinde önem arz eden diğer bir husus ise, “Hazine destekli krediler yatırımlarınızı artırdı mı?” sorusuna esnaf ve sanatkârların %62'sinin yatırımlarını artırdığı yönünde olumlu yanıt vermiş olmasıdır. Bununla birlikte, makine alımı, ticari amaçlı taşıt ve gayrimenkul edinimleri gibi nedenlerle kredi kullanımı oldukça düşüktür.

Burada ilgili kurum ve kuruluşlara düşen görevlerden biri de verilen bu kredilerin doğru alanlarda kullanımı için esnaf ve sanatkârların bilinçlenmesine

yardımcı olmaktadır. Bu sayede hem bölgesel kalkınma, istihdam ve sosyal refah açısından hem de esnaf ve sanatkâr kesiminin faaliyetlerinin devamlılığı açısından son derece yararlı olan Hazine destekli kredi uygulamasının etkinliği daha yüksek seviyelere ulaşabilecektir.

Literatürde yer alan benzer çalışmalarda da mikro ölçekli bu işlemlerin sürdürülebilirliğinin ekonomik kalkınma açısından son derece önemli olduğu vurgulanmaktadır. Bu bağlamda var olan desteklerin etkinliğinin de önemli olduğu savunulmaktadır. Bu çalışma ile Türkiye'deki mevcut durum açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca, Hazine destekli esnaf kredilerinin etkinliği ve bu kredilerin geri ödenmesinde yaşanan ödeme güçlüğü sorununun nedenleri araştırılmıştır.

Çalışma sonuçları doğrultusunda “Esnaf ve sanatkârların krediye ulaşma olanaklarını zorlaştırmadan kredi kullanımları ile ilgili bir kontrol mekanizması geliştirilebilir mi?” ya da “Esnaf ve sanatkârlara kredi kullanımı öncesinde finansal danışmanlık hizmeti sunulabilir mi? sorularının akıllara gelmesi muhtemeldir. Bu bağlamda, esnaf ve sanatkârların daha bilinçli kredi kullanımını sağlamak için kredi kefalet kooperatiflerinin kefalet desteğinin yanı sıra finansal danışmanlık hizmeti sunmaları önerilebilir. Bunun için ilgili kooperatifler kendi bünyelerinde “finans uzmanı” istihdam edebilirler. Bu sayede kredi ihtiyacı olan esnaf ve sanatkâr kredi kullanımı konusunda ilgili finans uzmanına danışarak doğru zamanda, doğru miktarlarda ve doğru vadelerde kredi kullanımı gerçekleştirebilecektir. Ayrıca, kredi başvurusunda bulunan esnaf ve sanatkârın ilgili krediyi doğru alanda kullanıp kullanmayacağı da yine finans uzmanı tarafından kontrol edilebilir.

KAYNAKÇA

Tezler

Akçın Soner, N. (1995) *Esnaf ve Sanatkâr Kredi Kefalet Kooperatifi'nin Finansmanında Halk Bankası'nın Yeri*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.

Ateş, M. (2007) *Türkiye'de KOBİ'lerin Finansman Olanakları*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İzmir.

Baykul, A. (2009) *Isparta İl Merkezindeki Esnaf Sorunları ve Esnafın Yerel Ekonomi İle İlişkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Isparta.

Cura, G. (2006) *KOBİ'lerin Finansal Kaynaklara Ulaşım Olanakları ve Finansal Yapıları: Çaycuma'daki KOBİ'ler Üzerine Alan Çalışması*, Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Zonguldak.

Çağman, E. (2011) *18. Yüzyılda İstanbul'da Esnaflık -Gıda Sektörü-*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.

Çelik, İ. (2007) *Basel II Bağlamında KOBİ'lerin Finansman Sorunları: Tekstil Sektöründe Bir Uygulama*, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Isparta.

Dağdır, C. (2007) *Türkiye'de Faaliyet Gösteren Yabancı Bankaların KOBİ'lere Finansman Olanığı ve Bir Uygulama*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.

Düzce, Ç. (2007) *Türkiye’de KOBİ’lerin Finansal Sorunları ve Alternatif Finansman Kaynakları*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.

Ekşi, İ. H. (2007) *Finansal Krizlerin KOBİ’ler Üzerine Etkileri ve Başarılı- Başarısız KOBİ’lerin Kriz Dönemi Stratejileri*, Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Isparta.

Ertan, F. (2010) *KOBİ’lere Sağlanan Kamusal AR-GE Teşvikleri: Kamusal AR-GE Teşviklerinin KOBİ’ler Üzerine Etkilerine Yönelik Bir Anket Çalışması*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.

Geçgel, G. (2010) *1923-1950 Arası Cumhuriyet Dönemi KOBİ’leri*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.

Günay, İ. (1996) *Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.

Kalkan, M. (2010) *Türkiye’de KOBİ’lerin Finansman Olanakları*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İzmir.

Kama, F. E. (2009) *2008 Global Finansal Krizi ve KOBİ’lere Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.

Koçak, S. (1996) *Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmeleri İçin İhracat Stratejileri*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.

Özalp, D. (2006) *Small and Medium – Sized Enterprises and Banking Sector in Turkey*, Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.

Şen, E. (2009) *Esnaf Kefalet Kredilerinin Türkiye’deki Mekânsal Dağılışı ve Sonuçları*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.

Uçar, H. (2009) *Avrupa Birliği ve Türkiye’de KOBİ’lerin Desteklenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.

Uzmanlık Tezleri

Kurt, S. (2000) *KOBİ’lerin Finansman Sorunları ve Çözüm Önerileri*, Uzmanlık Tezi, İstanbul İMES Küçük İşletmeler Geliştirme Merkez Müdürlüğü, KOSGEB Yayınları: İstanbul.

Yüksel, A. (2011) *Türkiye’de KOBİ’lerin Banka Kredilerine Erişimi*, Uzmanlık Tezi, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Başkanlığı Müsteşarlığı, Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, DPT Yayınları: Ankara.

Kitaplar

Akgemci, T. (2001) *KOBİ’lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler*, KOSGEB Yayınları: Ankara.

Brigham, E. F. (1996) *Finansal Yönetimin Temelleri* (Çev. Ö. Akmut ve H. Sarıaslan), c.1, Ankara Üniversitesi Basımevi: Ankara.

Çavdar, T. (2003) *Türkiye Ekonomisinin Tarihi*, İmge Kitabevi: İstanbul.

Çolakoğlu, M. H., (2002) *KOBİ Rehberi*, KOSGEB ve TOBB Yayınları, Yorum Matbacılık: Anakara.

Efe, B. (1998) *İzmir KOBİ’leri Büyüteç Altında*, İzmir Ticaret Odası Yayını: İzmir.

Esin, A. (1991) *XXI. YY Ekonomilerde Doğru Bir Kalkınma Aracı Küçük ve Orta Boy İşletmeler KOBİ- AT Örneği*, İktisadî Kalkınma Vakfı Yayınları: Ankara.

Gültekin, K. (1999) *KOBİ Finansman Kaynakları*, İzmir Ticaret Odası Yayını: İzmir.

Karataş, S. (1991) *Sanayileşme Sürecinde Küçük ve Orta Boy İşletmeler (2. Basım)*, Veli Yayınları: İstanbul.

Karlık, S. R. (2005) *Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkiye Ekonomisinde Yapısal Dönüşüm* (gözden geçirilmiş 10. baskı) , Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş. : İstanbul.

Kütükoğlu, C. ve Bayülken, Y. (2012) *Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmeleri (KOBİ'ler)* (genişletilmiş 2. baskı), TMMOB Makine Mühendisleri Odası Yayını: Ankara.

Müftüoğlu, T. (1991) *Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler* (genişletilmiş 2. baskı), Sevinç Yayınevi: Ankara.

Müftüoğlu, T. (2002) *Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ’ler)*, Turhan Kitabevi: Ankara.

Makaleler

Abdesamed, K. H. and Wahab, K. A. (2012) “Do experience, Education and Business plan influence SMEs start-up Bank loan? The Case of Libya”, *Australian Journal of Basic and Applied Sciences*, c.6, s.12, s.s. 234-239.

Aga, G. A. and Reilly, B. (2011) “Access to Credit and Informality Among Micro and Small Enterprises in Ethiopia”, *International Review of Applied Economics*, c.25, s.3, ss.313-329.

Çelikkol, H., Çelikkol, M. M. ve Koç, Y. D. (2008) “Ticaret Bankacılığı’nda Yeni Bir Boyut: KOBİ Bankacılığı ve Türkiye Değerlendirmesi”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s.21, ss. 253-272.

Demir, Y. ve Önem, B. H. (2012) “KOBİ’lerin Finansal Risk Algı Düzeyine Yönelik Bir Araştırma: Isparta - Burdur İlleri Örneği” *International Journal of Business and Management Science*, c.8, s.16, s.s. 23-40.

Kang, J., Gwon, S., Kim, S. and Cho, K. (2013) “Determinants of Successful Technology Commercialization: İmplication for Korean Government –Sponsored SMEs”, *Asian Journal of Technology Innovation*, c.21, s.1, ss.72-85.

Klonowski, D. (2010) “The Effectiveness of Government-Sponsored Programmes in Supporting the SME Sector in Poland”, *Post-Communist Economies*, c.22, s.2, ss.229-245.

Nagaraju, B. and Kavitha Vanı, S.D. (2013) “Bank Credit to SME's – Missing Link”, *Monthly Multidisciplinary Research Journal - Golden Research Thoughts*, c.2, s.8, ss. 2-7.

Okura, M. (2009) “Firm Characteristics and Access to Bank Loans: An Empirical Analysis of Manufacturing SMEs in China”, *International Journal of Business and Management Science*, c.1, s. 2, ss. 165-186.

Özgen, H. (1991) “Küçük İşletmelerin Kuruluşunda İzlenecek Yaklaşım”, *Adana Ticaret Odası Dergisi*, s.3, ss. 10-12.

Pisani, M. J. and Yoskowitz, D. W. (2004) “ Microcredit and Micro and Small Enterprise Development in Belize, Central America: A Qualitative Study of the Small Farmers and Business Bank, Ltd.”, *Latin American Business Revie*, c.5, s.1, ss.45-69.

Seo, Y. J. (2013) “Are Bank Loans to SMEs Procyclical? Evidence from an Analysis of the Lending Behavior of Korean Banks”, *South African Journal of Business Management*, c.44, s.2, s.s. 67-86.

Umoh, S. G. (2006) “Empirical Investigation of Access to Micro- Credit in an Emerging Economy: Evidence form Nigeria”, *Journal of African Business*”, c.7, s.1-2, ss. 89-117.

Yücel, F. (2007) “Kent Esnaf ve Zanaatkârlarının Ekonomik Sorunları. Tehditler ve Çözüm Önerileri-I”, *Yerel Siyaset Dergisi*, s.14, ss. 67-73.

Raporlar

OECD (2005) *SMEs and Entrepreneurship Outlook*, OECD Genel Sekreterliği Yayını: Paris.

OECD (2012) *Financing SMEs and Entrepreneurs 2012*, OECD Genel Sekreterliği Yayını: Paris.

Koçak, M. ve Bilici, N. (2013) *KOBİ'lere Sağlanan Finansal Desteklerin Üretim ve İstihdama Katkıları: Erzurum Alt Bölgesinde (Erzurum-Erzincan-Bayburt) Bir Uygulama*, Erzurum SMMM Odası Eğitim Yayınları: Erzurum.

KOSGEB (2011) *KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı 2011-2013*, KOSGEB Yayınları: Ankara.

KOSGEB (2012) *2012 Yılı Faaliyet Raporu*, KOSGEB Yayınları: Ankara.

İnternet Kaynakları

Akça, G. (23.04.2013) *Ahilik Geleneği ve Günümüz Fethiye Esnafı*, <http://www.turkiyat.selcuk.edu.tr/pdfdergi/s14/akca.pdf>

European Commission (07.04.2013), Enterprise and Industry, *What is an SME?*, <http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/sme-definition/>

E- Mevzuat (28/08/2013), T.C. Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, *Gider Vergileri Kanunu*, www.mevzuat.gov.tr

GİB (16.04.2013) Gelir İdaresi Başkanlığı, *213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 422 sayılı Genel Tebliği 2013 Yılında Uygulanacak Bilanço Hesabı Esasına Göre Defter Tutma Hadleri*, www.gib.gov.tr

Karayılmazlar, S., Aşkın, A. ve Çabuk, Y. (20.04.2013) *Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Tarihsel Gelişimi ve Tanımlama Kriterleri*, <http://girisim.comu.edu.tr>

KGF (04.08.2013) Kredi Garanti Fonu, *Rakamlarla KGF*, www.kgf.com.tr

KOSGEB (12.04.2013) T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, *KOBİ'lerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik*, www.kosgeb.gov.tr

T. Halk Bankası (05.06.2013) *2012 Yılı Faaliyet Raporu*, www.halkbank.com.tr

T.C. Resmi Gazete (16.04.2013) Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, *Esnaf ve Sanatkâr ile Tacir ve Sanayicinin Ayırımına İlişkin Karar*, 21.07.2007 tarih 26589 sayılı gazete, www.resmigazete.gov.tr

T.C. Resmi Gazete (15.08.2013) Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, *Türkiye Halk Bankası Anonim Şirketince Esnaf ve Sanatkârlara Kredi Kullanılmasına Dair Karar*, 08.04.2013 tarih 28612 sayılı gazete, www.resmigazete.gov.tr

TESK (12.04.2013) Türkiye Esnaf ve Sanatkârları Konfederasyonu, *507 Sayılı Esnaf ve Sanatkârlar Kanunu*, www.tesk.org.tr

TESK (17.04.2013) Türkiye Esnaf ve Sanatkârları Konfederasyonu, *Ahilik Kültürü*, www.tesk.org.tr

TESK (14.07.2013) Türkiye Esnaf ve Sanatkârları Konfederasyonu, *Kuruluşu ve Yasal Statü*, www.tesk.org.tr

TESK (14.07.2013) Türkiye Esnaf ve Sanatkârları Konfederasyonu, *Esnaf ve Sanatkâr İstatistikleri*, www.tesk.org.tr

TESKOMB (2010) Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birlikleri Merkez Birliği, *Kooperatif Anasözleşmesi*, www.teskomb.gov.tr

TESKOMB (2011) Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birlikleri Merkez Birliği, *TESKOMB Anasözleşmesi*, www.teskomb.gov.tr

TESKOMB (2011) Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birlikleri Merkez Birliği, *Bölge Birlikleri Anasözleşmesi*, www.teskomb.gov.tr

TESKOMB (10/08/2013) Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birlikleri Merkez Birliği, *Tarihçe*, www.teskomb.gov.tr

TESKOMB (10/08/2013) Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birlikleri Merkez Birliği, *Kuruluş Şeması*, www.teskomb.gov.tr

TESKOMB (13/08/2013) Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birlikleri Merkez Birliği, *Mevzuat*, www.teskomb.gov.tr

TESKOMB (13/08/2013) Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birlikleri Merkez Birliği, *Krediler*, www.teskomb.gov.tr

TUİK (2012) Türkiye İstatistik Kurumu, *Girişim Özelliklerine Göre Dış Ticaret İstatistikleri 2011*, 15.08.2012 tarih ve 13141 sayılı Haber Bülteni, www.tuik.gov.tr

TUİK (01.05.2013) Türkiye İstatistik Kurumu, *İstatistik Göstergeler 2008-2012*, www.tuik.gov.tr

Diğer Kaynaklar

T. Halk Bankası A.Ş. (2013) Esnaf Bankacılığı Daire Başkanlığı Arşivi: Ankara.

EKLER

Anket No:

ANKET FORMU

Bu anket formu Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Doktora Programı kapsamında “ Türkiye’de Küçük Esnaf ve Sanatkarın Kredi Kullanımı ve Ödeme Gücü: TESKOMB Örneği ” adlı tez çalışması için veri toplamak amacı ile hazırlanmıştır. Toplanan veriler bilimsel amaçlı kullanılacak olup, tamamen gizli tutulacaktır. Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz.

Doç. Dr. İsmet ATEŞ

Ceren ÖZBİLGİLİ

Ceren.OZBILGILI@halkbank.com.tr

KİŞİSEL BİLGİLER

1. Cinsiyetiniz? 1-( ) Kadın 2-( ) Erkek
2. Yaşınız? 1-( ) 25’den küçük 2-( ) 26-30 3-( ) 31- 40 4-( ) 41-50
5-( ) 50 üstü
3. Medeni durumunuz? 1-( ) Bekar 2-( ) Evli 3-( ) Ayrı Yaşıyor veya Boşanmış
4. Kaç çocuğunuz var? 1-( ) Bir 2-( ) İki 3-( ) Üç 4-( ) Dört
5-( )Beş ve üstü 6-( ) Yok
5. Eğitim durumunuz? 1-( ) Okur -yazar değil 2-( ) Okur –yazar 3-( ) İlkokul
4-( ) Ortaokul 5-( ) Lise ve dengi 6-( ) Üniversite
6. Emekli misiniz? 1-( ) Evet 2-( ) Hayır
7. Çiftçi Kayıt Sistemi’ne kayıtlı mısınız? 1-( ) Evet 2-( ) Hayır
8. Kayıtlı iseniz kaç dönüm araziye sahipsiniz? 1-( ) 5 dönümden az 2-( ) 5-15 dönüm
3-( ) 16-30 dönüm 4-( ) 31-60 dönüm
5-( ) 61dönüm ve üstü
9. Oturduğunuz evin mülkiyet durumu? 1-( ) Kira 2-( ) Kendisine ait 3-( ) Diğer
4-( ) Aile fertlerinden birine ait
10. Kaç Taşıtınız var? 1-( ) Bir 2-( ) İki 3-( ) Üç 4-( ) 4 ve üzeri 5-( )Yok
11. Taşıtınız var ise, kaç yaşında? Birden çok taşıtınız var ise, yaş ortalamalarına göre belirtiniz.
1-( ) 0 km 2-( ) 1-3 yaş 3-( ) 4-6yaş 4-( ) 7-10 yaş 5-( ) 10 yaş üstü
12. Aylık toplam hane geliriniz? 1-( ) 500- 999 2-( ) 1000 – 3000 TL 3-( ) 3001- 5000 TL
4-( ) 5000 TL üstü

ES BİLGİLERİ

1. Eşinizin yaşı? 1-( ) 25’den küçük 2-( ) 26-30 3-( ) 31- 40 4-( ) 41-50
5- ( ) 50 üstü
2. Eşinizin eğitim durumu? 1-( ) Okur -yazar değil 2-( ) Okur –yazar 3-( ) İlkokul
4-( ) Ortaokul 5-( ) Lise ve dengi 6-( ) Üniversite

3. Eşinizin çalışma durumu? Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.

- 1-( ) Çalışmıyor   2-( ) Kendine ait işyeri var   3-( ) Emekli   4-( ) Çiftçi
5-( ) Kamu çalışanı   6-( ) Özel sektör çalışanı

İŞ YERİ İLE İLGİLİ BİLGİLER

1. Hangi iş kolunda faaliyet gösteriyorsunuz?   1-( ) Ticaret   2-( ) İmalat
3-( ) Hizmet
2. Bu iş kolundaki faaliyet süreniz?   1-( ) 1 yıldan az   2-( ) 1- 5 yıl   3-( ) 6-10 yıl
4-( ) 10 yıl üstü
3. Daha önce kaç defa iş değişikliği yaptınız?   1-( ) Hiç yapmadım   2-( ) Bir defa
3-( ) İki defa   4-( ) Üç defa ve üstü
4. İş yerinizin mülkiyet durumu?   1-( ) Kira   2-( ) Aile fertlerinden birine ait   3-( ) Kendisine ait
4-( ) Diğer
5. Yanınızda çalıştırdığınız sigortalı işçi sayısı?   1-( ) Yok   2-( ) Bir   3-( ) İki
4-( ) Üç   5-( ) Dört   6-( ) Beş ve üzeri

KREDİ BİLGİLERİ

	1. Kredi	2. Kredi	3. Kredi	4. Kredi
1. ESKK Koop.'den kullanılan kredi tutarı				
2. Vadesi ve taksit sayısı				
3. Ödenen taksit sayısı				
4. Takipten ödenen taksit sayısı				

5. ESKK kredileri dışında kullandığınız krediler nelerdir? Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.

- 1-( ) Kullanmıyorum   2-( ) Tüketici   3-( ) Taşıt   4-( ) Konut   5-( ) Ticari   6-( ) Tarım
7-( ) İşyeri edindirme   8-( ) Makine Kredisi   9-( ) Arazi edinim kredisi   10-( ) Diğer
6. Kaç adet kredi kartı kullanıyorsunuz?   1-( ) Kullanmıyorum   2-( ) Bir adet   3-( ) İki adet
4-( ) Üç adet   5-( ) Dört adet   6-( ) Beş ve üstü

7. ESKK Koop. Kredisini tercih etme nedeniniz? Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.

- 1-( ) Düşük faizli olması   2-( ) Uzun vadede ödeme olanakı sağlaması
3-( ) Halk Bankası'nın aracı olması   4-( ) Esnaf kuruluşu olması
5-( ) Verilen hizmetin iyi olması   6-( ) Başka bankanın kredi vermiyor olması   7-( ) Diğer

8. Hangi amaçla ESKK kredisi kullanıyorsunuz? Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.

- 1-( ) Yatırım yapmak için   2-( ) Makine alımı için   3-( ) İş yerimi yenilemek için
4-( ) Düşün yapmak için   5-( ) Tatile gitmek için   6-( ) Vergi / SGK ödemeleri için
7-( ) Hususi amaçlı araç alımı için   8-( ) Diğer ailevi ihtiyaçlar için   9-( ) Gayrimenkul edinimi için
10-( ) Ticari amaçlı araç alımı   11-( ) Mal alımı için   12-( ) Çek / senet ödemeleri için
13-( ) Çocukların eğitim masrafı için   14-( ) Diğer banka kredilerimi kapatmak için
15-( ) Kredi kartı borçlarımı ödemek için   16-( ) Tarımsal faaliyetlerde kullanmak için   17-( ) Diğer

- 9.** Aldığınız krediyi farklı amaçla kullandığınız hiç oldu mu? 1-( ) Evet 2-( ) Hayır
- 10.** ESKK Kredisi mevcut yatırımınızı ne kadar arttırdı?
1-( ) Hiç arttırmadı 2-( ) Arttırmadı 3-( ) Kararsız 4-( ) Arttırdı 5-( ) Çok arttırdı
- 11.** ESKK Kredisi mevcut makine ve teçhizat donanımınızı ne kadar arttırdı?
1-( ) Hiç arttırmadı 2-( ) Arttırmadı 3-( ) Kararsız 4-( ) Arttırdı 5-( ) Çok arttırdı
- 12.** ESKK Kredisi mevcut gayrimenkullerinizi ne kadar arttırdı?
1-( ) Hiç arttırmadı 2-( ) Arttırmadı 3-( ) Kararsız 4-( ) Arttırdı 5-( ) Çok arttırdı
- 13.** ESKK Kredisi yararlı bir uygulamadır.
1-( ) Kesinlikle katılmıyorum 2-( ) Katılmıyorum 3-( ) Kararsız 4-( ) Katılıyorum
5-( ) Kesinlikle katılıyorum

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Ceren ÖZBİLGİLİ
Doğum Yeri ve Tarihi : Ankara, 23.08.1983

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : A.D.Ü. Nazilli İ.İ.B.F İşletme Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi : A.D.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri : -

İş Deneyimi

Stajlar : -
Projeler : -
Çalıştığı Kurumlar : A.D.Ü. Kuyucak MYO, A.D.Ü. Sultanhisar MYO
T. Halk Bankası A.Ş. Kuyucak ve Sultanhisar Şubeleri

İletişim

e-posta Adresi : cozbilgili@hotmail.com
Ceren.OZBILGILI@halkbank.com.tr

Tarih : 07.12.2013